

UNIVERZITA KOMENSKÉHO BRATISLAVA
Prírodovedecká fakulta
Katedra humánnej geografie a demogeografie

**Cestovný ruch ako nástroj rozvoja
marginálnej oblasti
Malohont**

Diplomová práca

Bc. PETRA BOSÁ

Študijný odbor 4.1.35 Geografia

Študijný program Humánna geografia v administratíve

Vedúci diplomovej práce: Mgr. Eva Džupinová, PhD.

BRATISLAVA 2009

Prehlásenie

Čestne prehlasujem, že som predloženú diplomovú prácu spracovala samostatne s použitím uvedenej literatúry a ďalších informačných zdrojov.

V Bratislave, 28.04.2009

.....

Bc. Petra Bosá

Pod'akovanie

Chcela by som pod'akovať všetkým, ktorí mi akýmkoľvek spôsobom pomohli pri spracovaní tejto diplomovej práce. Moje pod'akovanie patrí predovšetkým vedúcej mojej diplomovej práce, Mgr. Džupinovej, PhD. za vedenie, cenné rady a pripomienky pri vypracovávaní a hlavne konečnom spracovaní mojej práce.

Osobné pod'akovanie patrí môjmu priateľovi Jakubovi za jeho podporu a trpezlivosť a celej mojej najbližšej rodine a priateľom.

ABSTRAKT

BOSÁ Petra: Cestovný ruch ako nástroj rozvoja marginálnej oblasti Malohontu

[Diplomová práca]. Univerzita Komenského v Bratislave. Prírodovedecká fakulta, Katedra humánnej geografie a demogeografie. Školiteľ: Mgr. Eva Džupinová, PhD. Bratislava: Prírodovedecká fakulta UK, 2009. 96 strán, 7 prílohy

Dlhoročnými problémami Malohontu sú nezamestnanosť, slabá perspektíva v tvorbe pracovných miest, tradičný a málo inovatívny pohľad na poľnohospodársku výrobu, nedostatočná dopravná a technická infraštruktúra, slabá podnikateľská kultúra, ako aj celkové nedostatočné využitie potenciálu, ktorý Malohont poskytuje pre svoj ďalší rozvoj.

Vďaka tomu sa územie Malohontu dostalo do marginálnej pozície voči ostatnému územiu SR, napriek tomu, že príroda ho predurčuje byť rajom turistov chtivých spoznávania prírody, vidieckeho prostredia a života na vidieku.

Táto práca je zameraná na najväčšie problémy Malohontu – nezamestnanosť a zlú dopravnú infraštruktúru a zhodnocuje potenciál územia zameraný najmä na vidiecku turistiku, agroturistiku, rôzne možnosti prezentácie regiónu, ktoré by okrem iného dopomohli k vyššej zamestnanosti miestneho obyvateľstva, zvýraznenie územia ako vhodného miesta na relaxáciu a oddych, ako nezvyčajného regiónu, ktorý ponúka zážitky z turistiky, histórie, miestnych remesiel a pobytu v technikou a zhomom modernej doby nedotknutej oblasti.

Práca sa dotýka aj zamestnania domácich obyvateľov v novovytvorených odvetviach.

Kľúčové slová: cestovný ruch, marginalita, vidiecky turizmus, agroturistika, nezamestnanosť, rozvoj

ABSTRACT

BOSÁ Petra: Tourism as a tool for development of marginal areas of Malohont

[Diploma work]. Comenius University in Bratislava. Faculty of Natural Sciences, Department of Humane Geography and demography. Adviser: Mgr. Eva Džupinová, PhD. Bratislava: Faculty of Natural Sciences UK, 2009. 96 pages, 7 supplements

The longtime Malohont problems are unemployment, weak perspective in production of new jobs, the traditional and insufficient innovative view of the agricultural production, unsatisfactory transport and technical infrastructure, weak business culture as well as the overall under-utilization of potential, which Malohont provides for its further development.

Thanks to aforesaid the territory of Malohont had become to the marginal region compared with the rest of Slovakia, despite of the fact that nature it predestinates to be paradise for tourists avid for knowledge of nature, rural surround and rural life in the countryside.

This work is focused on Malohont major problems - unemployment and unsatisfactory transport infrastructure and it enhances the potential of the territory intend mainly on the rural tourism, agrotourism, multiple possibilities of region presentation, which would also have helped to higher employment of local population, highlighting the region as a suitable place for relaxation and rest, as an unusual region, which offers the experiences of tourism, history, local crafts and stay in the technology and the rush of modern times untouched area.

This work concerns also the employment of local people in the newly created industries.

Key words: tourism, marginality, rural tourism, agrotourism, unemployment, development

OBSAH

ZOZNAM OBRÁZKOV V TEXTE , TABULIEK A GRAFOV	8
ÚVOD.....	9
METODIKA PRÁCE A ZHODNOTENIE LITERATÚRY	11
1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ.....	14
1.1 Cestovný ruch.....	14
1.1.1 Základné pojmy a definície.....	14
1.1.2 Činitele rozvoja a rozmiestnenia cestovného ruchu.....	15
1.1.3 Formy a druhy cestovného ruchu.....	16
1.1.4 Vývoj cestovného ruchu.....	19
1.2 Marginalita.....	21
1.2.1 Marginálne oblasti SR – hlavné vplyvy ich vzniku.....	21
1.2.2 Vyčlenenie marginálnych oblastí.....	23
2 ÚZEMIE MALOHONTU.....	25
2.1 Vymedzenie a poloha územia.....	25
2.2 Fyzicko-geografická charakteristika územia.....	30
2.2.1 Reliéf.....	30
2.2.2 Klimatické podmienky.....	31
2.2.3 Vodstvo.....	31
2.2.4 Flóra, fauna a prírodné krásy.....	32
2.3 História Malohontu.....	36
2.4 Humánno – geografická charakteristika.....	39
2.4.1 Demografická charakteristika.....	39
2.4.2 Ekonomika a priemysel.....	44
2.4.3 Doprava	49

3 CESTOVNÝ RUCH MARGINÁLNEJ OBLASTI MALOHONTU.....	51
3.1 Geografické špecifiká marginálnej oblasti Malohontu.....	51
3.2 Turistické atraktivity na území Malohontu	58
3.3 Materiálno-technická základňa cestovného ruchu.....	64
4 PERSPEKTÍVY ROZVOJA ÚZEMIA MALOHONTU.....	66
4.1 Cestovný ruch ako nástroj rozvoja územia Malohontu.....	66
4.1.1 Vidiecky cestovný ruch na území Malohontu.....	70
4.2 Projekty podporujúce rozvoj územia Malohontu.....	72
4.3 Propagácia územia Malohontu.....	75
ZÁVER.....	77
LITERATÚRA A POUŽITÉ INTERNETOVÉ STRÁNKY.....	79
SUMMARY.....	84
PRÍLOHY.....	86
ZOZNAM PRÍLOH A OBRÁZKOV.....	87

ZOZNAM OBRÁZKOV V TEXTE, TABULIEK A GRAFOV

Obrázok č. 1	Poloha územia MAS Malohont v rámci okresov	str. 27
Obrázok č. 2	Rozdelenie obcí do troch mikroregiónov podľa MAS Malohont	str. 29
Obrázok č. 3	Územie Muránskej planiny	str. 33
Obrázok č. 4	Historické župy na Slovensku	str. 37
Tabuľka č. 1	Štruktúra obyvateľstva na území Malohontu	str. 40
Tabuľka č. 2	Podiel obyvateľov vybraných obcí regiónu, žijúcich v rómskych osídleniach	str. 42
Tabuľka č. 3	Štruktúra obyvateľstva na území Malohontu podľa vierovyznania	str. 43
Tabuľka č. 4	Počet podnikateľských subjektov v území podľa sektorov	str. 45
Tabuľka č. 5	Miera evidovanej nezamestnanosti v regióne Banská Bystrica	str. 52
Tabuľka č. 6	Štruktúra uchádzačov o zamestnanie vzhľadom k dobe evidencie v regióne Banskej Bystrice	str. 53
Tabuľka č. 7	Miera nezamestnanosti v obciach okresu Rimavská Sobota	str. 54
Tabuľka č. 8	Miera nezamestnanosti v obciach okresu Poltár spadajúcich do územia MAS Malohont k 31.12.2008	str. 55
Graf č. 1	Veková štruktúra obyvateľov územia Malohontu k 31.12.2006	str. 40
Graf č. 2	Národnostná štruktúra obyvateľstva územia Malohontu	str. 42
Graf č. 3	Podnikateľské subjekty v území Malohontu podľa sektorov v roku 2007	str. 45
Graf č. 4	Odvetvia v primárnom sektore na území Malohontu	str. 46
Graf č. 5	Odvetvia v sekundárnom sektore na území Malohontu	str. 47
Graf č. 6	Odvetvia v terciárnom sektore na území Malohontu	str. 48
Graf č. 7	Štruktúra nezamestnaných podľa ukončeného vzdelania k októbru 2007	str. 57

ÚVOD

Malohont, rozprestierajúci sa na severe okresu Poltár a zaberajúci väčšinu územia okresu Rimavská Sobota, je oblasťou s významnými prírodnými krásami zahrňujúcimi miesta historického a kultúrneho záujmu. Región vytvára tiež príležitosti pre zachovanie miestnych vidieckych remesiel, kultúrnych tradícií a rôznych vidieckych atrakcií, ale kvôli úpadku pracovných príležitostí v regióne v odvetviach miestneho priemyslu ako je baníctvo a poľnohospodárstvo nastal prebytok pracovných síl a región dlhodobo patrí k "jednotke" svojou najvyššou mierou nezamestnanosti.

Svetová organizácia cestovného ruchu (WTO) chápe cestovný ruch ako prostriedok zvyšovania životnej úrovne obyvateľov, najmä preto, že poskytuje ekonomické a sociálne príležitosti vidieku. Cestovný ruch by teda mohla byť alternatívna cesta ako absorbovať prebytok pracovných síl a pozdvihnúť ekonomickú a sociálnu úroveň Malohontu.

Cestovný ruch sa stal v posledných desaťročiach významným celosvetovým fenoménom, predovšetkým ako dôležitá súčasť tzv. priemyslu voľného času. Jeho ekonomické, ekologické, sociálne, politické, kultúrne a mnohé ďalšie dopady sú neoddiskutovateľnou súčasťou premien dnešného sveta. (Foret, M., Foretová, V., 2001)

Región Malohontu sa najmä vďaka svojim sociálnym problémom zaradil k tzv. zaostávajúcim regiónom. Zaostávajúce regióny sa vyznačujú dlhodobým ekonomickým úpadkom, sprevádzaným postupným poklesom produkcie, spotreby a dopytu, demografickou depresiou a rastom sociálnych problémov. (Rajčáková, E., 2005) Často ide o regióny s marginálnou polohou a slabou infraštruktúrnou vybavenosťou.

Vzhľadom na fyzicko-geografickú charakteristiku územia Malohontu je najperspektívnejšou formou uplatniteľnou na nami skúmanom území vidiecka turistika a agroturistika.

Vidiecky cestovný ruch je definovaný ako súbor činností spojených s návratom k prírode, s možnosťami ubytovania v rodinách, vidieckych domoch, teda vo vidieckom prostredí. (Patúš, 1996)

Vidiecky cestovný ruch je osobitá forma rekreácie a to vo vidieckom prostredí pri využití najrôznejších daností, ktoré toto prostredie poskytuje (atraktívnosť krajiny, prírodné podmienky, dobrodružstvo spojené s poznávaním prírody a spôsobu života, ubytovanie a stravovanie v domácom prostredí vidieckych fariem, tradičná gastronómia, tradície a remeselná výroba, ojedinelá kultúra, architektúra, príjemná atmosféra, folklór a

iné). Jeho podstata je v návrate človeka k prírode a odklon od masového cestovného ruchu k individuálnym formám užitia dovolenky a voľného času. (Hlušková, R., 2008)

Agroturizmus v súčasnom poňatí je užším pojmom, jeho záujmové činnosti zahŕňajú podľa poľnohospodárskych, resp. ekonomických podmienok celú alebo časť činností konkrétneho poľnohospodárskeho podniku. Do agroturizmu môžeme zahrnúť prakticky všetky rekreačné činnosti, ktoré môže poľnohospodársky podnik ponúknuť turistom.

Táto práca sa zameriava jednak na štúdium marginálneho územia Malohontu, ktoré sa skladá z 38 obcí a 1 mesta rozdelených do troch mikroregiónov a jednak na cestovný ruch ako nástroj rozvoja tohto marginálneho územia. Spojenie takýchto dvoch tém je výzvou, ktorú sme prijali. Táto výzva spočíva najmä v skutočnosti, že marginálne oblasti zaznamenávajú stagnujúci až regresívny trend a cestovný ruch je naopak na ceste svojho progresívneho vývoja.

Preto sme si za cieľ našej práce stanovili zistiť, či cestovný ruch v podobe najmä vidieckej turistiky a agroturistiky by mohol “naštartovať” rozvoj regresívne napredujúceho Malohontu. Či by dokázal absorbovať také množstvo nadbytočnej pracovnej sily aké sa nachádza práve na území Malohontu, s nízkou vzdelanostnou úrovňou obyvateľov a zlou dopravnou infraštruktúrou. Zároveň sme otvorili hypotézu možnosti vzniku iných pracovných príležitostí v Malohonte, ktoré by popri cestovnom ruchu dokázali pozdvihnúť ekonomicko-sociálnu úroveň regiónu a zároveň nezničiť charakteristickú tvár jedinečného územia.

METODIKA PRÁCE A ZHODNOTENIE LITERATÚRY

Pri vypracovávaní diplomovej práce nám veľmi pomohla osobná návšteva skúmaného územia a štúdium odbornej literatúry týkajúcej sa cestovného ruchu a marginálnych regiónov Slovenska.

Na začiatku písania diplomovej práce stál osobný výskum v teréne. Po návrate z Malohontu sme po zozbieraní literatúry pokračovali jej detailným štúdiom a dopĺňali sme svoje osobne nadobudnuté vedomosti.

V prvom rade sme sa zamerali na literatúru, ktorá nám poskytla podstatný teoretický základ pre spracovanie našej prvej kapitoly a to Geografia cestovného ruchu od P. Mariota (1983), Geografia cestovného ruchu od E. Kopša (1992), Sprievodca a delegát v cestovnom ruchu od Ľ. Novackej a kol. (2007), s tým, že sme využili aj časť teórie o základných pojmoch v cestovnom ruchu z bakalárskej práce Petry Bosej (2007): Cestovný ruch Malty (s užším zameraním na jazykové pobyty).

Pri tvorbe druhej podkapitoly sme si dopomohli teóriou z bakalárskej práce M. Žolnu (2007): Cestovný ruch ako nástroj rozvoja marginálnych oblastí Slovenska, taktiež štúdiom literatúry, ktorá sa zameriava na históriu tvorby marginálnych oblastí na Slovensku ako napríklad Korec, P. et al. (2005): Regionálny rozvoj Slovenska v rokoch 1989-2004. Identifikácia menej rozvinutých regiónov Slovenska. 1. vyd. Prínosná bola pre nás aj publikácia od Ľ. Falt'ana, P. Gajdoša, J. Pašiaka (1995): Sociálna marginalita území Slovenska, ale využili sme napríklad aj najnovšiu literatúru týkajúcu sa našej témy a to od skupiny autorov Džupinová, E., Halás, M., Horňák, M., Hurbánek, P., Káčerová, M., Michniak, D., Ondoš, S., Rochovská, A. (2008): Periférnosť a priestorová polarizácia na území Slovenska, ktorá nám dala výborný základ určenia marginality nami skúmaného územia.

Pri spracovávaní druhej kapitoly, týkajúcej sa konkrétne už územia Malohontu, sme študovali podstatne viac literatúry, ktorá bola aj rôznorodjšia nakoľko sme mali najmä zo začiatku veľký problém dostať sa k literatúre týkajúcej sa iba územia Malohontu. Nakoniec druhá kapitola vznikla za pomoci najmä turistického sprievodcu Gemer (Malohont) od G. Zubrického a J. Szöllősa (2002), ktorý nám ponúkol komplexný pohľad na Malohont v súčasnosti a jeho aktuálne možnosti ponúk pre turistov s konkrétnymi turistickými trasami. Niektoré s uvedených turistických trás a kultúrno-historických pamiatok sme osobne na našom terénnom prieskume absolvovali. Ďalej to bola veľmi významná práca Stručné

dejiny Malohontu do roku 1803 od L. Sokolovského (1997), ktorá nám územie Malohontu a jeho históriu najlepšie priblížila. Poznatky k jednotlivým obciam Malohontu sme si doplnili pomocou Gemer: Turistický sprievodca od J. Ďurčeka (1981), Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I. (1977), Vlastivedný slovník obcí na Slovensku III. (1978), Turistický sprievodca Slovenskom od P. Weissa (1994), ktoré nám poskytli množstvo čiastkových informácií. Samozrejme sme využili aj moderné prostriedky, teda internetové stránky obcí, ktoré ich majú zavedené a rôzne turistické webové stránky a prírodopisný časopis Krásy Slovenska. K humánno-geografickej charakteristike sme využili aj skriptá od Lauko, V., Tolmáči, L., Dubcová, A., (2006): Humánna geografia Slovenskej republiky, samozrejme okrem už vyššie spomenutej literatúry.

Osobitne musíme spomenúť vyčlenenie polohy nami skúmaného územia. Po viacerých úvahách sme územie Malohontu vyčlenili na základe členenia Miestnej akčnej skupiny Malohont (MAS Malohont). V tomto občianskom združení, ktoré sa zaoberá rozvojom Malohontu a jeho propagáciou, sme sa skontaktovali s pracovníčkou, sl. Kubaliakovou, ktorá bola veľmi ochotná nám poskytnúť množstvo informácií o súčasnom dianí a živote v Malohonte. Taktiež nám poskytla dokument, Audit zdrojov MAS Malohont (2007), ktorý osobne spracovala v spolupráci s ďalšou zamestnankyňou tohto občianskeho združenia kvôli prístupu Leader, z ktorého sme čerpali informácie či už o priemysle, doprave alebo zamestnanosti na území Malohontu. Tento dokument bol veľmi prínosný pre vývoj našej práce a slečna Kubaliaková nám ochotne zodpovedala na mnohé otázky.

Prvá podkapitola tretej kapitoly týkajúca sa geografických špecifik marginálnej oblasti Malohontu sa zameriava na dva hlavné problémy Malohontu – vysoká nezamestnanosť a zlá dopravná infraštruktúra. Pri písaní tejto state sme dospeli do štádia, kedy nám nestačilo holé štúdium literatúry, ale museli sme osloviť viacerých ľudí z okresu Rimavská Sobota a Poltár, aby sme sa dopátrali k informáciám týkajúcich sa našich dvoch skúmaných problémov.

Problémom bola najmä dostupnosť informácií týkajúcich sa nezamestnanosti v jednotlivých obciach okresov. Na naše veľké šťastie, sme narazili na ochotných ľudí pracujúcich na Ústredí práce sociálnych vecí a rodiny v Rimavskej Sobote, ktorí nám poskytli nami žiadané informácie o podiele nezamestnanosti v jednotlivých obciach okresu Rimavská Sobota aj napriek tomu, že tieto informácie sa bežne nevyhodnocujú. Na našu požiadavku však urobili výnimku a tieto dáta pre nás “vytiahli“ zo systému. Aj keď podiel nezamestnaných nemali k dispozícii, poskytli nám aspoň počet uchádzačov o zamestnanie

za jednotlivé obce okresu, čo bola pre nás veľká pomoc nakoľko na stránkach štatistického úradu sú informácie poskytované iba za okresy. K informáciám za obce sa nie je možné inak, ako osobným kontaktom s pracovníkmi dopracovať. Tento istý postup sme zopakovali pri zisťovaní podielu nezamestnaných za našich 5 obcí v okrese Poltár. Okres Poltár však nemá samostatný Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny. Evidenciu nezamestnaných za okres Poltár si vedie Úrad, práce, sociálnych vecí a rodiny v Lučenci. Opäť sme mali šťastie na ochotnú zamestnankyňu tejto inštitúcie, ktorá nám poskytla dáta uchádzačov o zamestnanie za našich 5 obcí. Tieto dáta sme tak ako za obce v okrese Rimavská Sobota, tak aj za obce okresu Poltár museli spracovať do nami požadovanej podoby.

Druhá podkapitola tretej kapitoly pojednáva už o konkrétnych atraktivitách na území Malohontu. Tu sme využili poznatky a poznámky z nášho terénneho prieskumu územia, takže sme mohli písať z osobných skúseností, ale opäť sme sa nechali inšpirovať turistickým sprievodcom Gemer (Malohont) od G. Zubrického a J. Szöllösa (2002), ktorý nám v teréne aj pri písaní bol veľkým pomocníkom. Taktiež sme používali turistickú mapu 1: 100 000 Muránska Planina – Slovenské Rudohorie – západ, ktorá nám pomohla v lepšej orientácii sa v území. Tiež sme čerpali z rôznych encyklopédií o Slovensku ako napríklad Ottova encyklopédia Slovensko A-Ž alebo z letákov získaných na výstave venovanej cestovnému ruchu, ktorá bola zameraná na vidiecky cestovný ruch Slovenska s názvom: „Veľtrh cestovného ruchu ITF Slovakia Tour“ v roku 2008.

Informácie k materiálno-technickej základni Malohontu sme čerpali prevažne z vlastného výskumu, internetových stránok, ale taktiež z rôznych informačných materiálov vydaných samosprávnym krajom Banská Bystrica.

Pri spracovávaní poslednej kapitoly nás v mnohom inšpirovala česká publikácia od M. Foreta, V. Foretovej (2001): Jak rozvíjet místní cestovní ruch, ale tiež aj Zborník referátov z vedeckej konferencie so zahraničnou účasťou, ktorá sa konala v dňoch 11. – 13.9.1996 s názvom: „Vidiek – Šanca pre ekonomický rozvoj“. Referáty nachádzajúce sa v tomto zborníku boli venované najrôznejším možnostiam rozvoja vidieka, čím sme mali šancu overiť si vlastné hypotézy, prípadne ich na základe týchto príspevkov modifikovať. Ďalej sme čerpali z dokumentov nachádzajúcich sa na webovej stránke Ministerstva hospodárstva ako napríklad Regionalizácia cestovného ruchu v Slovenskej republike, Operačný program Konkurencieschopnosť a hospodársky rast, Národný program rozvoja cestovného ruchu v Slovenskej republike alebo Program rozvoja vidieka SR 2007 - 2013.

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

1.1 Cestovný ruch

1.1.1 Základné pojmy a definície

Združenie vedeckých expertov cestovného ruchu AIEST (Association Internationale des Experts Scientifiques de Tourism) definovalo cestovných ruch takto: „Cestovný ruch je súbor všetkých javov a vzťahov, ktoré vyplývajú z cestovania a pobytu osôb mimo obvyklého bydliska a pracoviska a nie je motivované trvalou zárobkovou činnosťou alebo usadením“.

Geografia cestovného ruchu tvorí súčasť humánnej geografie, je jednou z jej disciplín. Existuje množstvo definícií geografie cestovného ruchu, ich autori sa väčšinou zhodujú v tom, že hlavnou úlohou tejto vednej disciplíny je prieskum oblastí a miest cestovného ruchu s podrobnou analýzou územia, vzájomných a priestorových javov.

Geografia cestovného ruchu je vedou „hraničnou“ a syntetickou, nadväzuje na poznatky iných prírodných a spoločenských vied a využíva ich ku svojim analýzám. Sama je vedou spoločenskou, lebo realizácia a rozmiestnenie cestovného ruchu sú v rozhodujúcej miere formované spoločensko-ekonomickými skutočnosťami, kultúrno-historickými atraktivitami a prírodné podmienky vytvárajú len možnosti pre jeho realizáciu a teda i faktické rozmiestnenie tejto ekonomickej aktivity.

Novodobý cestovný ruch vznikol v období priemyselnej revolúcie koncom 19. a začiatkom 20. storočia, ako dôsledok rozvoja výrobných síl a výrobných vzťahov, ktoré mali za následok postupné skracovanie pracovného času a predlžovanie mimopracovného času (v ňom aj voľného času).

V domácej, najmä ekonomickej literatúre sa definuje cestovný ruch ako „ forma uspokojovania potrieb reprodukcie fyzických a duševných síl človeka, a to mimo každodenného životného prostredia a zvyčajne vo voľnom čase“ (Kopšo, E., 1979, Gučík, M., 1990, in: Emil Kopšo a kolektív, 1992).

Cestovný ruch je nielen socio-ekonomickým, ale aj priestorovým javom. Je preto objektom záujmu ekonomiky, sociológie, geografie, medicíny, psychológie, pedagogiky a urbanizmu.

Peter Mariot (1983) za predmet štúdia geografie cestovného ruchu pokladá „výskum teritoriálnych aspektov interakcií medzi cestovným ruchom a krajinou. Cieľom geografických výskumov cestovného ruchu je určiť zákonitosti vývoja týchto interakcií“. Nejde pritom o akékoľvek premiestňovanie obyvateľstva, ale len o také, ktoré sa spája s voľným časom a je motivované reprodukciou fyzických a duševných síl človeka. Predmetom záujmu geografie cestovného ruchu sú potom interakcie, ktoré ho vyvolávajú alebo ktorými táto zmena miesta pobytu obyvateľov pôsobí na krajinu. (Mariot, P., 1983)

1.1.2 Činitele rozvoja a rozmiestnenia cestovného ruchu

Výsledky výskumov potvrdili, že z hľadiska určovania lokalizácie, objemu, časového priebehu a štruktúry cestovného ruchu možno podmienky cestovného ruchu rozdeliť na tri základné skupiny, a to na **lokalizačné, selektívne a realizačné podmienky**. P. Mariot (1983) toto delenie podmienok cestovného ruchu označuje ako funkčno-chronologické.

Ak vychádzame z tradičného členenia podmienok cestovného ruchu, potom **lokalizačné podmienky** tvoria prírodné predpoklady (reliéf, klíma, vodstvo, rastlinstvo, živočíšstvo, obraz krajiny) a kultúrohistorické predpoklady (kultúrne pamiatky, ľudová kultúra, organizované podujatia a iné), t.j. umelo vytvorené (antropogénne) podmienky. Ich schopnosť vplývať na lokalizáciu cestovného ruchu vyplýva predovšetkým z úlohy, ktorú cestovný ruch plní v živote spoločnosti, t.j. umožniť regeneráciu fyzických a psychických síl človeka. Keďže dôležitým predpokladom regenerácie je zmena zaužívaného stereotypu (pohybového, ale aj ostaných, určených tak zmenou najbližšieho prostredia, ako aj širšieho okolia a pod.), sú pre lokalizáciu cestovného ruchu najvhodnejšie také činitele, ktoré najúspešnejšie umožňujú zmenu týchto stereotypov. (Mariot, P., 1983)

Hodnotenie lokalizačných predpokladov umožňuje vyjadriť potenciál krajiny pre cestovný ruch. Táto vlastnosť lokalizačných predpokladov je dôležitá najmä pri riešení problémov, ktoré majú určiť možnosti využívania krajiny. (Mariot, P., 1983)

Selektívne podmienky cestovného ruchu vplývajú predovšetkým na intenzitu účasti obyvateľstva na cestovnom ruchu. Oproti potenciálu krajiny, ktorý charakterizuje schopnosť určitého územia poskytnúť podmienky pre rozšírenie cestovného ruchu,

selektívne predpoklady dokumentujú spôsobilosť obyvateľov zúčastniť sa na cestovnom ruchu. Preto skupinu selektívnych predpokladov tvoria tie komponenty komplexu predpokladov cestovného ruchu, ktoré z rozličných aspektov určujú kto, resp. ako často sa zúčastňuje na cestovnom ruchu. Do tejto skupiny predpokladov cestovného ruchu patria niektoré z tradične vymedzovaných spoločenských predpokladov cestovného ruchu (sídlné, demografické, sociologické, politické činitele). (Mariot, P., 1983)

Spojenie lokalizačných a selektívnych podmienok cestovného ruchu umožňujú **realizačné podmienky**, ktoré svojou existenciou umožňujú uskutočnenie cestovného ruchu. Význam realizačných podmienok cestovného ruchu je v ich schopnosti vytvoriť spojenie a konkretizovať vzťahy medzi lokalizačnými a selektívnymi podmienkami cestovného ruchu. (Emil Kopšo a kolektív, 1992)

1.1.3 Formy a druhy cestovného ruchu

Cestovný ruch klasifikujeme podľa rôznych hľadísk. Najvýznamnejšie členenie z hľadiska geografie je funkčné, časové a priestorové.

Z funkčného hľadiska je nevyhnutné rešpektovať, že hlavným cieľom rozvoja cestovného ruchu je reprodukcia fyzických a duševných síl človeka mimo každodenného životného prostredia a zvyčajne vo voľnom čase. Ide o vykonávanie športovo-rekreačných, kúpeľno-liečebných a kultúrno-spoločenských činností.

Zoskupenia aktivít cestovného ruchu nám vytvárajú skupinu foriem **odpočinkového** cestovného ruchu, čo sú najmä rekreačné aktivity, skupinu foriem **zamestnaneckého** cestovného ruchu, teda služobné aktivity, ktorým sa my však nebudeme venovať, nakoľko pre našu tému sú irelevantné a skupinu **iných foriem** cestovného ruchu, ku ktorým patria špeciálne aktivity typu: návštevy veľtrhov, športových a kultúrnych podujatí a pod.

Skupina foriem odpočinkového cestovného ruchu sa delí ďalej na formy **turistického, rekreačného, liečebného, kúpeľného a kultúrneho** cestovného ruchu.

Turistický cestovný ruch je spojený s premiestňovaním sa účastníkov, pri ktorom poznávajú prírodu pešou turistikou, cykloturistikou, táboria a spestrujú si výlet hrami v prírode, poznávajú kultúrnohistorické pamiatky, obohacujú si svoje vedomosti vďaka náučným chodníkom a i.

Rekreačný cestovný ruch sa uskutočňuje vo forme individuálnej, rodinnej rekreácie a rekreácie detí a mládeže. (Emil Kopšo a kolektív, 1992)

Rôzny charakter činnosti účastníkov cestovného ruchu určujú aj rôzne nároky na prostredie, v ktorom sa realizuje aktivita, teda v ktorom dochádza k regenerácii duševných a fyzických síl človeka. Podľa Mariota, 1983 v praxi rozlišujeme **rekreačné činnosti** alebo **rekreačné aktivity**. Tieto činnosti prispievajú k pochopeniu základov teritoriálneho rozšírenia cestovného ruchu.

Široký okruh rekreačných aktivít je neobyčajne pestrý a okrem toho sú väzby medzi jednotlivými aktivitami natoľko silné, že takmer nijaká z nich nevystupuje samostatne. Pri kombinácii aktivít ako kúpanie, plávanie, opaľovanie a pod., dostaneme niekoľko najdôležitejších aktivít, ktoré reprezentujú podstatnú časť činností účastníkov cestovného ruchu.

Mariot, 1983 považuje za vhodné zvoliť za kritéria rekreačných aktivít chorický a časový aspekt. Priestorový aspekt umožňuje rozlíšiť rekreačné aktivity, na realizáciu ktorých stačí istá lokalita a jej najbližšie okolie (kúpalisko, ihrisko, parcela chaty a i.) a rekreačné aktivity, ktoré si nárokuje na väčšie územie (zjazdárske trate, poľovnícke revíry a pod.). Časový aspekt umožňuje rozlišovať aktivity, ktoré sa uskutočňujú počas celého roka (celoročné) alebo iba v istom ročnom období (sezónne – letné/zimné).

Podľa výskumných prác z Ústavu turizmu, a.s., Bratislava, **vidiecky cestovný ruch** môžeme považovať za súbor rekreačných aktivít, alebo aktivít voľného času, ktoré sa viažu na prostredie vidieckeho osídlenia a sú odlišné od civilizačných rekreačných aktivít, lebo formy ich realizácie znamenajú určitým spôsobom návrat k prírode, k činnostiam, ktorými sa bezprostredne zaoštarávajú základné potreby na živobytie.

Agroturizmus v súčasnom poňatí je užším pojmom, jeho záujmové činnosti zahŕňajú podľa poľnohospodárskych, resp. ekonomických podmienok celú alebo časť činností konkrétneho poľnohospodárskeho podniku. Do agroturizmu môžeme zahrnúť prakticky všetky rekreačné činnosti, ktoré môže poľnohospodársky podnik ponúknuť turistom.

Pobyt účastníkov cestovného ruchu na jednom mieste za účelom zlepšenia zdravotného stavu patrí k formám **liečebného cestovného ruchu**.

Kúpeľný cestovný ruch poskytuje osobitnú formu zotavenia s dôrazom na zdravotno-preventívnu, rehabilitačnú a kultúrnu stránku, kde ide najmä o kúpeľnú liečbu pod lekárskeho dohľadom. V kúpeľných miestach (typ strediska cestovného ruchu) sa

intenzívne rozvíja aj kultúrno-spoločenský život, ktorý vyvoláva kultúrny a rekreačný cestovný ruch a tvorí podstatu kúpeľného cestovného ruchu.

Kultúrny cestovný ruch poskytuje rozličné spôsoby uspokojovania duchovných potrieb človeka (vzdelávanie, poznávanie, učenie, rozptýlenie, zábavu a i.). Pritom sa zaraďuje do programov organizovaných zájazdov a pobytov. Prostredníctvom kultúrneho cestovného ruchu sa zvyšuje spoločenská, kultúrna a odborná úroveň ľudí.

Z časového hľadiska rozlišujeme **krátkodobý, dlhodobý a celoročný cestovný ruch**.

Krátkodobý cestovný ruch trvá najviac štyri dni, resp. tri prenocovania a môže byť poldňový, jednodňový a víkendový. Dlhodobý cestovný ruch trvá viac ako štyri dni.

Z priestorového hľadiska rozlišujeme **domáci, zahraničný a medzinárodný cestovný ruch**.

Domáci cestovný ruch je cestovný ruch obyvateľstva v rámci hraníc určitého štátu a naopak zahraničný cestovný ruch zahŕňa pohyb obyvateľstva medzi jednotlivými štátmi. Rozlišujeme pritom aktívny cestovný ruch, t.j. príchod a pobyt cudzincov na území určitého štátu a pasívny cestovný ruch t.j. odchod a pobyt domáceho obyvateľstva v inom štáte s cieľom účasti na cestovnom ruchu.

Medzinárodný cestovný ruch sa spája s pohybom účastníkov zahraničného cestovného ruchu medzi viacerými štátmi, kontinentmi.

Podľa spôsobu zabezpečenia účasti rozlišujeme **organizovaný (kolektívny) a neorganizovaný (individuálny) cestovný ruch**.

V organizovanom cestovnom ruchu sa organizuje účasť na základe spoločných a pevných bodov programu a voľnosť rozhodovania jednotlivca je pritom obmedzená. Patrí sem cestovný ruch organizovaný cestovnými kancelárkami, spoločenskými a inými organizáciami.

Neorganizovaný cestovný ruch tvorí takmer 70% všetkého cestovného ruchu, je spojený s individuálnou organizáciou programu a jeho ľubovoľnou zmenou.

Funkcie cestovného ruchu tvoria jeho podstatu ako socioekonomického javu. Z priestorového hľadiska ide o klasifikáciu podmienok cestovného ruchu a určenie vzťahu medzi nimi. (Emil Kopšo a kolektív, 1992)

1.1.4 Vývoj cestovného ruchu

Vznik cestovného ruchu sa nedá presne určiť. Jeho počiatky kladie väčšina autorov do stredoveku v spojení s liečebnými centrami a kúpeľnými strediskami. Už starí Rimania zakladali na našom území kúpele a stavali si tu domy odpočinku.

Počiatkový vývoj cestovného ruchu na Slovensku môžeme zhrnúť podľa Plesníka, 1989 do štyroch období:

1) Vývoj cestovného ruchu do roku 1918:

Motívy cestovania sa v priebehu historického vývoja menili a dopĺňali. Ľudia cestovali najmä za obchodom, náboženstvom, liečeniami ale aj z politických dôvodov, kvôli vede, športu a pod. Slovenskom už v dávnej minulosti prechádzalo veľa tranzitných obchodných ciest. Tie ho spájali s mnohými krajinami. Zo stredovekých ciest boli významné najmä dva smery ciest – jeden prechádzal od Severného mora k Rýnu, odtiaľ k Dunaju a k Čiernemu moru a druhý spájal severné krajiny Európy s južnými, od Baltického mora na juhu do Grécka a Talianska. Obchodníci stredovekých slovenských miest navštevovali zahraničné trhy – nemecké, rakúske, poľské, ruské. Podomový obchod a remeslá sa rozmohli v 18. a 19. storočí. Slovenskí drotári, olejkári, plátenníci, sklenári a iní cestovali do mnohých krajín a predávali svoje výrobky.

Z náboženských dôvodov sa uskutočňovali pútnické cesty. Najznámejšie slovenské pútnické mestá boli Levoča, Staré Hory a Šaštín. Už v stredoveku sa využívali liečebné účinky niektorých minerálnych prameňov na Slovensku. Medzi prvé uhorské kúpele patrili podľa písomných správ Turčianske Teplice, i keď údajne Trenčianske Teplice poznali už Rimania. Prvé správy o prameňoch Piešťan sú z roku 1551, no podstatnejší rozvoj Piešťan nastal až po roku 1821. V 16. a 17. storočí vznikli kúpele Sliač, Vyšné Ružbachy, Rajecké Teplice, i keď zmienka o nich je staršieho dáta.

Vládnuca trieda si v 19. storočí začala budovať vo Vysokých Tatrách a na iných miestach Slovenska letoviská ako prechodné sídla pre svoje rodiny. Väčší rozvoj cestovného ruchu vo Vysokých Tatrách nastal po roku 1871, keď sa vybudovala Košicko-bohumínska železnica. Postupne vznikli obce Štrbské Pleso, Nový Smokovec, Tatranská Lomnica, Tatranská Kotlina a iné. V roku 1896 bola vybudovaná úzkokoľajná zubačka zo Štrby na Štrbské Pleso a Tatranskú Lomnicu. Vznikali

turistické organizácie, začali sa organizovať vodcovské a záchranné služby v Tatrách, rozmohla sa turistika, výlety, horolezectvo. Začali sa budovať turistické chaty na turistických trasách.

2) Vývoj cestovného ruchu od roku 1918 do roku 1950:

Kým koncom 19. storočia bol cestovný ruch výsadou majetných tried, začiatkom 20. storočia začal postupne prenikať do všetkých tried a čoraz širšie masy pracujúcich sa začali zapájať do cestovného ruchu. Robotníci si začali zakladať robotnícke telovýchovné organizácie a turistické spolky. Takto postupne cestovný ruch získal výrazný znak masovosti a dynamiky. Toto obdobie bolo už charakterizované zvýšeným záujmom obyvateľstva o cestovanie, turistiku a výlety. Vznikali nové letoviská, budovali sa hotely, vysokohorské chaty, penzióny, liečebné ústavy, rozširovala sa materiálno-technická základňa.

Od roku 1924, no najmä po roku 1930, sa začal systematicky a aj štatisticky zaznamenávať cestovný ruch. V roku 1927 bolo v celej Československej republike v štatistikách zachytených 2,5 mil. turistov, z toho bolo 500 tisíc zo zahraničia. V 30. rokoch sme zaznamenali pokles návštevnosti, čo bolo spôsobené určitým obmedzením cestovného ruchu v dôsledku svetovej hospodárskej krízy. Najvyššie percento zahraničných návštevníkov bolo v roku 1930 (21%). Podobná situácia bola aj v jednotlivých kúpeľných zariadeniach.

Ďalší rozvoj cestovného ruchu podstatne ovplyvnila 2. svetová vojna. Prerušili sa zahraničné cesty, a tým sa znížil počet turistov. Vojnou bol značne poškodený bytový fond, a tak v povojnových rokoch bolo mnoho rekreačných a liečebných zariadení zabraných pre byty určené obyvateľstvu a pre iné vojnou zničené zariadenia.

Po februári 1948 sa v dôsledku ekonomicko-politických zmien dostal do popredia najmä viazaný cestovný ruch, ktorý sa v prevažnej miere zabezpečoval zo spoločenských prostriedkov. Účastník sa zúčastňoval na rekreáciách bezplatne alebo hradil len určitý poplatok. Išlo o výberové rekreácie ROH, podnikové rekreácie, kúpeľnú liečbu a iné.

3) Vývoj cestovného ruchu od roku 1950 - 1989:

Zaradenie ČSSR po 2. svetovej vojne do socialistickej svetovej sústavy výrazne ovplyvnilo ďalší vývoj cestovného ruchu na Slovensku. Ľudia čoraz vo väčšej miere začali využívať svoj voľný čas na rekreáciu a regeneráciu fyzických a duševných síl. Najmä u obyvateľov miest, priemyselných a banských sídiel sa stal únik zo znečisteného prostredia, veľkého hluku do prírody čoraz častejší. Životné prostredie spolu s pracovným prostredím, v ktorom človek strávi tretinu dňa, ovplyvňuje voľbu činnosti realizovanú vo voľnom čase – rekreácia, šport, kultúra, vzdelávanie, záhradkárčenie a pod.

4) Cestovný ruch po roku 1989:

Túto etapu cestovného ruchu na Slovensku sprevádzalo otvorenie hraníc a zavedenie bezvízového styku s množstvom krajín, čo následne spôsobilo takmer úplný zánik podnikových rekreácií v dôsledku zvýšenia počtu výjazdov Slovákov do zahraničia. Prišiel prelomový čas, kedy Slováci mohli vycestovať aj do iných krajín ako Rumunsko, Bulharsko a Sovietsky Zväz. V roku 1993 sa Slovensko objavilo na mapách Európy ako nový a neznámy štát, čo následne spôsobilo príliv zahraničných návštevníkov na Slovensko.

Cestovný ruch patrí v hospodárstve Slovenska k odvetviam s minimálnym zasahovaním štátu. Je žiaduce, aby štát na podporu rozvoja cestovného ruchu využil najmä legislatívne a ekonomické nástroje. (M. Gúčik, 2001)

1.2 Marginalita

1.2.1 Marginálne oblasti SR – hlavné vplyvy ich vzniku

Za vznik regionálnych disparít je vo všeobecnosti zodpovedný nerovnomerný regionálny vývoj v priestore a v čase, čoho dôsledkom sú rozdiely v stupni "vybavenosti" medzi regiónmi. Pod pojmom "vybavenosť" rozumieme kvalitu prírodnej zložky krajiny

sféry, socioekonomickú štruktúru obyvateľstva a jeho aktivít a perspektíva budúceho rozvoja.

Podľa Korca (2005) významný vplyv na regionálne rozdiely mali predovšetkým 4 obdobia vývoja priemyslu Slovenska. Prvé obdobie prebiehalo po Rakúsko-Uhorskom vyrovnaní v roku 1867 do vzniku Československa v roku 1918. Rakúsko-Uhorské vyrovnanie naštartovalo modernú urbanizáciu a formovanie súčasnej regionálnej štruktúry. V tom čase prebiehala predovšetkým výstavba železníc (hlavná Košicko-bohumínska železnica), ktoré tvoria až dodnes významnú dopravnú infraštruktúru.

Druhé obdobie prebiehalo po skončení 1. svetovej vojny až po víťazstvo komunistickej strany v roku 1948. Toto obdobie bolo charakteristické výrazným ekonomickým zaostávaním Slovenska za Českom, nastal úpadok dopravnej infraštruktúry a rozpad priemyselnej výroby. Z regionálneho pohľadu boli najviac postihnuté okrajové územia východného a južnej časti stredného Slovenska.

Tretie obdobie prebiehalo v ére socializmu (r.1948 - r.1989). V tomto období bol priemysel na území Slovenska rozmiestnený rovnomerne (výnimkou boli nerozvinutá oblasť Juhoslovenskej kotliny a nadpriemerné Stredné Považie). Zlý územný rozvoj priemyslu viedol k vzniku disproporcií medzi prírodnými a ekonomickými podmienkami regiónov.

Posledné, štvrté, obdobie vývoja priemyslu na Slovensku, je charakteristické predovšetkým transformáciou takmer v každej oblasti, či už hospodárskej, socio-ekonomickej alebo demografickej.

Nemožno zabudnúť aj na iné, tiež dôležité príčiny podmieňujúce diferencovaný regionálny rozvoj. Vo všeobecnosti sa podľa výskumu Korca (2005) za hlavné považujú aj nasledujúce faktory: primárny (prírodný) potenciál krajiny (regiónu), územno-správne členenie krajiny, sídelná hierarchia, polohová atraktivita, demografická štruktúra a jej osobitosti, "veľká" dopravná infraštruktúra, dopravná dostupnosť, historické hľadisko, nevýhodná ekonomická špecializácia regiónov a depresia priľahlých regiónov susedných štátov.

V rámci sociálno-priestorového výskumu Falt'an et al. (1995) a Gajdoš (2000) (in: Džupinová, E. et al., 2008) označujú na regionálnej úrovni za marginálne tie regióny, ktoré sú charakteristické rozdrobenou sídelnou štruktúrou s výraznou prevahou menších obcí (do 1000 obyvateľov), nízkou mierou urbanizovanosti a nízkou populačnou centralitou regionálnych centier.

Za zmienku určite stojí aj diskusia vyvolaná v publikácii Džupinová et al., 2008, kde sa diskutujú pojmy „periférny a marginálny“ na základe príspevku Andreoli (in: Džupinová, E. et al., 2008), ktorá po svojich výskumoch periférnym nazýva územie na okraji systému, ktoré je do systému ešte integrované a marginálnym nazýva územie izolované, ktoré do tohto systému už integrované nie je. V ďalšej svojej práci (Andreoli 1994 in: Džupinová, E. et al., 2008) potom konštatuje, že marginalita je jednoducho „horšia“ ako periférnosť. Demonštruje to tvrdením, že „ľudia sa v mnohých prípadoch môžu rozhodnúť zvýšiť kvalitu svojho života odchodom z miest, či z industrializovaných, rozvinutých území na perifériu (vidiek), ale len sotva sa rozhodnú odísť do marginálnych oblastí“.

Na základe posledne spomenutého rozdielu medzi marginálnym a periférnym územím, môžeme konštatovať, že územie Malohontu patrí medzi marginálne územia Slovenska.

1.2.2 Vyčlenenie marginálnych oblastí

V celku jasne definuje marginálne (problémové) oblasti Gajdoš (2005), ktorý tvrdí, že: „Ide o regióny, kde sa kumulujú problémy ekonomické s problémami sociálnymi, s kvalitou ľudských zdrojov, s infraštruktúrnou vybavenosťou, komunikačnou a informačnou napojenosťou, ktoré v podmienkach pôsobenia trhu nie sú atraktívne a konkurencie schopné. Charakterizuje ich nerovnomerný hospodársky i sociálny rozvoj, zhoršovanie demografickej, vzdelanostnej štruktúry obyvateľov, čím sa znižuje kvalita ich ľudského potenciálu, rastie tu počet dlhodobo nezamestnaných a sociálne odkázaných obyvateľov“.

Falt'an et al. (1995) a Gajdoš (2000) sa pri vymedzovaní marginálnych území zameriavajú prevažne na sociálne kritéria, avšak používajú tiež niektoré viac-menej ekonomické a priestorové kritéria. „Sociálnu marginalitu“, t.j. hlavný objekt svojho výskumu chápu ako „multidimenzionálnu problémovosť“, pričom rozoznávajú jej šesť dimenzií: „socio-demografickú, socio-ekonomickú, civilizačno-infraštruktúrnú, etnicko-kultúrnu, samosprávnú a organizačnú, a sociálno-priestorovú“. (Džupinová, E. et al., 2008) Marginalita teda zahŕňa spektrum problémov od ekonomických a geografických cez kultúrne, sociálne a historické až po politické. Výraznejšie sa problém marginality

objavuje na Slovensku v súvislosti s transformáciou spoločnosti po r. 1989. Zväčšuje sa počet marginálnych území, narastajú ich ekonomické a sociálne problémy, vzrastajú ekonomické náklady na ich riešenie.

Už v roku 1996 bolo vládou podľa MESA 10 (1999) monitorovaných 9 okresov ešte v rámci pôvodnej územno-správnej organizácie SR (Lučenec, Rimavská Sobota, Rožňava, Spišská Nová Ves, Svidník, Trebišov, Veľký Krtíš, Michalovce a Vranov nad Topľou), ktoré sa po nadobudnutí účinnosti nového územnosprávneho členenia rozdelili do 16 okresov a navyše k nim pribudlo ešte 7 ďalších nových okresov (Poltár, Revúca, Gelnica, Levoča, Stropkov, Sobrance a časť okresu Detva). Za hlavné kritérium problémovosti bola považovaná miera nezamestnanosti nad 20%. (M. Žolna, 2007)

Ako máte možnosť vidieť, podľa monitoringu MESA 10 (1999) medzi marginálne oblasti spadajú oba nami skúmané okresy Rimavská Sobota a aj Poltár.

Korec (2005) vo svojej publikácii o regionálnom rozvoji Slovenska v rokoch 1989-2004 identifikoval trojicu menej rozvinutých regiónov Slovenska. Výsledkom boli tri typologicky odlišné regióny - juh stredného Slovenska, severovýchodné a východné Slovensko. Táto periférna poloha okrem iného vplýva aj na nízku mobilitu pracovných síl (najmä v dôsledku zlej, časovo náročnej a relatívne drahej dopravnej dostupnosti) a predovšetkým skupinám ohrozeným kumulovanou marginalizáciou sťažuje dochádzku za prácou, za vzdelaním i za kultúrou. Nedostatok pracovných príležitostí v mieste bydliska a nízka mobilita obyvateľstva za prácou, sa odzrkadľuje okrem iného v jeho nedostatočnej príjmovej situácii a nízkej kúpyschopnosti (kúpyschopnosť je o 20 až 30% nižšia ako je priemer za SR).

2 ÚZEMIE MALOHONTU

2.1 Vymedzenie a poloha územia

Územie historického Malohontu je v súčasnosti súčasťou Banskobystrického kraja, ktorý má rozlohu 9 455 km² a je najväčším krajom v Slovenskej republike. Rozprestiera sa v južnej časti stredného Slovenska, pričom na juhu hraničí s Maďarskou republikou, na východe s Košickým krajom, na severe s Trenčianskym a Žilinským krajom a na západe s Nitrianskym krajom.

Podľa územno-správneho usporiadania sa člení na 13 okresov (Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Brezno, Detva, Krupina, Lučenec, Poltár, Revúca, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš, Zvolen, Žarnovica a Žiar nad Hronom), v ktorých sa ku koncu roka 2002 nachádzalo 516 obcí z toho 24 miest. (<http://www.sario.sk/?banskobystricky-region>). Prevládajú tu malé obce do 1000 obyvateľov, kde sa koncentruje pätina obyvateľstva. V mestách nad 20 tis. obyvateľov žije 30,6 % obyvateľov kraja. (Regióny Slovenska, 2004)

Územie Malohontu patrí do strednej a severnej časti okresu Rimavská Sobota, ktorý je súčasťou Banskobystrického kraja. K historickému územiu Malohontu patrili aj niektoré vidiecke obce (Sušany, Hrnčiarske Zalužany, Hrnčiarska Ves, Selce, Kokava nad Rimavicou, Ďubákovo, Utekáč a Šoltýska), ktoré patria v súčasnosti do okresu Poltár a už iba 5 z nich patrí v súčasnosti aj do nami skúmaného územia Malohontu. Taktiež sem v histórii patrili obce Drábsko a Lom nad Rimavicou, ktoré sú dnes súčasťou okresu Brezno.

Západná hranica územia vedie takmer po dnešnej západnej hranici okresu Rimavská Sobota s výnimkou vyššie uvedených obcí. Severnú hranicu tvorí chrbát Veporských vrchov, ktoré oddeľujú Malohont od Horehronia. Východná hranica vedie masívom Tŕstia, ktoré je súčasťou Stolických vrchov, a Revúckou vrchovinou končiacou sa neďaleko Rimavskej Soboty Pokoradzskou tabuľou. Južná hranica vedie južným okrajom katastrálneho územia Rimavskej Soboty a Oždian a prechádza z Rimavskej kotliny do Lučenskej kotliny. (http://www.krasy-slovenska.sk/index.php?a=clanok__302).

Najväčším centrom Malohontu a administratívnym strediskom bývalej Gemersko-malohontskej župy a neskôr okresu bolo mesto Rimavská Sobota a tretím mestom tohto historického regiónu, po meste Hnúšťa, bolo mesto Tisovec. Nakoľko táto práca rieši

marginálnu oblasť historického Malohontu a mestá Rimavská Sobota a Tisovec nie sú v marginálnom postavení okresu, týmto dvom mestám sa v našej práci nebudeme venovať.

Napriek tomu, že v 19. storočí sa spojil Malohont s regiónom Gemer do Gemersko-malohontskej stolice (neskôr župy), v povedomí ľudí ostal názov Malohont zaužívaný a používa sa dodnes. V súčasnosti však najlepšie vyjadruje záujmy územia Malohontu Miestna akčná skupina Malohont (skratka MAS Malohont), ktorá vznikla z iniciatívy starostov, podnikateľov, združení a aktívnych občanov, ktorí sa už niekoľko rokov podieľajú na činnosti a aktivitách týkajúcich sa rozvoja tohto územia. Členmi MAS Malohont sú iba tie obce, ktoré majú záujem sa pričiniť o rozvoj svojej obce a sú ochotné spolupracovať s ostatnými vo vidine lepšej budúcnosti obce a jej obyvateľov a práve z tohto dôvodu sa budeme ďalej v našej práci zaoberať výhradne obcami spadajúcimi pod o.z. MAS Malohont.

Územie pôsobnosti MAS Malohont leží vo východnej časti Banskobystrického kraja. Zahŕňa 38 obcí a 1 mesto, z ktorých 34 leží v severnej časti okresu Rimavská Sobota a ďalších 5 obcí v severovýchodnej časti okresu Poltár. Územie regiónu hraničí na juhu s okresným mestom Rimavská Sobota, od ktorého sú najsevernejšie obce regiónu vzdialené 25 – 31 km. Okresné mesto Poltár leží juhozápadne od riešeného územia a obce regiónu, patriace do tohto okresu, sú od neho vzdialené 10 – 28 km. Na severe hraničí územie súčasného regiónu Malohont s mestom Tisovec a obcou Čierny Balog, na západe s obcami okresov Detva a Poltár a na východe je hranica regiónu určená rozhraním okresov Rimavská Sobota a Revúca (viď obrázok č. 1).
http://www.malohont.sk/files/isru_skratena_verzia.pdf

Do územia pôsobnosti MAS Malohont patria obce: Babinec, Budikovany, Čerenčany, Dražice, Drienčany, Ďubákovo, Hnúšťa, Horné Zahorany, Hostišovce, Hrachovo, Hrušovo, Klenovec, Kraskovo, Kociha, Kokava nad Rimavicou, Kružno, Kyjatice, Lehota nad Rimavicou, Lipovec, Lukovištia, Nižný Skálnik, Ožďany, Padarovce, Poproč, Potok, Rimavská Baňa, Rimavské Brezovo, Rimavské Zalužany, Rovné, Slizké, Sušany, Šoltýska, Španie Pole, Teplý Vrch, Utekáč, Veľké Teriakovce, Veľký Blh, Vyšný Skálnik a Zacharovce.

Všetky obce spadajú do piatich mikroregiónov a to: Mikroregión Rimava a Rimavica, Mikroregión Teplý Vrch, Mikroregión Sinec – Kokavsko, Mikroregión Suchánska Dolina a Mikroregión Ratková a okolie.

Obrázok č. 1 – Poloha územia MAS Malohont v rámci okresov

Zdroj: http://www.malohont.sk/files/isru_skratena_verzia.pdf

Obce podľa MAS Malohont sú však rozdelené iba do troch mikroregiónov. Mikroregióny sú vlastne základné pracoviskové obvody so spoločnou sociálnou, ekonomickou a geografickou problematikou, ktoré sú schopné vytvoriť vlastný identický rozvojový program na báze využitia miestnych zdrojov a inovatívnych postupov na princípe partnerstva a spolupráce.

Úlohou mikroregiónu je vytvoriť prechodné obdobie na získanie vzájomnej dôvery, partnerstva a overenia si schopnosti spolupráce a schopnosti riešiť konkrétne spoločné problémy. Optimálna veľkosť mikroregiónu je cca veľkosť malého mesta (cca 10 000 obyvateľov). Minimálna veľkosť by sa mala pohybovať zhruba na úrovni školského obvodu (3-5 000 obyvateľov). Minimálny počet obcí je 5 – 7, optimálne okolo 7 – 12 obcí pri dodržaní zhruba ½ hodinovej dochádzkovej vzdialenosti.

Vyvrcholením spolupráce obcí by malo byť vytvorenie takého spoločenstva, ktoré by zastupovalo samosprávy, štátnu správu a súkromný sektor, a ktoré by mohlo účinne a koordinovane rozvíjať a zvyšovať životnú úroveň občanov. Takto vytvorené jednotky môžu mať nielen spoločný koordinovaný rozvojový program, ale aj spoločný konkretizovaný školiaci a vzdelávací program, a sú aj z hľadiska finančnej náročnosti a možnosti združovania financií efektívne. Okrem toho mikroregióny sú vymedzené tak, že tvoria jeden spoločný priestor pre rozvoj turistiky a môžu tvoriť, teda aj spoločný originálny produkt pre turistický ruch. (Zbierka referátov, 1996 - Karol Jurica)

Na nami skúmanom území sa konkrétne jedná o mikroregióny Rimava a Rimavica, Teplý Vrch a Sinec – Kokavsko (viď obrázok č. 2). Podľa oficiálneho rozdelenia obcí do mikroregiónov, je toto zatriedenie obcí podľa MAS Malohont nesprávne, avšak máme na to vysvetlenie. Obce Ožďany a Sušany, oficiálne patria do mikroregiónu Suchánska dolina, ktorý nespupracuje s MAS Malohont a ani nemá o podobnú spoluprácu záujem. Keďže tieto vyššie menované dve obce majú záujem o vlastný rozvoj, pustili sa do spolupráce s MAS Malohont a neoficiálne sami seba zaraďujú do mikroregiónu Rimava a Rimavica, s ktorým intenzívne spolupracujú. Vyššie popísaný prípad sa týka aj obce Rovné oficiálne patriacej do mikroregiónu Ratková a okolie, ktorá na základe záujmu spolupracovať s MAS Malohont je zaradená do mikroregiónu Sinec – Kokavsko. Obrázok č. 3 nám znázorňuje konečné zatriedenie obcí do územia, s ktorým budeme v tejto diplomovej práci pracovať a riešiť použitie cestovného ruchu ako jedného z nástroja na rozvoj oblasti Malohontu.

Mikroregión Rimava a Rimavica (viď príloha č. 2) je záujmové združenie 12-tich obcí, ktoré všetky patria do MAS Malohont - Čerenčany, Hrachovo, Kociha, Kružno, Lehota nad Rimavicou, Nižný Skálnik, Rimavská Baňa, Rimavské Brezovo, Rimavské Zalužany, Veľké Teriakovce, Vyšný Skálnik a Zacharovce so sídlom v Rimavských Zalužanoch. Všetky obce v tomto mikroregióne patria pod okres Rimavská Sobota.

Mikroregión Teplý Vrch (viď príloha č. 3) združuje 17 obcí, ktoré taktiež všetky spadajú pod MAS Malohont - Babinec, Budikovany, Dražice, Drienčany, Horné Zahorany, Hostišovce, Hrušovo, Kraskovo, Kyjatice, Lipovec, Lukovištia, Padarovce, Potok, Slizké, Španie Pole, Teplý Vrch, Veľký Blh so sídlom v obci Teplý Vrch. Všetky obce tohto mikroregiónu sú súčasťou okresu Rimavská Sobota.

Mikroregión Sinec – Kokavsko (viď príloha č. 4) je záujmové združenie 11-tich obcí, ktoré vzniklo spojením dvoch mikroregiónov Sinec a Kokavsko. Mikroregión Sinec je združenie sídiel Hnúšťa (v tom mestské časti Likier, Polom, Hačava, Brádo), Klenovec,

Rimavská Baňa, Rimavské Brezovo a Lehota nad Rimavicou. Mikroregión Kokavsko je združenie sídiel České Brezovo, Ďubákovo, Kokava nad Rimavicou, Šoltýska, Utekáč a Zlatno. Nachádza sa východne od ostatných dvoch mikroregiónov. Tri obce mikroregiónu Sinec – Kokavsko a to Lehota nad Rimavicou, Rimavská Baňa a Rimavské Brezovo sú členmi ešte aj mikroregiónu Rimava a Rimavica, takže sa nachádzajú v okrese Rimavská Sobota spolu s obcami Hnúšťa a Klenovec. Zvyšných päť obcí České Brezovo, Ďubákovo, Kokava nad Rimavicou, Šoltýska, Utekáč a Zlatno sa nachádza v okrese Poltár. Z toho do územia MAS Malohont nepatria iba obce České Brezovo a Zlatno.

Do územia MAS Malohont patria ešte aj obce Ožďany a Sušany z mikroregiónu Suchánska dolina, ďalej obec Rovné z mikroregiónu Ratková a okolie a poslednou je obec Poproč z okresu Rimavská Sobota, ktorá nie je zaradená pod žiaden mikroregión.

Obrázok č. 2 – Rozdelenie obcí do troch mikroregiónov podľa MAS Malohont

Zdroj: <http://www.malohont.sk/spageView.php?id=9>

2.2 Fyzicko-geografická charakteristika územia

2.2.1 Reliéf

Reliéf Banskobystrického kraja je veľmi pestrý. Vysokohorské polohy na severe (Nízke Tatry, Veľká Fatra, Starohorské vrchy) prechádzajú cez členitú strednú časť (Pohronský Inovec, Vtáčnik, Štiavnické vrchy, Kremnické Vrchy, Javorie, Poľana, časti Slovenského Rudohoria) až do rovinatých polôh Krupinskej planiny a Juhoslovenskej kotliny. Najvyšším vrchom kraja je Ďumbier (2 043 m.n.m.). Zasahuje sem päť národných parkov (Nízke Tatry, Slovenský raj, Muránska planina, Veľká Fatra, Slovenský kras) a štyri chránené krajinné oblasti (Poľana, Ponitrie, Cerová vrchovina, Štiavnické vrchy).

Malohont nie je ako niektoré iné územia Slovenska jednoznačne prírodne ohraničený. Jeho severnej časti dominujú Veporské vrchy rozkladajúce sa v západnej časti Slovenského Rudohoria. Na Veporské vrchy nadväzuje Spišsko-gemerský kras, ktorý na územie Malohontu čiastočne zasahuje Muránskou planinou. Táto jedinečná časť prírodnej krajiny sa rozprestiera od doliny Klenovskej Rimavy na západe a pokračuje po sedlo Javorinka a Červenú skalú na východe. Vďaka dobre vyvinutému krasu sa tu vyskytuje množstvo priepastí, jaskýň, závrtovej ponorov a vyvieráčiek.

Pre jedinečné hodnoty a zachovanosť prírody v roku 1997 Muránsku planinu vyhlásili za národný park. Muránska brázda oddeľuje Veporské vrchy a Spišsko-gemerský kras od Stolických vrchov, ktoré sú tvorené pásom klenbovo vyzdvihnutých zalesnených masívov. Na územie Malohontu zasahujú Třstím a Klenovskými vrchmi. Priestor medzi riekami Rimava a Rimavica vyplňajú Klenovské vrchy. Pozostatkom ich pôvodného plošinového reliéfu sú široké a zvlnené chrbty. Ich povrch členia dlhé doliny Rimavice, Veporského potoka a Klenovskej Rimavy. Klenovské vrchy sú prevažne odlesnené, avšak v ich najvyšších častiach sa zachoval les. Lahnický charakter krajiny vytvára atraktívny priestor pre vidiecku turistiku. Južnejšie vyplňa Malohont Revúcka vrchovina, ktorá tvorí široké južné predhorie Slovenského Rudohoria. Jej dlhé plošinové chrbty a rázsochy vytvárajú esteticky pôsobivú prírodnú krajinu, ktorá v južnej časti prechádza do rovinatého reliéfu. (http://www.krasy-slovenska.sk/index.php?a=clanok__302)

2.2.2 Klimatické podmienky

Prevažná časť regiónu Malohont patrí do mierne teplej a teplej oblasti s priemerne päťdesiatimi letnými dňami v roku (letný deň = deň s minimálnou teplotou vzduchu 25°C a vyššou). Horské a podhorské oblasti vrátane vrchu Sinec sú začlenené do chladnej oblasti s priemernou teplotou v júli pod 16°C. Klenovský Vepor patrí do najchladnejšej oblasti, do chladného okrsku s veľmi vlhkou horskou klímou a podhorské oblasti územia do chladného a veľmi vlhkého okrsku.

Obce v severnej a severozápadnej časti územia (Klenovec, Kokava nad Rimavicou, Utekáč, Lehota nad Rimavicou) patria do mierne teplej klimatickej oblasti, do vlhkého a mierne vlhkého okrsku. Zvyšná časť územia patrí do okrsku teplého, mierne suchého až mierne vlhkého, s chladnou zimou s priemernou teplotou v januári pod -3°C. Priemerné teploty vzduchu v júli sa pohybujú od 16 do 20°C, v podhorských a horských oblastiach od 12 do 16°C a priemerné teploty v januári sú od -6 do -3°C. Priemerný ročný úhrn zrážok sa pohybuje v rozmedzí 700 - 800 mm, v južnej časti regiónu je to 600 - 700 mm.

2.2.3 Vodstvo

Vodné toky

Hlavným vodným tokom je rieka Rimava s jej prítokmi, ktoré majú charakter menších riek a väčších potokov. Najvýznamnejším pravostranným prítokom je Klenovská Rimava so sútokom v Hnúšti a Rimavica, ktorá sa do Rimavy vlieva v obci Rimavská Baňa. Po ľavej strane hlavného vodného toku je najvýznamnejšou riekou Blh, ktorá sa do Rimavy vlieva mimo riešeného územia.

Vodné nádrže

Na rieke Blh je nad obcou Teplý Vrch vybudovaná vodná nádrž Teplý Vrch, ktorá bola vybudovaná pre potreby zabezpečenia závlahy poľnohospodárskej pôdy v jej okolí. Nachádza sa v juhovýchodnej časti regiónu Malohont medzi obcami Teplý Vrch, Budikovany a Drienčany, s najteplejšou vodou na Slovensku a jej vedľajším účelom je rekreácia a ochrana územia pred povodňami. V severozápadnej časti regiónu, v obci

Klenovec je na Klenovskej Rimave vybudovaná vodárenská nádrž zásobujúca pitnou vodou prevažnú časť okresu Rimavská Sobota, časť okresu Lučenec a Veľký Krtíš.

Minerálne pramene

Na území Malohontu sa nachádza niekoľko minerálnych prameňov. Sú to:

- Štiavnik, Divá Kyslá, Radička – Horný a Dolný v katastrálnom území obce Rimavské Brezovo
- Prameň v lese Šťavica v obci Kokava nad Rimavicou
- Kyslá voda, Prameň u Jakuba v Hnúšti – lokalita Brádno

Takmer všetky pramene sú slabo mineralizované a využívajú sa na pitie.

2.2.4 Flóra, fauna a prírodné krásy

Územie Malohontu nie je jednoznačne prírodne ohraničené. Flóra a fauna, ako aj prírodné krásy sú viazané na geomorfológiu územia.

Na území Muránskej Planiny, ktorá sa nachádza v severnej časti Slovenského Rudohoria, je zaevidovaných viac ako 150 významnejších neprístupných jaskýň, vyše 50 ponorov a vyvieraciek, ale aj množstvo povrchových krasových javov, ako sú škrapy, krasové jamy, závrty, tiesňavy, skalné veže, bralá a pod. Najrozsiahlším jaskynným systémom je Bobačka (2221 m dlhá výverová jaskyňa so sifónmi, podzemnými jazierkami a kvapľovou výzdobou). Územie Muránskej planiny si môžete pozrieť na obrázku č. 3.

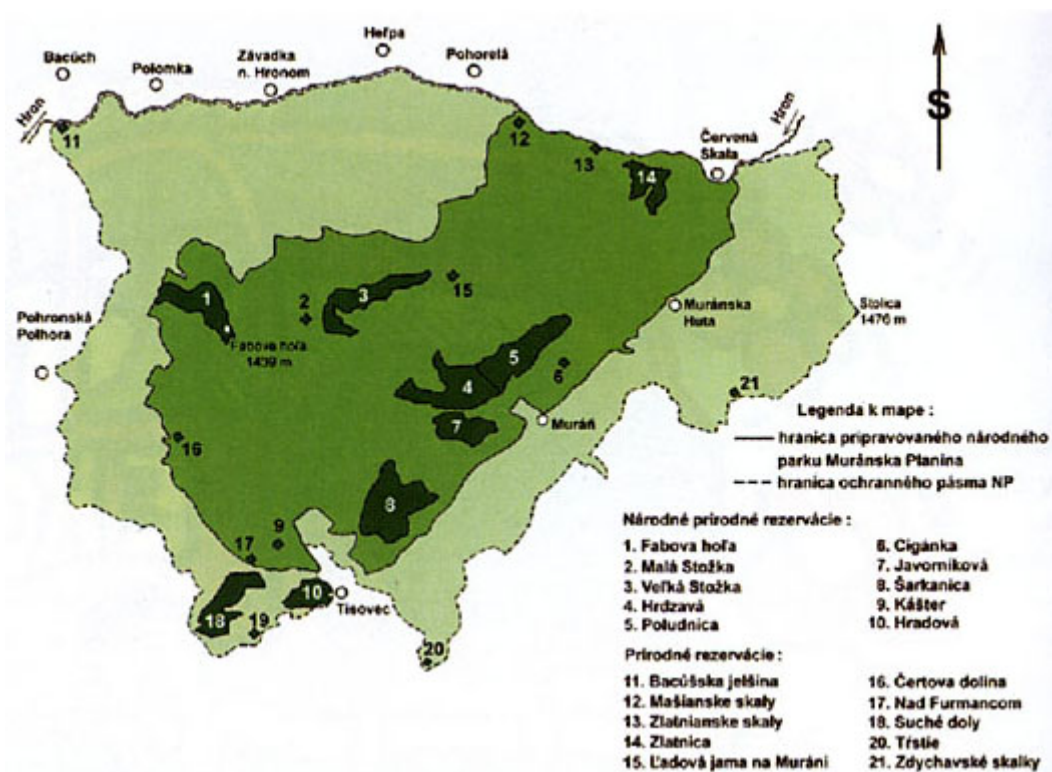
Príroda Muránskej planiny je bohatá na vzácne a málo pozmenené spoločenstvá rastlín a živočíchov s viacerými reliktnými a endemickými druhmi. Povrch planiny je však málo členitý, dosahuje nadmorskú výšku 900 až 1400 m. Rastlinstvo národného parku sa radí k najzaujímavejším spomedzi ostatných orografických celkov. Zastúpené sú xerothermné – vyžadujúce teplo a sucho, horské, alpínske i subalpínske druhy. Rastie tu viac ako 90 chránených druhov, 35 endemitov a subendemitov a niekoľko reliktov.

Lesnatosť dosahuje 90 % a prirodzene je tu zastúpených 6 lesných vegetačných stupňov - od druhého (bukovo-dubového) po siedmy (smrekový). Lesnícky význam majú viaceré ukážky skupín lesných typov so zachovaným prirodzeným druhovým zložením v spoločenstvách bukovo-dubového až smrekového lesného vegetačného stupňa. Na viacerých miestach rastie tis obyčajný a reliktná borovica lesná. Zaujímavý je prirodzený

ostrovčekovitý výskyt kosodreviny alebo fakt, že sa tu nachádza jediná lokalita zemolezu alpského na Slovensku. (http://www.sazp.sk/slovak/periodika/enviromagazin/enviro3_2/park18.html)

Obrázok č. 3 – Územie Muránskej planiny

Zdroj: http://www.sazp.sk/slovak/periodika/enviromagazin/enviro3_2/park18.html

Medzi svetové unikáty patrí treťohorný relikť (tvz. endemit) lykovec muránsky (*Daphne arbuscula*), ktorý sa nevyskytuje nikde inde na svete a vzácny fuzáč alpský (*Rosalia alpina*).

Zvlášťnosťou Muránskej planiny je miestny **chov polodivokých koní**. Keďže jedným z najcharakteristickejších biotopov Muránskej planiny sú horské lúky, ktoré v minulosti boli pravidelne spásané alebo kosené, čím sa aktívne udržiavali, špecifický polodivoký chov koní sa už v minulosti z hľadiska ochrany prírody hodnotil veľmi pozitívne a v súčasnosti sa stal jedným z dominantných symbolov Muránskej planiny. Chov je už od roku 1950 umiestnený do oblasti Veľkej Lúky. V r. 1995 bol uznaný šľachtiteľský chov koní plemena norik muránskeho typu a v r. 1997 vyhlásený za génovú rezervu norika muránskeho typu a chránený chov. V súčasnosti sa celkový počet chovaných koní pohybuje okolo 300 kusov, z toho je 60 plemenných kobýl a 6 žrebcov. Cieľom chovu norika muránskeho typu je produkcia kvalitných, ľahko ovládateľných koní,

použitelných v lesnej prevádzke, poľnohospodárstve, ochrane poľovných revírov, agroturistike, hipoterapii a produkcii plemenných žrebcov.

(http://www.muranskapanina.com/index.php?option=com_content&task=view&id=25&Itemid=1)

Ostatné živočíšstvo sa vyznačuje bohatstvom západokarpatských montánnych, teda horských druhov, vrátane zástupcov reliktných i endemických foriem živočíchov. Niektoré sú známe len z Muránskej planiny - behúnik *Duvalius szaboi ssp. szaboi* sa ako glaciálny relikvium vyskytuje iba v jedinej jaskyni Tisoveckého krasu, nesmierne vzácny chrobák *Rhipidius quadriceps* bol v roku 1993 zistený na Muránskej planine ako nový druh pre Slovensko. Rovnako výskyt fuzáča *Agapanthia leucaspis* na Slovensku je v posledných rokoch potvrdený len z územia Muránskej planiny. Domov tu majú napríklad medveď, vlk, rys, mačka divá, vydra, ale i orol skalný a orol krikľavý, sokol rároh, výr skalný. V jaskyniach žije viacero druhov netopierov.

(<http://www.sazp.sk/slovak/struktura/copk/chodniky/npmp.html>)

Na územie Malohontu zasahuje tiež Trstie a Klenovské vrchy. **Klenovské vrchy** sú prevažne odlesnené, avšak v ich najvyšších častiach sa zachoval les. Lazičský charakter krajiny vytvára atraktívny priestor pre vidiecku turistiku. Južnejšie vyplňa Malohont Revúcka vrchovina.

Revúcka vrchovina má pestrý a veľmi členitý povrch. Tvorí široké južné predhorie Slovenského Rudohoria. Jej dlhé plošinové chrbty a rássochy oddeľujú široké doliny Rimavy, Blhu, Turca, Muráňa a Štítnika. Oblasť medzi Rimavou a Muráňom zaberá Železnické predhorie, ktorému dominuje vrch Železník (814 m). Jeho meno pravdepodobne súvisí s ložiskami železnej rudy, ktorá sa tu donedávna ťažila spolu s magnezitom. V okolí Horného vrchu zaujme krasový ostrov Drienčanský kras. Medzi Muráňom a Štítnikom sa nachádza ďalšia časť Revúckej vrchoviny - Hrádok, ktorý sa rozdeľuje na dve odlišné časti. Západnú časť tvorí rássocha vybiehajúca z Kohúta s hlbokými dolinami (napr. Hladomorná a Štítnická dolina). Vo východnej časti sú miernejšie svahy, avšak zároveň sa tu nachádzajú najvyššie vrchy ako Biela skala (882 m), Ostrý vrch (870 m) a Magura (883 m).

Z turistického hľadiska je najatraktívnejšou lokalitou Ochtinská aragonitová jaskyňa, jedna z najpozoruhodnejších jaskýň na svete. V porovnaní s inými slovenskými jaskyňami, ktoré sú typicky vápencové, má aragonitovú výzdobu. Aragonit (uhličitan vápenatý) je minerál, ktorý kryštalizuje v kosoštvorcovej sústave, a tak tvorí bohato vetvené ihličkové, lúčovité a kvapľové útvary podobné koralom. Viaceré trsy a kríčky majú snehovo bielu farbu a vytvárajú tvarovo neobyčajne pestrú a rôznorodú zmes

nádherných obrazov. Návštevníci jaskyne, ktorú otvorili v roku 1972, môžu na okruhu dlhom 230 m pozorovať neopakovateľnú scenériu tohto unikátneho prírodného javu.

Severovýchodnú časť Revúckej vrchoviny vyplňajú medzi Štítnikom a Slanou turisticky atraktívne podcelky Turecká (953 m) a Dobšinské predhorie (Veľký Radzír - 998 m). (G. Zubrický, J. Szöllös, 2002)

Územie európskeho významu **Drienčanský kras** sa nachádza na južnom okraji Revúckej vrchoviny. Jadro územia je budované vápencami, ojedinele dolomitmi. Drienčanský kras s príslušnými nekrasovými oblasťami predstavuje prírodovedecky a krajinársky mimoriadne hodnotné územie so zachovalými ekosystémami vodných tokov, mokradí, skalných stepí a lesov. Územie je zároveň ukážkou vyváženej krajinnej štruktúry. Významnú časť územia najmä na severne orientovaných svahoch zaberajú bukové kvetnaté lesy a kyslomilné bukové lesy. Nelesné spoločenstvá reprezentujú trávne porasty, na ktorých sa zachovalo tradičné hospodárenie a využívajú sa ako kosné lúky a pasienky pre ovce a hovädzí dobytok.

Živočíšstvo územia má vysokú druhovú rozmanitosť. Bohatá je fauna bezstavovcov s výskytom európsky významných druhov chrobákov ako fuzáč alpský (*Rosalia alpina*) a roháč obyčajný (*Lucanuscervus*). Zachovalé ekosystémy menších mokradí vytvárajú vhodné životné podmienky pre európsky významný druh kunku žltobruchú (*Bombina variegata*). V území sa vyskytujú sporadicky aj veľké šelmy ako medveď hnedý (*Ursus arctos*) a vlk dravý (*Canis lupus*) a pravidelne rys ostrovid (*Lynx lynx*). Nesprístupnené jaskynné útvary a staršie lesné porasty sú významnými biotopmi vzácných druhov netopierov, napr.: podkovára malého (*Rhinolopus hipposideros*), podkovára veľkého (*Rhinolopus ferrumequinum*), podkovára južného (*Rhinolopus euryale*), uchane čiernej (*Barbastella barbastellus*), netopiera veľkouchého (*Myotis bechsteini*), netopiera obyčajného (*Myotis myotis*), a i.

(http://www.sopsr.sk/natura/doc/inf_brozury/Drien_kras.pdf)

Do územia Malohontu tiež zasahujú **Veporské vrchy**, ktoré dominujú v jeho severnej časti a sú charakteristické masívnymi a väčšinou zalesnenými chrbtami a plošinami, ktoré rozdeľujú hlboké a dlhé zalesnené údolia a strmé svahy. Bralnatý reliéf je zvyškom vrstvy vulkanických hornín, ktorá vznikla koncom treťohôr činnosťou sopiek ležiacich západne od Veporských vrchov. Južné svahy pohoria tvoria s Fabovou horou (1 439 m), najvyšším bodom Veporských vrchov, horskú hradbu, ktorá oddeľuje Gemer od Horehronského Podolia. Odlesnené časti Veporských vrchov a vrcholy hlavného hrebeňa poskytujú nádherné výhľady na okolitú idylickú krajinu horských svahov a kotlín.

2.3 História Malohontu

Územie Malohontu zodpovedalo približne severnej a strednej časti dnešného okresu Rimavská Sobota a severovýchodnej a východnej časti okresu Poltár. Susedilo zo severu so Zvolenskou stolicou, z východu a z juhu s Gemerskou a zo západu s Novohradskou stolicou. (viď prílohu č. 1) Prvé písomné zmienky jednotlivých obcí územia Malohontu svedčia o tom, že ich história siaha hlboko do minulosti, až do konca 12. storočia a začiatku 13. storočia, kedy boli súčasťou Hontianskej stolice, ako celý región Malohont, do ktorého patrili.

Územie Malohontu bolo pôvodne súčasťou veľkého Hontianskeho hradského španstva. Z toho bol však neskôr vyčlenený horný Novohrad a Zvolenské hradské španstvo, čím sa prerušilo územné spojenie menšej hontianskej oblasti na východe od väčšej na západe. Táto skutočnosť zapríčinila po vzniku šľachtickej Hontianskej stolice narastanie sporov pri výkone samosprávnych, súdnych a najmä daňových úloh medzi jej dvoma súčasťami. Preto sa už od 15. storočia usilovala šľachta v Malohonte (v Malom Honte) o osamostatnenie sa od Hontu, prípadne o jeho pripojenie k Novohradskej stolici.

Tento zápas bol však dlho neúspešný. Až v roku 1786 Jozef II. v rámci svojej reformy verejnej správy spojil Malohont s Gemerom a za sídlo tejto novovytvorenej stolice určil Rimavskú Sobotu. No po jeho smrti v roku 1790 sa Malohontský dištrikt vrátil späť pod správu Hontianskej stolice. Definitívne sa tento problém vyriešil až v roku 1802, keď Uhorský snem prijal zákonný článok číslo 9, ktorým s platnosťou od 1. januára 1803 vytvoril „Zákonne zjednotenú stolicu Gemer a Malohont“. Jej sídlom bol spočiatku gemerský Plešivec. Od roku 1850, v období bachovskej centralizovanej štátnej správy, bolo prenesené do Rimavskej Soboty, ale po obnove samosprávnych kompetencií stolíc v 60. a 70. rokoch 19. storočia sa vrátilo späť do Plešivca. S konečnou platnosťou sa oficiálnym centrom Gemersko-malohontskej stolice stala predsa len Rimavská Sobota, a to roku 1883. (L. Sokolovský, 1997)

Gemersko-malohontská župa susedila so Zvolenskou, Liptovskou, Spišskou, (od konca 19. storočia) Abovsko-turnianskou, Novohradskou, Boršodskou a Hevešskou župou (viď obrázok č. 4). Južná hranica Gemersko-malohontskej župy zodpovedá približne dnešnej hranici medzi Slovenskom a Maďarskom, severná hranica išla po hrebeni Nízkyh Tatier. Západná hranica odpovedá približne hranici okresu Rimavská Sobota a východná

okresu Rožňava. Najvýznamnejšou riekou bola Slaná. Rozloha župy bola v r. 1910 4289 km². [http://sk.wikipedia.org/wiki/Gemer_\(%C5%BEupa\)](http://sk.wikipedia.org/wiki/Gemer_(%C5%BEupa)).

Obrázok č.4 – Historické župy na Slovensku

Zdroj: http://sk.wikipedia.org/wiki/Historick%C3%A9_župy_na_Slovensku

Od polovice 14. storočia do začiatku 16. storočia nastal „zlatý vek“ v histórii Gemera. Rozvíjala sa najmä ťažba železnej rudy a spracovanie kovov, vznikali hámre a prvé remeselnícke cechy. Okrem kovov a kovových výrobkov sa z Gemera vyvážala aj keramika a výrazne sa rozvíjal obchod. V mestách a vo vidieckych sídlach sa stavali gotické chrámy a kostoly s nádhernou výzdobou, z ktorých viaceré sa zachovali dodnes a sú súčasťou Gotickej cesty (G. Zubrický, J. Szöllös, 2002), o ktorej si bližšie povieme v tretej kapitole.

Sľubný hospodársky a politický rozvoj bol prerušený na dve storočia, počas ktorých sa územie Gemera zmietalo vo víre tureckých vojen a stavovských povstaní. Po bitke pri Moháči sa Gemer dostal do bezprostredného susedstva tureckej ríše. Turci svoje panstvo po roku 1542 rozšírili po Muráň a Štítnik. Vyberali dane a podnikali pustošiacie nájazdy na dediny a mestá. Pustošenie a drancovanie počas vojny viedlo k ožobračovaniu ľudí a vyľudneniu obcí. Mnohí poddaní utkali z Gemerskej stolice do iných častí krajiny. (G. Zubrický, J. Szöllös, 2002)

V 16. až 18. storočí nastali veľké zmeny v etnickom zložení obyvateľstva. Z juhu utekala pred tureckým nebezpečenstvom maďarská šľachta, ktorá sa usadila v Gemeri. Nemecké obyvateľstvo sa postupne asimilovalo a sčasti prebralo väčšinový maďarský alebo slovenský jazyk. Vyľudnené časti boli po skončení tureckých vojen dosídlené valachmi, ktorí na toto územie prichádzali aj predtým počas valašskej kolonizácie. Osídlili najmä vyššie položené časti pohorí a venovali sa pastierstvu. V 18. storočí začali vzbudzovať pozornosť úradov aj po Gemeri kočujúci Rómovia a uskutočnili sa prvé pokusy o ich usídlenie. Podľa súpisu Rómov v Gemerskej stolici z roku 1776 žilo na území stolice 275 cigánskych rodín, spolu 1116 osôb. Rómovia sa postupne usadzovali na okraji miest a obcí a dodnes vytvárajú špecifický kolorit miest, v ktorých sa natrvalo usadili. V 19. storočí sa tu usadilo aj židovské obyvateľstvo. (G. Zubrický, J. Szóllós, 2002)

V 18. a 19. storočí nastal v území prudký hospodársky rozvoj. V Malohonte sa začala rozvíjať ťažba a spracovanie železa v železiarňach v severnej časti regiónu (Rimavské Brezovo a Hnúšťa). Na prelome storočí bola práve v Rimavskom Brezove založená Rimavsko - muránska železiarska spoločnosť, ktorá na vtedajšie pomery bola významným zdrojom zamestnania ľudí z obcí dnešného regiónu Malohont. V severovýchodnej časti územia (Utekáč) bola založená skláraň. Po útlme železiarskej výroby v začiatkoch 20. storočia, bola v Hnúšti založená chemická továreň. Hnúšťa sa stala priemyselným centrom severnej časti Malohontu a v rokoch 1938 – 1960 bola okresným mestom. (Audit zdrojom MAS Malohont, 2007) K tomu viedol aj fakt, že dôsledkom nevyriešenej národnostnej otázky bola v roku 1938 revízia hraníc, po ktorej sa veľká časť Gemera vrátane miest Rožňava, Jelšava, Rimavská Sobota stala až do roku 1945 súčasťou Maďarska čo bolo dôsledkom veľkých hospodárskych, ale aj spoločenských zmien, ktoré nastali po prvej svetovej vojne. Štátna hranica vytýčená po vzniku Československej republiky nerešpektovala jazykovú hranicu, a tak na území Slovenska ostali aj čisto maďarské obce. Zastaraný gemerský priemysel nestačil konkurovať vyspelému českému priemyslu v novom štáte, a preto sa viaceré priemyselné podniky v období medzi dvoma svetovými vojnami zatvorili. Hospodárska kríza a nezamestnanosť viedli k radikalizácii robotníkov a silnej podpore komunistov a ľavicových strán. Hornaté územie severnej časti Malohontu a Gemera sa zasa počas druhej svetovej vojny stalo jednou zo základní partizánskeho protifašistického odboja a jedným z centier Slovenského národného povstania. (G. Zubrický, J. Szóllós, 2002)

2.4 Humánno–geografická charakteristika

2.4.1 Demografická charakteristika

V dôsledku charakteru prírodných podmienok a historického vývoja nepatrí oblasť Malohontu medzi husto zaľudnené časti Slovenska. Základy sídelnej štruktúry sa tu postavili najmä v 11. až 13. storočí, keď vznikli viaceré z dodnes existujúcich vidieckych obcí a miest. Ich štruktúra bola neskôr doplnená v pohoriach v dôsledku rozvoja banskej činnosti a najmä valašskou kolonizáciou.

K 31.12.2007 žilo v okrese Rimavská Sobota 82 544 obyvateľov, z toho 39 964 mužov a 42 580 žien, čo predstavuje 1,52 percenta obyvateľstva Slovenska. Hustota zaľudnenia 57 obyv./km² je oproti slovenskému priemeru (108 obyv./ km²) polovičná. V okrese Poltár žije 22 626 obyvateľov, z toho 11 009 mužov a 11 617 žien, čo predstavuje 0,42 percenta obyvateľov Slovenska. Hustota zaľudnenia 50 obyv./km² je taktiež oproti slovenskému priemeru (108 obyv./ km²) polovičná.

Celkovo na území Malohontu žije 26 019 obyvateľov (k 31.12.2006) z toho 50,9 % predstavujú ženy a 49,1 % - né zastúpenie majú muži. Na rozlohe 656 km² s hustotou obyvateľstva 40 obyv./ km². Najväčším je viac ako sedemtisícové mesto Hnúšťa, dve obce (Klenovec a Kokava nad Rimavicou) majú viac ako 3 000 obyvateľov a ďalšie tri Ožďany, Veľký Blh a Utekáč) viac ako 1 000 obyvateľov. Štyri obce majú nad 500 obyvateľov a až 29 obcí má menej ako 500 obyvateľov. Najmenšou obcou je Poproč s 19 obyvateľmi.

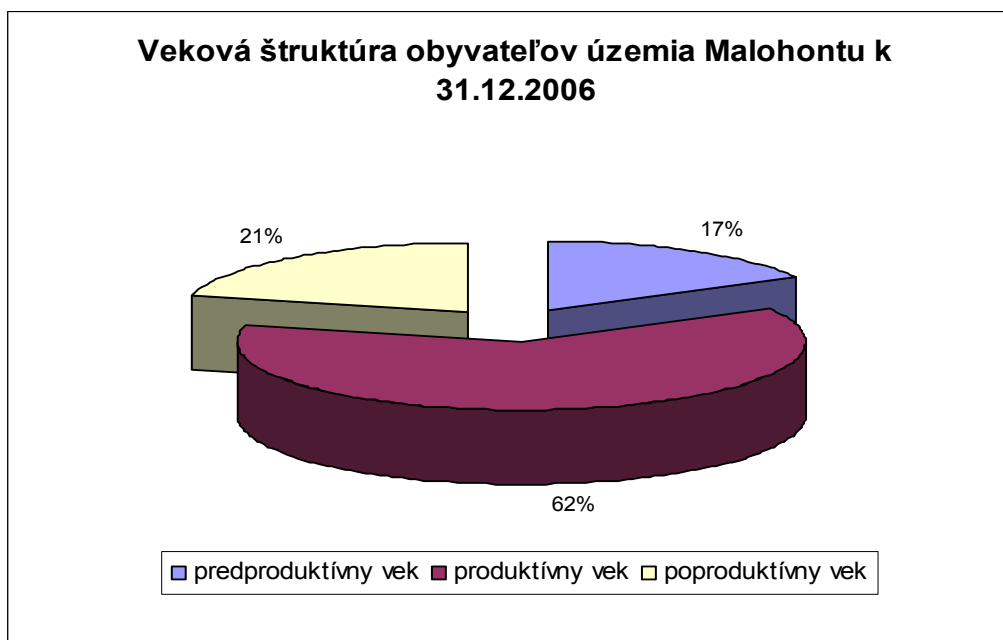
Z hľadiska vekovej štruktúry možno považovať demografický vývoj v území regiónu za regresívny. Obyvateľstvo v poproduktívnom veku mierne prevyšuje nad obyvateľstvom v predproduktívnom veku (index starnutia = 124,4). Obyvateľstvo v produktívnom veku tvorí 62 %, pričom väčšinové zastúpenie majú muži. V demografickej štruktúre ženskej populácie je podiel žien v poproduktívnom veku vyšší o 12 % ako podiel žien v predproduktívnom veku. (index starnutia = 175,2). Opačná situácia je v demografickej štruktúre mužov, ktorí v poproduktívnom veku majú o 4 % menšie zastúpenie ako muži v predproduktívnom veku. Výrazný rozdiel medzi mužmi a ženami je v poproduktívnom veku, kde majú ženy dvojnásobne väčšie zastúpenie ako muži. V predproduktívnom veku je počet mužov a žien približne rovnaký. (viď tabuľku č. 1, graf č. 1)

Tabuľka č.1 - Štruktúra obyvateľstva na území Malohontu

		predproduktívny vek	produktívny vek	poproduktívny vek	Spolu
muži	počet	2 287	8 709	1 772	12 768
	%	17,9	68,2	13,9	49,1
ženy	počet	2 119	7 421	3 711	13 251
	%	16,0	56,0	28,0	50,9
spolu	počet	4 406	16 130	5 483	26 019
	%	16,9	62,0	21,1	100,0

Zdroj: ŠÚ SR – Krajská správa v Banskej Bystrici, 2006 in: Audit zdrojov regiónu Malohont (2007)

Graf č. 1 – Veková štruktúra obyvateľov územia Malohontu k 31.12.2006

Zdroj: ŠÚ SR – Krajská správa v Banskej Bystrici, 2006 in: Audit zdrojov regiónu Malohont (2007)

Počas rokov 1869 – 1921 v súvislosti s rozvojom priemyslu, nastala koncentrácia obyvateľstva Slovenska do miest. Tým sa oblasti Slovenského Rudohoria a staré banské oblasti, kam patria aj nami skúmané obce, stali depopulačnými. Okres Poltár patrí k šiestim najmenším okresom SR, ktorý obišla industrializácia, nevybudovali sa tu veľké priemyselné závody majúci regiónotvorný význam, navyše v období dynamického rozvoja SR bolo územie Poltáru perifériou a okrajovým územím vtedy existujúcich okresov (1960

– 1990). Taktiež sa spoločne s regiónom Rimavskej Soboty nachádzajú mimo hlavných dopravných ciest štátu.

Počet obyvateľov v regióne Malohont (k 31.12.2006) je o 469 obyvateľov menší ako v roku 2001, čo predstavuje pokles počtu obyvateľov za päť rokov o 1,8 %. Prehľad pohybu obyvateľov v roku 2006 naznačuje trendy vývoja súčasnosti i predchádzajúcich 10-tich rokov, počas ktorých zaznamenáva riešené územie prirodzený úbytok obyvateľov i celkový úbytok obyvateľov. Tento stav je spôsobený najmä zlou ekonomickou situáciou a vysokou mierou nezamestnanosti. V sledovanom roku došlo k prirodzenému úbytku obyvateľov v regióne, kedy zomrelo o 68 ľudí viac ako sa narodilo. Mierny prirodzený prírastok zaznamenalo len 8 z 39 obcí regiónu. Pozitívny trend možno sledovať najmä v obciach s vyšším podielom rómskej populácie. V oblasti migrácie je situácia podobná. Počet obyvateľov sa sťahovaním znížil o 107 ľudí. (Audit zdrojov regiónu Malohont, 2007)

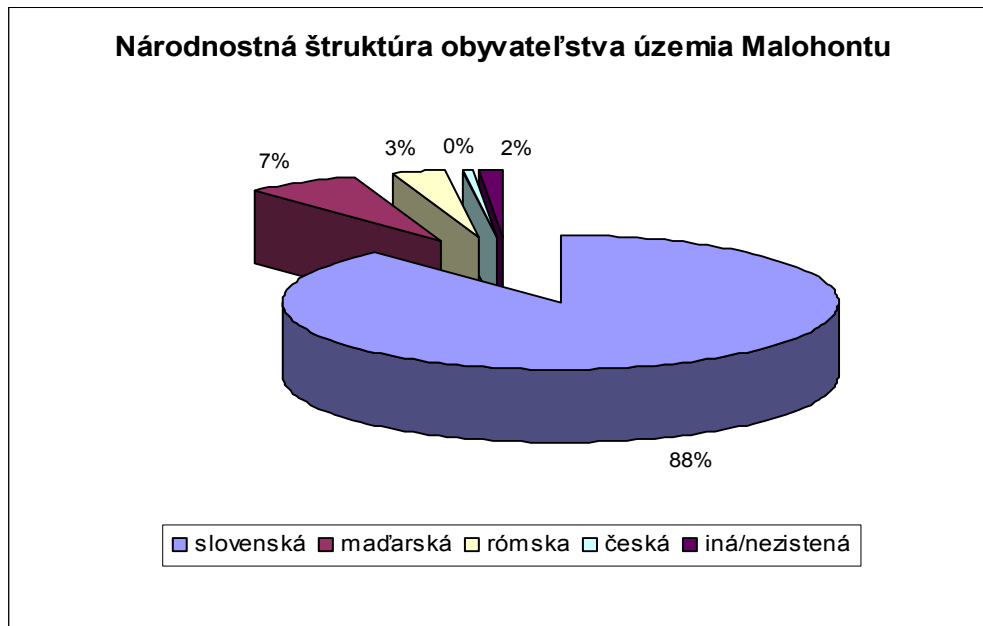
Národnostná štruktúra obyvateľstva

K slovenskej národnosti sa hlási 88,3 % obyvateľov žijúcich v obciach regiónu Malohont. Po nich nasleduje obyvateľstvo maďarskej národnosti, ktoré je zastúpené takmer 7 % - mi a žije prevažne v južnej časti regiónu. Obyvatelia rómskej národnosti tvoria podľa posledných štatistických údajov 3 % z celkového počtu obyvateľov. (viď graf č. 2)

Štatistické údaje o počte rómskeho etnika nezodpovedajú skutočnému stavu v regióne, nakoľko väčšina Rómov sa hlási k slovenskej alebo maďarskej národnosti. Podľa sociografického mapovania rómskych osídlení na Slovensku v roku 2004 žije vo vybraných (18 z 39) obciach regiónu Malohont 4 219 Rómov, z toho 1/3 v meste Hnúšťa.

Pri zohľadnení týchto údajov k počtu obyvateľov v danom roku (26 318 k 31.12.2004), podiel Rómov na celkovom počte obyvateľov územia predstavuje minimálne 16 %, čo je o 13 % viac ako pri štatistických zisťovaniach. Zvýšením podielu rómskej národnosti sa znižujú podiely ostatných národností, a to najmä slovenskej, ktorej podiel sa pri danom počte obyvateľov rómskej národnosti pohybuje od 75 do 80 %. Najväčšie zastúpenie Rómov evidujú obce Slizké (84,1 %), Hostišovce (70 %) a Dražice (42,5 %). V ostatných sledovaných obciach sa ich podiel pohybuje v rozmedzí 10 - 35 %. (viď tabuľku č. 2)

Graf č. 2 – Národnostná štruktúra obyvateľstva územia Malohontu

Zdroj: ŠÚ SR – Krajská správa v Banskej Bystrici, 2006

Tabuľka č. 2 - Podiel obyvateľov vybraných obcí regiónu, žijúcich v rómskych osídleniach

obec	počet obyvateľov	z toho v rómskych osídleniach	
		počet	%
Dražice	226	96	42,5
Drienčany	246	46	18,7
Hnúšťa	7 558	1 440	19,1
Hostišovce	200	140	70,0
Klenovec	3 268	675	20,7
Kokava nad Rimavicou	3 118	461	14,8
Kyjatice	82	8	9,8
Nižný Skálnik	192	20	10,4
Ožďany	1 574	280	17,8
Padarovce	158	38	24,1
Rimavská Baňa	440	110	25,0
Rimavské Brezovo	513	72	14,0
Slizké	138	116	84,1
Španie Pole	87	31	35,6
Teplý Vrch	305	30	9,8
Veľké Teriakovce	914	200	21,9
Veľký Blh	1 147	344	30,0
Zacharovce	403	112	27,8
spolu	20 569	4 219	20,5

Zdroj: <http://romovia.vlada.gov.sk/data/files/3043.xls>, vlastné výpočty

Vo vybraných obciach žijú Rómovia integrovane v rozptyle medzi majoritnou populáciou, v prípade 5 obcí aj mimo obcí v intraviláne a v 4 prípadoch na okraji obce v extraviláne. Vo všeobecnosti platí, že čím ďalej sa osídlenie nachádza od obce/mesta, tým horšia je úroveň jeho vybavenia i kvalita života obyvateľov v ňom. Medzi jednotlivými národnosťami a etnickými skupinami obyvateľov sú pomerne dobré vzťahy. Celkovo však možno konštatovať, že rómske etnikum nepriaznivo vplýva na celkovú sociálnu a ekonomickú situáciu, a to najmä vysokou nezamestnanosťou, nízkou vzdelanosťou úrovňou a nepriaznivou demografickou štruktúrou.

Vierovyznanie

Vierovyznanie je v prevažnej miere rímskokatolícke s podielom 46,4 % z celkového počtu obyvateľov. Druhým najpočetnejšie zastúpeným je evanjelické augsburského vyznania – 24,4 %, po ňom nasleduje obyvateľstvo bez vyznania – 21,9 %. Ostatné vierovyznania majú podiel od 0,4 do 1,7 %. (viď tabuľku č. 3)

Tabuľka č. 3 – Štruktúra obyvateľstva na území Malohontu podľa vierovyznania

Náboženské vyznanie/cirkev	spolu	%
Rímskokatolícka cirkev	12 306	46,4
Gréckokatolícka cirkev	105	0,4
Evanjelická cirkev a.v.	6 490	24,4
Reformovaná kresťanská cirkev	449	1,7
Ostatné	368	1,4
Bez vyznania	5 818	21,9
Nezistené	1 014	3,8
spolu	26 550	100,0

Zdroj: ŠÚ SR – SOBD, 2001

Kultúra, šport, voľný čas

Medzi najvýznamnejšie kultúrne podujatia regionálneho významu s medzinárodnou účasťou patria Gemersko - malohontské folklórne slávnosti Klenovská Rontouka v Klenovci a Festival ľudovej kultúry Koliesko v Kokave nad Rimavicou. V lete sú

organizované aj v ďalších obciach festivaly ľudovej kultúry, ale podstatne menšieho rozsahu. Programovo pestré bývajú Dni mesta Hnúšťa a ďalších väčších obcí v regióne.

Počas celého roka sa vo viacerých obciach konajú rôzne podujatia spojené so zvykmi v danom období, výročím alebo inou príležitosťou. Začiatkom roka začínajú zábavy, plesy, na jar sú to najmä zvyky spojené so stavaním mája a podujatia pri príležitosti Dňa matiek a Dňa detí. Leto začína Klenovskou Rontoukou, pokračuje festivalom Koliesko a rôznymi podujatiami, najmä dňami obcí, ktorých súčasťou sú koncerty a kultúrne programy. Bohatým obdobím na podujatia je aj zima, kedy sa konajú stretnutia s Mikulášom, vianočné programy, zábavy a silvestrovské oslavy. Najširšie spektrum možností trávenia voľného času sa nachádza v meste Hnúšťa, v obci Klenovec, Kokava nad Rimavicou, ktoré sú verejne prístupné a v areáloch rekreačných zariadení, kde sú tieto možnosti dostupné predovšetkým pre ich návštevníkov.

2.4.2 Ekonomika a priemysel

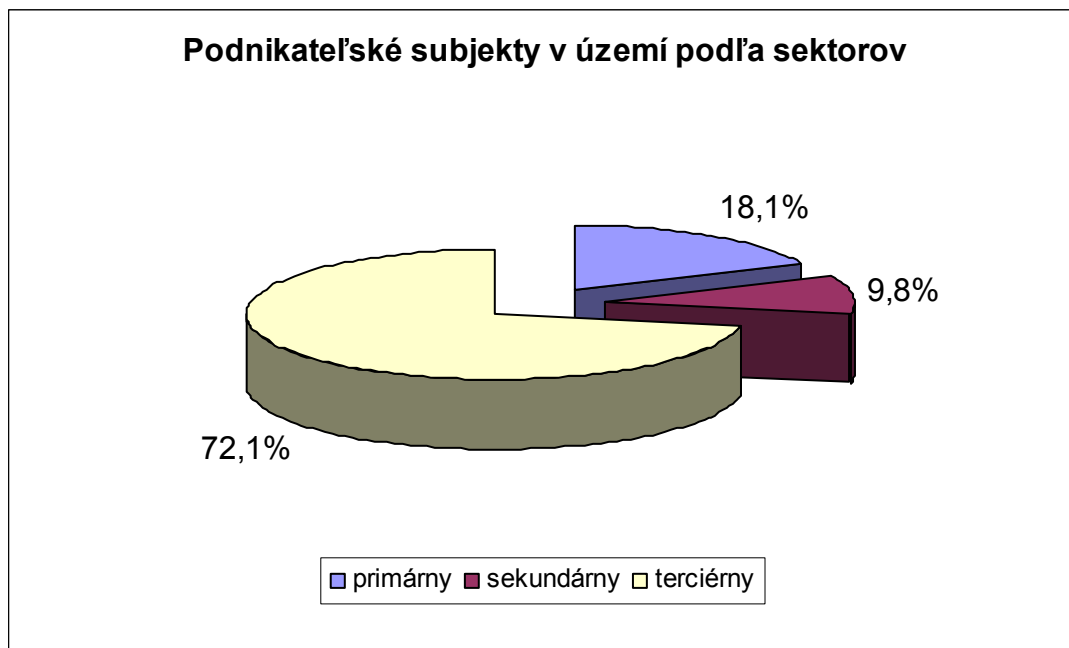
Podľa správy auditu MAS Malohont z roku 2007, najpočetnejšie zastúpenie v podnikateľskej sfére má terciárny sektor so 72 %, tvorený prevažne fyzickými osobami podnikajúcimi na základe živnostenského oprávnenia. Svoju činnosť vykonávajú najmä ako samozamestnávateľa. (viď graf č. 3) Tento stav sa prejavuje takzvanou „vynútenou živnosťou“, ku ktorej sú tlačení mnohí obyvatelia svojimi zamestnávateľmi, ktorí si tak uľahčujú svoju existenciu od finančných nákladov za zamestnancov. Tým je umelo vytvorená predstava vysokého zastúpenia terciárneho sektoru v regióne. V absolútnych číslach to znamená, že z terciárneho sektoru, ktorý tvorí 954 subjektov je až 860 fyzických osôb (viď tabuľku č. 4)

Výrobný sekundárny sektor je zastúpený najnižším počtom podnikateľských subjektov – 9,8 %, ktoré sú však najväčšími zamestnávateľmi v území regiónu. Primárny sektor tvoria firmy zaoberajúce sa poľnohospodárstvom a lesníctvom, ktoré spolu predstavujú 18 % podnikateľskej sféry v riešenom území.

Spoločnosti spadajúce do kvartérneho sektora sa na území Malohontu nenachádzajú. Rozdelenie jednotlivých spoločností podľa ich činností do jednotlivých sektorov hospodárstva súhlasí s platným zoznamom OKEČ na území Slovenskej republiky

a taktiež je metodicky usmernené pre prístup Leader, o ktorý sa MAS Malohont v roku 2008 uchádzal.

Graf č. 3 – Podnikateľské subjekty v území Malohontu podľa sektorov v roku 2007

Zdroj: Audit zdrojov MAS Malohont, 2007

Tabuľka č. 4 – Počet podnikateľských subjektov v území podľa sektorov

sektor	fyzická osoba	s.r.o.	ostatné	spolu
primárny	142	31	67	240
sekundárny	93	32	4	129
terciárny	860	74	20	954
spolu	1095	137	91	1323

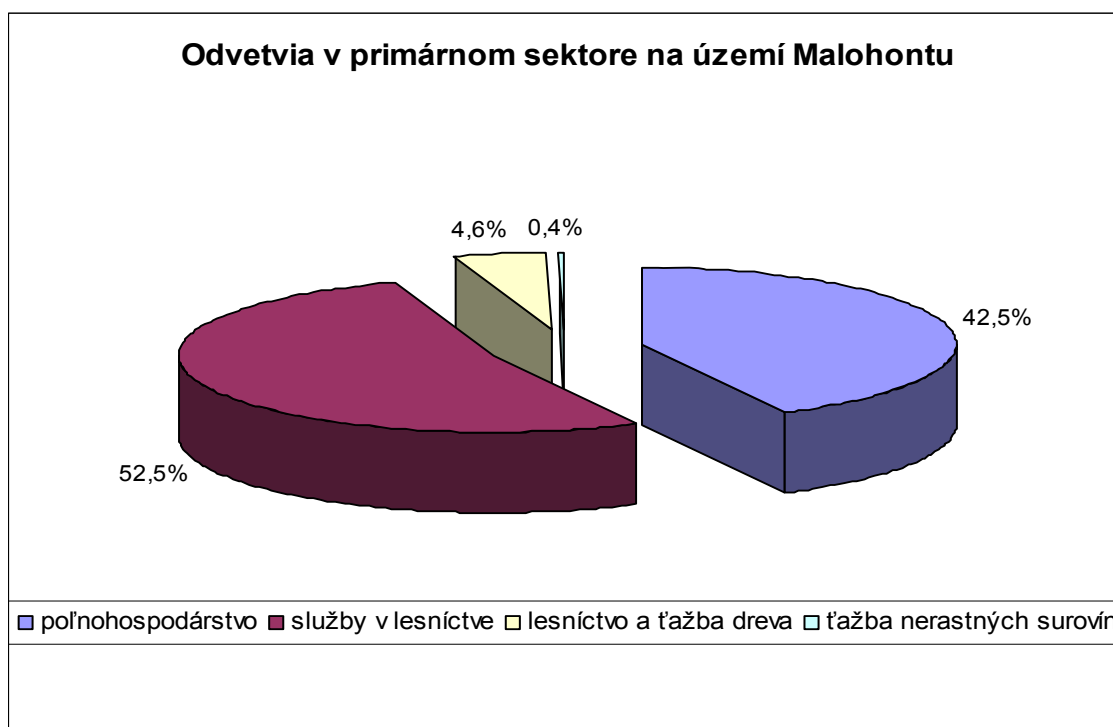
Zdroj: Audit zdrojov MAS Malohont, 2007, upravené autorom

Významným odvetvím **primárneho sektoru** je poľnohospodárstvo, ktoré tvorí 42,5 %, po ňom nasleduje lesníctvo s 4,6 %-mi subjektov primárneho sektoru, v ktorom pracujú takmer všetky fyzické osoby poskytujúce služby v lesníctve. Ťažbou nerastných surovín sa zaoberá firma v meste Hnúšťa. V poľnohospodárstve podnikajú v prevažnej miere spoločnosti s ručením obmedzeným a súkromne hospodáriaci roľníci. Živočíšna výroba je zameraná najmä na chov oviec, hovädzieho dobytku a ošípaných, v rastlinnej

výrobe sa subjekty venujú pestovaniu krmovín, olejovín a obilnín. Poľnohospodárske odvetvie je aj v súčasnosti druhým najväčším zamestnávateľom v podnikateľskej sfére. (viď graf. č 4)

Medzi najvýznamnejšie poľnohospodárske podniky hospodáriace v obciach riešeného územia patria: Roľnícke družstvo Klenovec, AGROTRADE s.r.o. Padarovce, KELO A SYNOVIA s.r.o. Veľké Teriakovce, AGROTAURIS s.r.o. Rimavská Sobota, AGROKOL s.r.o. Rimavská Baňa a Poľnofarma MOGBI s.r.o. Hrachovo. Niektoré poľnohospodárske podniky plánujú v budúcnosti investovať do diverzifikácie smerom k nepoľnohospodárskym činnostiam – vidiecky cestovný ruch a agroturistika, na ktoré sa zameriame v poslednej kapitole tejto práce. Príkladom je Firma GULIK, ktorá v tomto roku vybudovala z prostriedkov EÚ ubytovanie na súkromí s predajom výrobkov z ovčieho mlieka.

Graf č. 4 – Odvetvia v primárnom sektore na území Malohontu

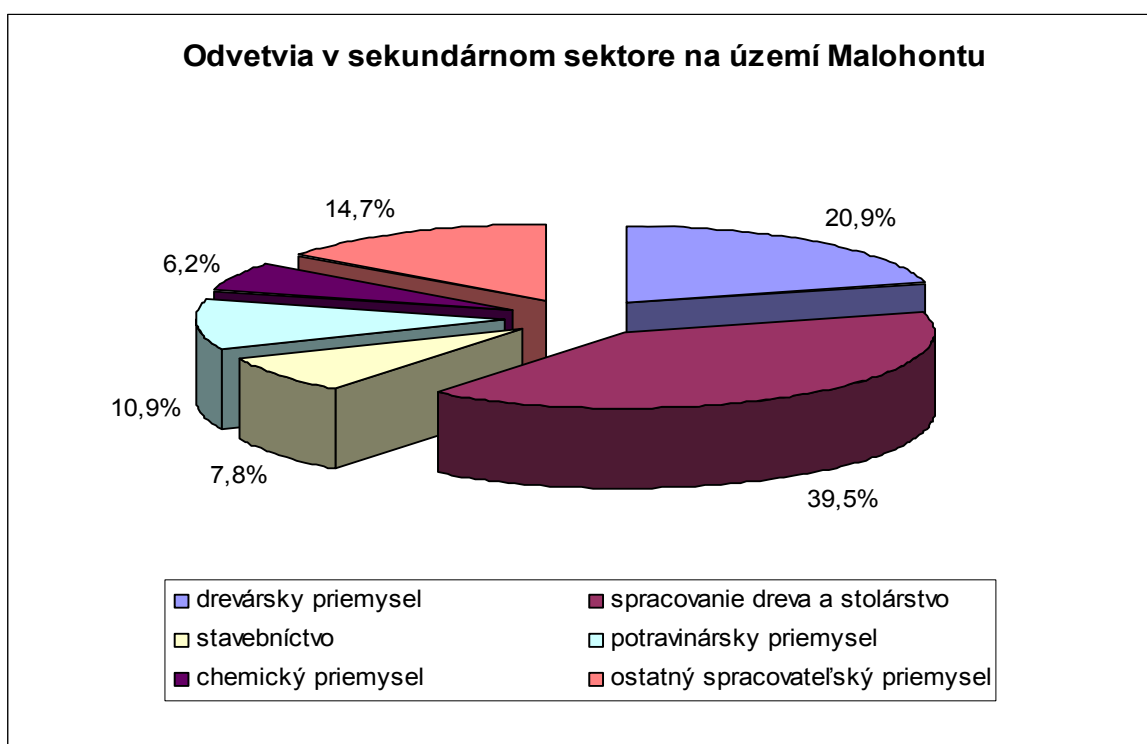
Zdroj: Audit zdrojov MAS Malohont, 2007

Sekundárny sektor je zastúpený viacerými odvetviami. Nosným odvetvím z hľadiska počtu subjektov je drevársky priemysel, ktorý pokrýva 20,9 % sektoru a v ktorom pracuje na základe živnostenského oprávnenia väčšina fyzických osôb z oblasti

spracovania dreva a stolárstva, ostatné z nich sú samozamestnávateľmi. Po ňom nasleduje ostatný spracovateľský priemysel – 14,7 % zastúpený spracovaním automobilových komponentov, skla, textilu a i., ktoré spolu s chemickým priemyslom – 6,2 % zamestnávajú najväčší počet ľudí a potravinársky priemysel, ktorý však v porovnaní s ostatnými odvetviami, zamestnáva malý počet ľudí. (viď graf č. 5) Stavebníctvo má na sekundárnom sektore 7,8 % - ný podiel.

Najväčšími zamestnávateľmi v priemyselnej výrobe sú: Sewon ECS Slovakia s.r.o. Lednické Rovne, SLZ – Chémia a.s. Hnúšťa, T - Gum Hnúšťa s.r.o., EVASPORT s.r.o., a Kokavan s.r.o. Kokava nad Rimavicou. Ťažbou magnezitu a mastenca v Hnúšti – Mútnik sa zaoberá Gemerská nerudná spoločnosť a.s. V menších obciach v južnej časti regiónu je tento sektor zastúpený malými a strednými podnikmi v oblasti spracovania dreva a strojárstva.

Graf č. 5 – Odvetvia v sekundárnom sektore na území Malohontu

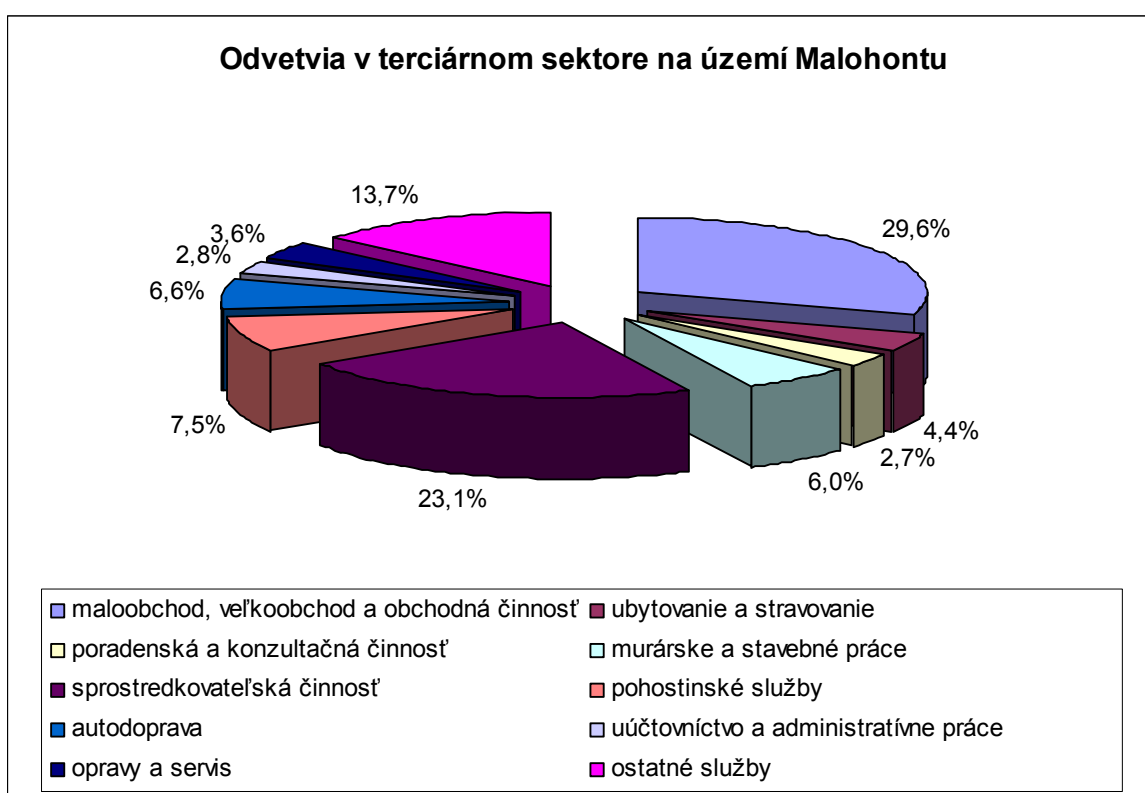
Zdroj: Audit zdrojov MAS Malohont, 2007

V **terciárnom sektore** je počtom podnikateľských subjektov najviac zastúpené odvetvie maloobchodu – 29,6 %, po ňom nasleduje sprostredkovateľská činnosť – 23,1 %, pohostinské služby – 7,5 %, cestná nákladná i osobná doprava – 6,6 % a pomocné

murárske práce – 6 %. (viď graf č. 6) Svoju činnosť v ňom vyvíjajú v prevažnej miere živnostníci, a to najmä ako samozamestnávateľia, pracovné miesta pre ľudí z regiónu sú vytvorené najmä v maloobchode a pohostinských službách.

Územie MAS Malohont má vhodné podmienky pre rozvoj vidieckej turistiky a agroturistiky. Prepojenie horskej turistiky, zimnej rekreácie s rekreáciou pri vode predstavuje v kontexte s ďalšími aktivitami a využitím prírodných a kultúrnych daností územia nevyužitý potenciál pre vytvorenie atraktívnej ponuky pre návštevníkov regiónu, a tým aj pre rozvoj cestovného ruchu.

Graf č. 6 – Odvetvia v terciárnom sektore na území Malohontu

Zdroj: Audit zdrojov MAS Malohont, 2007

Rimavská Sobota a Hnúšťa sú dve mestá, do ktorých dochádza väčšina obyvateľov územia Malohontu. Sú veľmi dôležitým zdrojom pracovných príležitostí miestneho obyvateľstva. Starostovia obcí, ktoré sú členmi MAS Malohont bojovali za vytvorenie priemyselného parku na nami sledovanom území. Fakt, ktorý tento plán zastavil je, že “vdaka“ reliéfu, na ktorom sa územie rozprestiera, nie je dostatočne voľná plocha na

vytvorenie priemyselného parku, ktorý by znamenal veľa nových pracovných príležitostí pre miestnych obyvateľov.

Ďalším negatívom územia je okrem nízkej vzdelanostnej úrovne obyvateľov, zlá dopravná infraštruktúra, ktorá odrádza akéhokoľvek investora, nehovoriac o zahraničnom investorovi. Jediným je kórejská spoločnosť Yuka Corporation a aj tá sídli v Rimavskej Sobote, teda okresnom meste. Veľkým zamestnávateľom do začatia obdobia krízy bola aj spoločnosť Tauris, a.s., ktorá v priebehu roku 2009 prepustí vyše 100 zo 626 zamestnancov. "Slovenský trh s mäsom prežíva ťažké obdobie. Klesá cena hotových výrobkov pri stále sa zvyšujúcich nákladoch. Na tento nepriaznivý vývoj musíme reagovať," uviedol hovorca spoločnosti Tauris, a.s., Pavol Machava.

(<http://www.echoviny.sk/view.php?navezvclanku=gemercanov-chyta-strach-pri-spravach-o-prepustani&cislocclanku=2009020004>)

2.4.3 Doprava

Podľa Korca (2005) v čase Rakúsko-Uhorského vyrovnania prebiehala predovšetkým výstavba železníc (hlavná Košicko-bohumínska železnica). Po víťazstve komunistickej strany v roku 1948 bolo charakteristické výrazné ekonomické zaostávanie Slovenska za Českom, s čím súvisel nastávajúci úpadok dopravnej infraštruktúry a rozpad priemyselnej výroby. Z regionálneho pohľadu boli najviac postihnuté okrajové územia východného a južnej časti stredného Slovenska.

Toto historicky podložené zaostávanie regiónu Malohont v dopravnej infraštruktúre trvá až do dnes. Územím regiónu Malohont prechádza štátna cesta II. triedy Rimavská Sobota - - Hnúšťa - Tisovec - Brezno, významná trasa spájajúca pohraničné oblasti s atraktívnymi turistickými územiami národných parkov Muránska Planina, Nízkych a Vysokých Tatier. Spolu s ďalšou cestou II. triedy Rožňava – Jelšava – Hnúšťa – Kriváň zabezpečujú dopravné prepojenie regiónu s krajským mestom Banská Bystrica, príslušnými okresnými mestami i celoštátnou dopravnou sieťou. Južne od územia regiónu vedie južná rozvojová os - medzinárodná štátna cesta I. triedy, ktorá prebieha aj katastrálnym územím najjužnejšej obce regiónu Ožďany. Riešeným územím prechádzajú aj dve železničné trate nadregionálneho a regionálneho významu, ale ani jedna diaľnica, ktorá by okres spájala buď s Košicami alebo s hlavným mestom SR, Bratislavou.

V okrese Rimavská Sobota sa nachádzajú cesty I. triedy v dĺžke 56,067 km, cesty II. triedy v dĺžke 130,319 km a cesty III. triedy v dĺžke 325,412 km (viď prílohu č. 5) (http://www.cdb.sk/files/documents/cdbkraje/bb/Rimavska_Sobota.pdf).

V okrese Poltár sa nenachádzajú cesty I. triedy, cesty II. triedy sa tu nachádzajú v dĺžke 48,002 km a cesty III. triedy v dĺžke 108,472 km (viď prílohu č. 6)

Najzastúpenejšou skupinou dopravnej infraštruktúry v oboch regiónoch sú cesty III. triedy, ktoré sú vo vysokom štádiu zanedbania na mnohých úsekoch vedúcich k samotným obciam z regiónu Malohont, pričom nielenže ohrozujú cestnú bezpečnosť, ale navyše eliminujú pohyb obyvateľov, či už za prácou, kultúrou alebo vzdelaním, na minimum.

Preto zlú dopravnú situáciu regiónu Malohont považujeme za veľmi významnú bariéru v rozvoji tohto územia ako takom a tiež v rozvoji cestovného ruchu tohto regiónu, ktorý v mnohých ohľadoch závisí práve od dobrej, ľahkej a príjemnej dopravnej dostupnosti jednotlivých turistických miest.

3 CESTOVNÝ RUCH MARGINÁLNEJ OBLASTI MALOHONT

3.1 Geografické špecifiká marginálnej oblasti Malohontu

Pri charakteristike geografických špecifik budeme vychádzať z hlavných problémov marginálnych oblastí. Za hlavné problémy - špecifiká Malohontu sme vybrali vysokú nezamestnanosť a zlú dopravnú infraštruktúru.

Vysoká nezamestnanosť

Ako hlavný ukazovateľ sme vybrali mieru evidovanej nezamestnanosti, tá je podľa Ústredia práce sociálnych vecí a rodiny meraná ako podiel počtu evidovaných nezamestnaných (disponibilných uchádzačov o zamestnanie) k celkovému počtu ekonomicky aktívnych obyvateľov vyjadrený v percentách. Je teda očistená od zložky dobrovoľne nezamestnaných alebo odradených od evidencie na úradoch práce.

K 31. januáru 2009 podľa ÚPSVaR Banská Bystrica (viď tabuľku č. 5) bola miera nezamestnanosti v okrese Rimavská Sobota 29,11 % a v okrese Poltár 18,11 %, pričom celoslovenská miera nezamestnanosti je 9,03%. Okres Rimavská Sobota je okresom s najvyššou mierou nezamestnanosti na celom území Slovenska. Z celkového počtu obyvateľov 82 544 (k 31.12.2007) okresu Rimavská Sobota je v súčasnosti 24 029 obyvateľov nezamestnaných z 37 692 ekonomicky aktívnych obyvateľov, pričom o zamestnanie sa uchádza iba 11 784 obyvateľov z celkového počtu 24 029 nezamestnaných. Z celkového počtu uchádzačov o zamestnanie je až 7 589 obyvateľov nezamestnaných dlhšie ako 12 mesiacov a dokonca až 4 236 obyvateľov nezamestnaných viac ako 48 mesiacov (viď tabuľku č. 6), čo sú v prípade okresu Rimavskej Soboty opäť najvyššie čísla z celého územia Slovenska.

Tabuľka č. 5 – Miera evidovanej nezamestnanosti v regióne Banská Bystrica

Územie	<i>Ekonomicky aktívne obyvateľstvo</i>	Uchádzači o zamestnanie celkom	<i>MIERA EVIDOVANEJ nezamestnanosti (v %)</i>
Banská Bystrica	57 967	3 155	4,80
Banská Štiavnica	8 119	1 331	15,33
Brezno	30 070	4 279	12,34
Detva	15 773	2 612	14,75
Krupina	10 276	1 713	14,82
Lučenec	32 873	7 085	19,26
Poltár	11 055	2 265	18,11
Revúca	20 072	6 298	27,45
Rimavská Sobota	37 692	11 784	29,11
Veľký Krtíš	20 108	4 794	21,48
Zvolen	33 954	2 645	6,72
Žarnovica	12 480	2 254	17,36
Žiar nad Hronom	23 234	2 661	10,85
Banskobystrický kraj	313 673	52 876	15,20

Zdroj: <http://www.upsvar.sk/rsi/rsi.nsf/0/E95AC40BA6F6159EC12575660031E9E7?OpenDocument>

V okrese Poltár s celkovým počtom obyvateľstva 22 626 (k 31.12.2007) je v súčasnosti nezamestnaných 4 098 obyvateľov z počtu 11 055 ekonomicky aktívnych obyvateľov, ale o zamestnanie sa uchádza iba 2 265 obyvateľov. Z tohto absolútneho čísla uchádzačov o zamestnanie je 1 054 uchádzačov nezamestnaných dlhšie ako 12 mesiacov a 547 dlhšie ako 48 mesiacov (viď tabuľku č. 6).

Pri rozpade čísiel na jednotlivé obce okresov sme získali za okres Rimavská Sobota najaktuálnejšie dáta z oddelenia informačno-poradenských a sprostredkovateľských služieb Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v Rimavskej Sobote o uchádzačoch o zamestnanie pre jednotlivé obce k 31.12.2008. Nakoľko ÚPSVaR v Rimavskej Sobote nevedie štatistiky o miere nezamestnanosti jednotlivých obcí, ale iba štatistiky absolútneho počtu uchádzačov o zamestnanie z jednotlivých obcí, mieru nezamestnanosti sme si sami vypočítali na základe podielu počtu uchádzačov o zamestnanie a počtu produktívneho obyvateľstva obcí (viď tabuľku č. 7).

Tabuľka č. 6 - Štruktúra uchádzačov o zamestnanie vzhľadom k dobe evidencie v regióne Banskej Bystrice

Územie	UoZ Spolu	v tom (podľa doby evidencie v mesiacoch)		
		do 3	nad 12	nad 48
Banská Bystrica	3 155	1 348	874	362
Banská Štiavnica	1 331	403	467	179
Brezno	4 279	1 083	1 929	894
Detva	2 612	761	1 115	560
Krupina	1 713	427	857	433
Lučenec	7 085	1 768	3 383	1 724
Poltár	2 265	490	1 054	547
Revúca	6 298	1 246	3 856	2 066
Rimavská Sobota	11 784	1 813	7 589	4 236
Veľký Krtíš	4 794	1 215	2 341	1 366
Zvolen	2 645	782	1 084	445
Žarnovica	2 254	667	961	450
Žiar nad Hronom	2 661	800	1 134	527
Banskobystrický kraj	52 876	12 803	26 644	13 789

Zdroj: <http://www.upsvar.sk/rsi/rsi.nsf/0/E95AC40BA6F6159EC12575660031E9E7?OpenDocument>

Okres Poltár spadá pod Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Lučenci, na ktorý sme sa obrátili s prosbou vyžiadania si údajov o miere nezamestnaných v obciach spadajúcich pod MAS Malohont. Nakoľko UPSVaR Lučenec podobne ako UPSVaR Rimavská Sobota vedú údaje iba o počte uchádzačov o zamestnanie, podobným spôsobom ako pri okrese Rimavská Sobota sme si vypočítali podiel nezamestnaných v nami skúmaných obciach. (viď tabuľku č. 8).

Počet produktívneho obyvateľstva jednotlivých obcí sme získali na internetovej stránke mestskej a obecnej štatistiky SR (<http://www.statistics.sk/mosmis/run.html>), kde sa však nachádzajú najaktuálnejšie dáta k 31.12.2007. Ani po osobnom kontaktovaní správcov týchto údajov sme aktuálnejšie údaje neboli schopní zabezpečiť, preto sme boli nútení skombinovať údaje o počte obyvateľov k 31.12.2007 s údajmi o počte uchádzačov o zamestnanie k 31.12.2008.

Tabuľka č. 7 – Miera nezamestnanosti v obciach okresu Rimavská Sobota

Obce okresu RS	Počet obyvateľov k 31.12.2007	Obyvatelia v produktívnom veku (M + Ž)	UoZ k 31.12.2008	Miera nezamestnanosti v %
Babinec	75	43	8	18,60
Budikovany	46	21	4	19,05
Čerenčany	526	358	23	6,42
Dražice	214	120	50	41,67
Drienčany	256	140	15	10,71
Hnúšťa	7 471	4 789	520	10,86
Horné Zahorany	149	81	8	9,88
Hostišovce	208	126	54	42,86
Hrachovo	854	567	63	11,11
Hrušovo	204	121	32	26,45
Klenovec	3 221	1 906	214	11,23
Kociha	210	129	17	13,18
Kraskovo	146	97	27	27,84
Kružno	350	194	26	13,40
Kyjatice	78	45	9	20,00
Lehota nad Rimavicou	306	194	31	15,98
Lipovec	71	41	22	53,66
Lukovištia	195	115	25	21,74
Nížny Skálnik	189	116	10	8,62
Ožďany	1 565	985	177	17,97
Padarovce	150	92	34	36,96
Poproč	18	9	2	22,22
Potok	42	23	3	13,04
Rimavská Baňa	489	302	53	17,55
Rimavské Brezovo	538	328	44	13,41
Rimavské Zalužany	326	203	15	7,38
Rovné	147	86	25	29,07
Slizké	144	80	32	40,00
Španie Pole	80	47	17	36,17
Teplý Vrch	284	203	26	12,81
Veľké Teriakovce	860	560	111	19,82
Veľký Blh	1 180	700	155	22,14
Vyšný Skálnik	149	101	16	14,54
Zacharovce	385	235	75	31,91
SPOLU	21 126	13 157	1 943	-

Zdroj: interný materiál UPSVaR Rimavská Sobota, vlastné výpočty

Tabuľka č. 8 – Miera nezamestnanosti v obciach okresu Poltár spadajúcich do územia MAS Malohont k 31.12.2008

Mesto (obec)	Počet obyvateľov	Počet UoZ spolu	z toho	Miera nezamestnanosti v %
			ženy	
Ďubákovo	98	7	4	7,14
Kokava nad Rimavicou	3 100	351	166	11,32
Sušany	446	49	18	10,99
Šoltýska	145	13	6	8,97
Utekáč	1 059	127	65	11,99
Spolu:	4 848	547	259	11,28

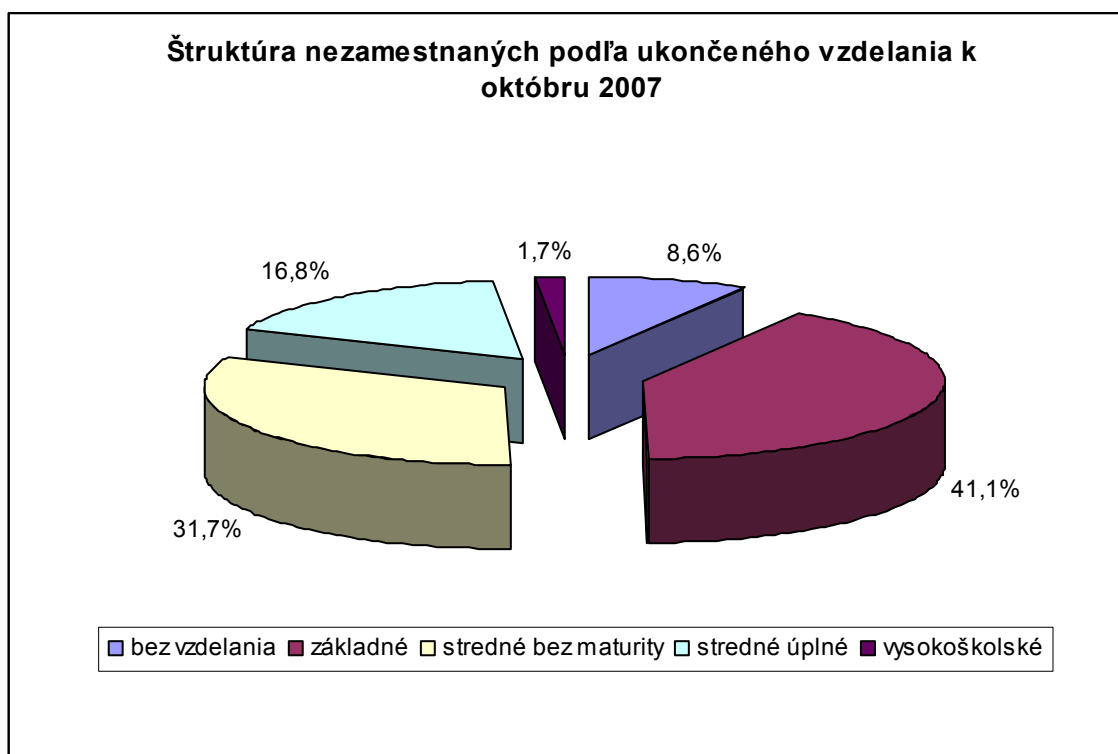
Zdroj: interný materiál UPSVaR Lučenec, vlastné výpočty

Na vysokej nezamestnanosti sa vo veľkej miere podieľa nízka vzdelanostná úroveň, o čom svedčí aj štruktúra nezamestnaných podľa vzdelania. (viď graf č. 7) Viac ako 40 % UoZ tvoria nezamestnaní s ukončeným základným vzdelaním. Jedná sa o veľký počet obyvateľov, ktorých umiestnenie na trhu práce je minimálne.

Druhou najpočetnejšou skupinou sú UoZ s ukončeným stredným vzdelaním bez maturity s podielom 31,7 %. Nezamestnaní s úplným stredným vzdelaním tvoria 16,8 % a s vysokoškolským vzdelaním len 1,7 % UoZ. Viac ako 8 % nezamestnaných je bez školského vzdelania.

Z hľadiska vekového zloženia je najviac nezamestnaných vo veku od 35 do 49 rokov, a to 37,1 %. Po nich nasledujú nezamestnaní vo veku nad 50 rokov – 25,2 % a vo veku od 25 do 34 rokov – 22,0 %. Takmer 16 % UoZ predstavujú nezamestnaní vo veku do 25 rokov. 34 z 39 obcí riešeného územia patrí do okresu Rimavská Sobota, ktorý sa dlhodobo radí medzi okresy s najvyššou mierou nezamestnanosti na Slovensku, ktorá k októbru 2007 bola 29,5 %. Aj napriek tomu, že v jeho severnej časti je z hľadiska nezamestnanosti lepšia situácia ako v južných častiach, miera nezamestnanosti v území je 20,4 %. To je o 9 % menej ako priemer okresu Rimavská Sobota, o 2,4 % viac ako priemer okresu Poltár a o 5 % menej ako priemerná miera nezamestnanosti v Banskobystrickom kraji. (Audit zdrojov MAS Malohont, 2007)

Graf č. 7 – Štruktúra nezamestnaných podľa ukončeného vzdelania k októbru 2007

Zdroj: ÚPSVaR Rimavská Sobota a Poltár, 2007 in: Audit zdrojov MAS Malohont, 2007

Podnikateľské prostredie je odrazom situácie, ktorá je v regióne MAS Malohont ovplyvnená vysokou nezamestnanosťou, nízkou kúpyschopnosťou a vzdelanosťou úroveň miestnych obyvateľov. Počet podnikateľských subjektov v území je rozdielny. Zatiaľ, čo v juhovýchodnej časti regiónu (MR Teplý Vrch) je podnikateľských subjektov menej a významnejšie z nich sa zaoberajú poľnohospodárstvom, v strednej (MR Rimava a Rimavica) a severovýchodnej časti regiónu (MR Sinec – Kokavsko), najmä pozdĺž hlavných cestných ťahov ich počet rastie a orientujú sa prevažne na spracovanie dreva. V meste Hnúšťa podobne ako v minulosti, tak aj dnes prevláda priemyselná výroba, ktorá vytvára najväčší počet pracovných príležitostí v území regiónu. (Audit zdrojov MAS Malohont, 2007)

Významne prispieva aj fakt, že okrem miest Rimavská Sobota a Hnúšťa, do ktorých ľudia dochádzajú do zamestnania, v regióne absentuje prítomnosť významnejších ekonomických aktivít. Celá oblasť Malohontu trpí poddimenzovanosťou v hospodárstve, na čo doplácajú miestni obyvatelia dlhodobou nezamestnanosťou.

Málo rozvinutým odvetvím s dobrou perspektívou do budúcnosti je cestovný ruch, ktorý zahŕňa okrem ubytovacích a stravovacích služieb, aj ďalší rad doplnkových služieb. Napriek tomu, že počet podnikateľských subjektov v tejto oblasti je veľmi nízky, majú v regióne svoj význam a v obciach, kde pôsobia, sú významným zamestnávateľom. Niektoré z týchto pracovných miest sú však sezónne, v južnej časti regiónu v lete a v severnej časti v zime.

Zlá dopravná infraštruktúra

Dopravná sieť je rozvinutá primerane, avšak kvalita ciest nezodpovedá dnešným požiadavkám cestnej dopravy. Hlavnú dopravnú kostru územia tvoria cesty II. triedy:

- cesta II/531 v smere Rimavská Sobota – Hnúšťa – Tisovec je významnou dopravnou
- spojnicou sever – juh (Nízke Tatry – Maďarská republika)
- cesta II/526 v smere Rožňava – Jelšava – Hnúšťa – Klenovec – Kokava nad Rim. – Kriváň je dôležitým cestným ťahom v smere východ – západ

Spolu s cestou II/595 v smere Poltár – Lučenec zabezpečujú spojenie medzi obcami v území navzájom a napojenie riešeného územia na celoštátnu cestnú sieť - na južnú rozvojovú os Zvolen – Lučenec – Rimavská Sobota – Košice, ktorá prechádza južným okrajom územia (obcou Ožďany) a 2 km od jeho južnej hranice. S cestou II/531 sa križuje v Rimavskej Sobote.

Dôležitou križovatkou ciest II/531 a II/526 je mesto Hnúšťa. Cestnú sieť tvoria v prevažnej miere cesty II., III. triedy a ostatné cesty, ktoré sú v nevyhovujúcom technickom stave. Železničnú sieť riešeného územia tvoria trate:

- jednokoľajová trať č. 173 Jesenské – Rimavská Sobota – Hnúšťa – Brezno, ktorá má nadregionálny charakter,
- jednokoľajová trať č. 162 Lučenec – Poltár – Utekáč, ktorá má regionálny význam.

Tieto trate vedú 12. obcami riešeného územia a napájajú ho na celoštátnu železničnú sieť – na južný ťah Zvolen – Lučenec – Rožňava – Košice. (Audit zdrojov MAS Malohont, 2007)

Obce regiónu Malohont ležiace na hlavných cestných ťahoch, v ktorých žije prevažná väčšina obyvateľov územia, sú pomerne dobre vybavené verejnou autobusovou

dopravou s dostatočným počtom spojov. V 8 obciach majú zastavenia aj diaľkové linky autobusovej dopravy. Napriek tomu tu chýba predovšetkým kvalitná a vysokokapacitná napojenosť na významné regionálne centrá - Košice a Prešov a následne z týchto miest plynulé napojenie na hlavné mesto Bratislavu. Diaľnica sa nachádza len medzi východoslovenskými krajskými mestami, preto je tu cítiť absencia aspoň rýchlostnej komunikácie. Veľmi riedko sú v týchto marginálnych oblastiach zastúpené aj dvojkoľajové elektrifikované železničné trate, aj keď vo všetkých obciach na hlavných cestných ťahoch (10 z 11) je zabezpečovaná aj železničná doprava, a to osobná i nákladná. V ostatných obciach je nevyhnutné využívať autobusovú a automobilovú dopravu.

Frekvencia autobusových spojov v obciach mimo hlavných cestných ťahov je nízka a v odľahlých obciach s nízkym počtom obyvateľov je silne obmedzená na 2 – 5 spojov denne, čo je nevyhovujúce pre dochádzku za prácou, do škôl a pre spojenie obcí s ostatnými obcami/mestami, a tým aj ich službami.

Výhodou by mohla byť relatívna blízkosť medzinárodného letiska v Košiciach, to však potrebuje významnú reformu, pretože priamych leteckých destinácií je oproti konkurenčným mestám stále nízky.

Finančných prostriedkov na zlepšenie stavu vozoviek v jednotlivých obciach je nedostatok a vízia získania financií z iných zdrojov je nereálna nakoľko v mnohých obciach nie je vybudovaná kanalizácia, čo je podmienkou na opravu zničených vozoviek. Druhou podmienkou k dopracovaniu sa lepšieho stavu vozoviek je počet obyvateľov, ktorý musí byť, podľa slov zamestnankyne MAS Malohont, 2000 a viac. Nakoľko však na našom území sa nachádzajú iba dve obce a jedno mesto s viac ako 2000 obyvateľmi, nemôžeme očakávať, že stav miestnej dopravnej infraštruktúry sa v najbližších rokoch zlepší.

3.2 Turistické atraktivity na území Malohontu

Jednou z nádejných oblastí na rozvoj vidieckej turistiky a agroturistiky je aj región Malohontu, nakoľko najmä prírodný, ale aj kultúrno-historický potenciál regiónu je veľmi atraktívny. Patrí sem množstvo vyhľadávaných turistických miest, ktoré si práve v tejto kapitole postupne priblížime.

Kultúrno-historické atraktivity

Hrad Muráň je jedným z najvyššie položených hradov na Slovensku, ktorý bol postavený v 13. storočí ako strážny hrad. Z obce Muráň nás k nemu dovedie značkovaná turistická trasa. Skôr ako sa na hrad vyberieme, na námestí obce Muráň sa nachádzajú informačné tabule (viď obrázok č. 1 v prílohe), ktoré informujú turistov o jeho histórii. V roku 1702 hrad vyhorel a koncom 18. storočia už nebol obývaný. V súčasnosti je hrad Muráň zrúcaninou so zachovaným areálom a vstupnou vežou (viď obrázok č. 2 v prílohe)

Cez územie Malohontu vedie aj časť **Gotickej cesty** (viď obrázok č. 3 v prílohe), ktorá je prvou tematickou kultúrno-poznávacou cestou na Slovensku a na ktorú sa môžeme napojiť v obci Muráň, pokračovať cez Tisovec do Hnúšte, Rimavského Brezova, cez Kyjatice, Kraskovo, Rimavskú Baňu a ďalej smerom na Rimavskú Sobotu, ktorá však už nepatrí do nášho územia.

Typickým príkladom zastávky na Gotickej ceste je jednoloďový ranogotický kostol v **Kraskove**. Na stenách jeho presbytéria sa zachovali gotické nástenné maľby zo 14. storočia, renesančný oltár a kazateľnica s bohatou drevorezbou sú z roku 1668, drevený kazetový strop je z roku 1758 a klasicistický organ z roku 1818. Je tu dokonca pochovaný člen Malohontskej učenej spoločnosti, spisovateľ a pedagóg August Horislav Škultéty (1819-1892). (G. Zubrický, J. Szöllös, 2002)

V **Hnúšti** sa nachádzajú klasicistický rímskokatolícky Kostol Povýšenia sv. Kríža z roku 1802 a neorenesančná kaplnka s kryptou postavená v roku 1902. Jedinou sakrálnou pamiatkou **Likiera**, starobylej súčasťou mesta Hnúšťa, je klasicistický evanjelický kostol z roku 1875. Severne od Hnúšte leží ďalšia časť mesta Hnúšťa, **Hačava**, v ktorej centrom náboženského života je klasicistický evanjelický kostol, ktorý postavili v roku 1816 a opravili v roku 1895.

Z Hnúšte ďalej po Gotickej ceste sa dostanete do obce **Rimavské Brezovo**, ktoré sa stalo súčasťou Gotickej cesty vďaka ranogotickému evanjelickému **kostolu**, postavenému koncom 13. storočia, ktorý sa stal národnou kultúrnou pamiatkou. V obci sa tiež našlo **popolnicové pohrebisko** z mladšej doby bronzovej.

Púť po Gotickej ceste nás 5 km od Rimavského Brezova dovedie do archeologickej významnej obce **Kyjatice**. V blízkosti obce sa našlo **žiarové pohrebisko**, kde bolo odkrytých 192 hrobov. Nálezy boli také bohaté, že podľa Kyjatíc sa nazýva celá kultúra daného vývojového typu v podmienkach strednej Európy. (G. Zubrický, J. Szöllös, 2002) V roku 1941 tu začal archeologický výskum a po jeho skončení v roku 1985 bol na mieste

nálezu vybudovaný archeologický pamätník, pamätník ľudu kyjatickej kultúry, ktorý sa nachádza severozápadne od obce a je prístupný autom (400 m). Kostol v Kyjaticiach je významnou zastávkou na trase malohontskej časti Gotickej cesty vďaka románsko-gotickému evanjelickému kostolu z 13. storočia.

Medzi najstaršie obce Malohontu patrí aj obec **Rimavská Baňa**, ktorá je spomenutá v listine z roku 1136. Obec je zaujímavá najmä kostolom, ktorý sa stal národnou kultúrnou pamiatkou a taktiež súčasťou Gotickej cesty, a jeho najväčšou vzácnosťou sú gotické nástenné maľby zo 14. storočia.

Občianske združenie Ozveny, so sídlom v Hrachove, je zodpovedné za projekt rekonštrukcie klasicistického vodného mlyna v obci **Veľké Teriakovce** z roku 1800. (viď obrázok č. 4 v prílohe) Je jediný svojho druhu na Slovensku, s vodorovne položeným mlynským kolesom. Nie menší význam má aj zachovaná architektúra, technologické zariadenie na mletie múky či história, ktorá sa k nemu viaže. Nevhodné využívanie mlyna v posledných rokoch, dlhodobé riešenie majetkových vzťahov a nedostatok finančných prostriedkov bývalých aj súčasných majiteľov, sa podpísali pod dezolátny stav tejto kultúrnej pamiatky. Zámerom projektu je komplexná rekonštrukcia vodného mlyna a zariadenie prezentačného centra v jeho priestoroch vo forme regionálneho múzea s interaktívnymi expozíciami s dôrazom na roľníctvo, mlynárstvo a pekárstvo. Okrem toho budú v priestoroch mlyna zriadené tvorivé dielne tradičných remesiel, vzdelávacie priestory a informačné centrum pre miestnych občanov i návštevníkov obce. (<http://www.mlyn.ozveny.sk/?p=128>)

V miestnej časti **Malé Teriakovce** sa končí malohontská časť Gotickej cesty kostolom z 15. storočia, ktorý je najvýznamnejšou pamiatkou obce kvôli svojmu cennému interiéru so vzácnym kazetovým stropom.

Obec **Nížny Skálnik** sa preslávila najmä ako sídlo Čitateľskej spoločnosti malohontskej, ktorá jestvovala v rokoch 1791 – 1831, a Malohontskej učenej spoločnosti, ktorá jestvovala v rokoch 1808 – 1842. (G. Zubrický, J. Szöllös, 2002)

Prírodné atraktivity spojené s pešou turistikou

Obec Muráň nepatrí do územia Malohontu, ale je vstupnou bránou do Národného parku Muránska planina, ktorý čiastočne do územia Malohontu zasahuje z jeho severnej časti. Na námestí obce Muráň sa nachádzajú informačné tabule (viď obrázok č. 1

v prílohe), ktoré informujú turistov jednak o hrade Muráň, ale aj o výnimočnosti a krásach Muránskej planiny.

Národný park Muránska planina vyhlásili v roku 1997 na ploche 20 318 ha. Jeho podstatnú časť tvorí krasová plošina Muránskej planiny. Samotný národný park je rajom pre turistov. O jeho prírodnej výnimočnosti sme si písali v podkapitole 2.2.5 Flóra, fauna a prírodné krásy.

K najznámejším prírodným lokalitám v rámci národného parku patrí **národná prírodná rezervácia Hrdzavá**, ktorú vyhlásili v roku 1986 na ploche 357 ha. (G. Zubrický, J. Szöllös, 2002) Cez jej územie vedie mimoriadne atraktívna **žltá značkováná turistická trasa**, ktorú sme osobne absolvovali, vychádzajúca z obce Muráň, ktorá spája Gemer s horným Pohroním.

Najvyššie položenou časťou Hnúšte je **Polom**, ktorý leží vo výške 694 m takmer 7 km severovýchodne od centra mesta. Prechádza ňou **červeno značkováná trasa** - tzv. Cesta Márie Széchyovej sledujúca starú cestu z roku 1644 spájajúcu Fil'akovský hrad a hrad Muráň. (G. Zubrický, J. Szöllös, 2002) Hnúšťa je východiskom ďalších turistických chodníkov do okolitých vrchov Slovenského Rudohoria. **Modro značkový chodník** vedie západným smerom na vrch Sinec, ktorý je obľúbeným výletným miestom. **Zeleno značkováná trasa** vychádza smerom na severovýchod a spája Hnúšťa s rekreačnou oblasťou Brezina.

Kto sa z Hnúšte vyberie severozápadným smerom proti prúdu Klenovskej Rimavy, dostane sa do rázovitej obce **Klenovec**, ktorá je okrem polohy v malebnom údolí charakteristická aj **lazníckym osídlením** roztrúseným po okolitých vrchoch. V rozľahlom chotári má v súčasnosti asi 36 osád a lazov, čo vytvára **vynikajúce podmienky pre vidiecku turistiku**. Miestni obyvatelia boli známi predovšetkým výrobou ovčieho syra a kvalitného súkna. Obec je doslova opradená povestami zo života legendárneho slovenského zbojníka **Juraja Jánošíka**, ktorého chytili v klenovskom hostinci.

Z obce Klenovec vedú **viaceré turistické trasy**, z ktorých najznámejšia je **zeleno značkováná trasa** smerujúca na **Klenovský Vepor** (1 338 m), na ktorom sa napája na **červeno značkovánú** Rudnú magistrálu. Okolie vrchu Klenovský Vepor je národnou prírodnou rezerváciou s pestrou mozaikou zachovaných typov lesných spoločenstiev. Pod vrcholom sa rozkladá prírodná rezervácia **Klenovské Blatá** s ojedinelou močiarnou flórou a faunou vrcholového pásma Slovenského Rudohoria. (G. Zubrický, J. Szöllös, 2002)

Obec **Rimavské Brezovo** je pre peších turistov známa ako východisko **žltá značkovanej** **turistickej trasy** vedúcej na Klinové a na Sinec.

Peší turisti v ďalšej obci **Rimavská Baňa** môžu začať svoj výlet po **červenej značkovanej trase** smerom na Sinec, ktorá pokračuje cez Kokavu do Málinca. Taktiež sa z obce dá napojiť na cyklistické trasy.

Pokračovať vo výlete Malohontom môžeme po **červenej značke**, ktorou sa dostaneme do **Kokavy nad Rimavicou**, odkiaľ vedú pešie turistické trasy na všetky smery.

Z obce Veľké Teriakovce vedie **žltá značkováná turistická trasa** okolo Maginhradu na Teplý vrch. Z Maginhradu sa po **zelenej značkovanej turistickej trase** dá dostať do ďalšej obce Malohontu, **Nižný Skálnik**.

Aj v obci **Teplý Vrch** sú bohaté možnosti pešej turistiky. Západne od vodnej nádrže Teplý Vrch sa nachádza obec Drienčany, z ktorej vychádza **náučný chodník** a prechádza cez dolinu rieky Blh okolo Veľkej a Malej Drienčanskej jaskyne, kde boli objavené pozostatky osídlenia ľuďmi kyjatickej kultúry. Turistický chodník má 9 zastávok, ktoré sú označené tabuľami s informačným textom. V okolí sa nachádzajú nádherné lesy s aklimatizovanými cudzokrajnými drevinami, prírodná rezervácia s veľkou zvernicou, chovom danielej, jelenej, srnčej, diviacej a muflónej zveri a tak sa nie je čo čudovať, že aj milovníci poľovníctva si pri vodnej nádrži vychutnajú zaslúženú dovolenku.

Na úplnom východe regiónu Malohont sa nachádza obec **Lipovec**, ktorá má svoj turistický oddiel. Tradične v mesiaci august usporadúva a zabezpečuje turistický výstup na vrch Panošina. Toto podujatie má v širokom okolí dobré meno a nadobudlo už regionálny charakter. V roku 2005 realizovala obec svojpomocne výstavbu turistického prístrešku a úpravu prírodnej studničky na začiatku značeného turistického chodníka vedúceho na vrch Panošina. (http://www.lipovec.sk/sport_a_turistika.html)

Chránené územia

Veľkým lákadlom zastávok turistov sú chránené územia. Podľa zákona č. 543/2003 Zb. o ochrane prírody a krajiny platí na takmer celom území regiónu Malohont 1. stupeň ochrany, do ktorého patrí všetka voľná krajina mimo ostatných stupňov ochrany.

V juhozápadnej časti regiónu sa nachádzajú:

Prírodná rezervácia (PR) Horný Červený les - predmetom ochrany sú staré stromy duba letného a cerového ako prírodných zaujímavostí a objektov hniezdenia krakle belasej európskej na študijné a vedeckovýskumné ciele.

Prírodná rezervácia Pokoradzské jazierka - vyskytujú sa tu cenné reliéfne tvary, depresie a preliačiny, z ktorých niektoré sú vyplnené vodou vo forme jazierok a mokradí.

Chránený areál (CHA) Hikóriový porast - predstavuje lesné porasty s aklimatizovanými cudzokrajnými drevinami hikóriami a slúži ako študijný objekt pre aklimatizáciu cudzokrajných drevín.

Chránený areál Alúvium Blhu - dôvodom ochrany je bohatý výskyt chráneného perovníka pštrosieho a jelšových porastov dôležitých z vedeckovýskumného, náučného a ekologického hľadiska.

Pri západnej hranici regiónu sa rozprestiera:

Prírodná rezervácia Svetlianska cerina - predmetom ochrany sú zvyšky porastu duba cerového s výskytom vzácnej krakle belasej a iného dutinového vtáctva a drobného živočíšstva na vedecko-výskumné a kultúrno-náučné ciele.

V severozápadnej časti regiónu leží:

Chránený areál Jasenina – vyskytujú sa tu existenčne ohrozované plochy s výskytom rosičky okrúhlostej a ďalších ohrozených a chránených druhov rastlín.

Národná prírodná rezervácia (NPR) Klenovský Vepor – dôvodom ochrany je komplex lesa s pestrou mozaikou zachovalých typov lesných spoločenstiev vytvorených v závislosti na rozdielnej nadmorskej výške, expozícii a formách reliéfu v Balockých vrchoch na vedeckovýskumné, náučné a kultúrno-výchovné ciele.

Prvých 6 chránených území patrí do pôsobnosti Štátnej ochrany prírody (ŠOP) SR – Správa CHKO Cerová vrchovina a NPR Klenovský Vepor patrí pod Správu NP Muránska planina.

V riešenom území sa nachádza aj potenciálne územie s predpokladom na vyhlásenie v kategórii chránená krajinná oblasť Drienčanský kras s celkovou rozlohou 7 600 ha (76 km²), z ktorých do územia regiónu zasahuje plocha s výmerou viac ako 4 000 ha. (Audit zdrojov MAS Malohont, 2007)

3.3 Materiálno-technická základňa cestovného ruchu

Na území Malohontu je veľmi slabá materiálno-technická základňa slúžiaca k rozvoju cestovného ruchu. Tento stav si bližšie zhodnotíme v štvrtej kapitole. Teraz sa zameriame na materiálno-technickú základňu, ktorá v súčasnosti existuje na území Malohontu.

Strediská zimného cestovného ruchu

Najvýznamnejším strediskom zimného cestovného ruchu je **Kokava Línia – Háj**, kde sa nachádza viac ako 240 chat a 7 veľkokapacitných zariadení s priemernou kapacitou 60 lôžok, ktoré okrem ubytovania ponúkajú aj stravovacie služby a iné doplnkové služby. V rekreačnom stredisku Línia – Háj je k dispozícii 9 lyžiarskych vlekov s umelým zasnežovaním. Zjazdovky na Kokave – Línii sú najvhodnejšie v prvom rade pre začiatočníkov, deti, rodiny, ale aj pre tých, ktorí by sa radi naučili snowboardovať.

Blízko obce Kokava nad Rimavicou sa nachádza ďalšia obec zaujímavá pre zimných turistov, obec **Utekáč**. V blízkosti obce sa nachádza zjazdovka, takže lyžiari nie sú viazaní iba na lyžiarske stredisko v Kokave nad Rimavicou, ale môžu si odskočiť zalyžovať aj do tejto obce. V obci sa nachádza aj niekoľko ubytovacích zariadení a chat.

Južne od obce Utekáč leží obec **Šoltýska**, ktorá ako taká nie je zaujímavá pre letnú turistiku nakoľko z nej ani do nej nevedú žiadne pešie turistické trasy, ale zato je v jej blízkosti jedna, stredne ťažká zjazdovka.

V obci **Klenovec** sa nachádza chata s lyžiarskym vlekom v osade Čremoš a taktiež pri meste **Hnúšťa** je možnosť lyžovania v rekreačnom stredisku Krokava, čo je obec vzdialená od Hnúšte 13 km.

Strediská letného cestovného ruchu

Vynikajúce turistické a rekreačné možnosti sú v okolí obce **Klenovec**, ktoré dopĺňa kúpalisko, hotel a chata. Nad Klenovcom vybudovali veľkú nádrž pitnej vody, ktorá sa však nemôže využívať na športové a rekreačné účely.

V jednej z častí mesta Hnúšťa, **Polom**, sa nachádza osada, z ktorej sa v súčasnosti stala prímestská rekreačná oblasť. **Mesto Hnúšťa** tiež ponúka pre návštevníkov dobré podmienky na ubytovanie v Robotníckom dome, kde je hotel, reštaurácia a vináreň s pekným interiérom. Hotel má kapacitu 56 lôžok v jedno- a dvojposteľových izbách s príslušenstvom a možnosťou prístelky. Reštaurácia má kapacitu 100 miest a vináreň taktiež 100 miest. V meste sa nachádza aj mestské plážové kúpalisko.

Z Hnúšte plynule prideme do obce **Rimavské Brezovo**, kde sa nachádza *jazdecký klub* Excel Madon stajňa Hronček, kde za určitý poplatok si môže turista dohovoriť hodinovú jazdu na koni alebo individuálny tréning.

Najvýznamnejším strediskom letného cestovného ruchu v Malohonte je však turistická zastávka na **vodnej nádrži Teplý Vrch** s najteplejšou vodou na Slovensku (viď obrázok č. 5 v prílohe). Vodná nádrž Teplý Vrch vznikla medzi obcami Teplý Vrch, Budikovany a Drienčany.

Najmä východné pobrežie nádrže sa využíva na letnú rekreáciu, kde návštevníkom slúži aj požičovňa športových potrieb. V letnej sezóne sa pri priehrade uskutočňujú rôzne kultúrne podujatia (napr. rockové koncerty). Jedna z najteplejších vodných nádrží na Slovensku ponúka okrem vodných športov aj možnosť rybárčenia. (G. Zubrický, J. Szóllós, 2002)

Okrem toho Teplý Vrch ponúka široké možnosti ubytovania. Nachádzajú sa tu dve rekreačné zariadenia, apartmánový dom a ubytovanie v nie vzdialenom meste Rimavská Sobota. Je tu mnoho možností využitia voľného času v okolitej prírode.

Poslednou obcou, v ktorej sa turista Malohontu môže ubytovať, je obec **Lipovec**, kde sa nachádza Penzión Gitka poskytujúci ubytovacie a reštauračné služby a ubytovanie v súkromí s názvom Jasminka.

4 PERSPEKTÍVY ROZVOJA ÚZEMIA MALOHONTU

4.1 Cestovný ruch ako nástroj rozvoja územia Malohontu

V záverečnej časti tretej kapitoly sme si ukázali súčasné možnosti, ktoré existujú na území Malohontu, týkajúce sa vidieckej turistiky, možnosti jazdy na koni, lyžovanie, pešie túry a náučné chodníky. V tejto kapitole sme v jednoducho zostavenej tabuľke (viď prílohu č. 7) zhrnuli všetky súčasné možnosti vidieckej turistiky v jednotlivých obciach Malohontu. Naše poznatky sme si doplnili prieskumom samotných obcí a ich možností na internete a vyvodili sme závery týkajúce sa nedostatkov, ktoré negatívne vplyvajú na rozvoj územia. Vypichli sme však aj prednosti, ktoré by mohli byť nástrojom rozvoja cestovného ruchu.

Najskôr si však ozrejníme fakt, že cestovný ruch má veľký komunikačný význam:

- Cestovný ruch pomáha pri oslovovaní potenciálnych investorov prostredníctvom miestnych pamiatok, udalostí a kultúrnych hodnôt, robí z týchto hodnôt významné nástroje hospodárskeho rozvoja a tým ich vlastne ekonomicky zhodnocuje.
- Cestovný ruch pomáha osloviť potenciálnych zákazníkov, či spolupracovníkov miestnych subjektov, pomáha realizovať a presadzovať rozvojové aktivity a projekty.
- A v neposlednej rade je dôležitým produktom cestovného ruchu image územia v očiach návštevníkov a samotných obyvateľov. Dobre pripravená propagácia územia, poznanie jeho silných stránok a posilňovanie povedomia o málo známych a zaujímavých skutočnostiach, neprospieva iba cestovnému ruchu. Image by mal stavať na prírodných a historických zvláštnostiach, ale v súčasnej dobe by mal predovšetkým vychádzať z vedomostného, inovačného a myšlienkového potenciálu územia. (Foret, M., Foretová, V., 2001)

Podľa národného programu rozvoja cestovného ruchu v SR, odvrátenou stranou podnikania v cestovnom ruchu je fakt, že podnikatelia sa musia vyrovnávať s náročnými podmienkami ako sú:

- vysoké daňové zaťaženie najmä priamymi daňami a vysokými odvodmi z miezd pri vysokom podiele živej práce
- zaťaženosť miestnymi poplatkami na rozdiel od iných odvetví

- dlhšia doba návratnosti investícií než národohospodársky priemer
- ťažká dostupnosť resp. nedostupnosť dlhodobých úverových zdrojov
- vysoká úroková miera, ktorá úvery mimoriadne predražuje najmä pri dlhšej lehote splatnosti.

K podmienkam podnikania patrí aj vysoký stupeň korupcie, vydieranie podnikateľov a nízky stupeň vymožitelnosti práva.

Nedostatky na území Malohontu brániace jeho rozvoju

1) Nepostačujúca materiálno - technická základňa na hlavných turistických trasách

Možnosť ubytovať sa a zároveň mať ľahký prístup k strave v podobe reštauračného zariadenia máte (viď prílohu č. 7) iba v obciach Klenovec, Kokava nad Rimavicou, Lipovec, Teplý Vrch a v meste Hnúšťa. Ide iba o štyri obce z 38-mych a 1 mesto, čo je na rozvoj vidieckej turistiky veľmi málo. Zvlášť, ak si uvedomíme, že takmer z viac ako polovice obcí regiónu vedú značkované turistické trasy alebo sa na nejakú turistickú trasu v obci dá napojiť. Cez 16. obcí z 38-mych nevedie žiadna značkovaná turistická trasa, vzhľadom však na reliéf, v ktorom sa celý región Malohontu nachádza, veríme, že existuje tu ešte priestor na ich dobudovanie a podporenie tým aj prilákania zvýšeného počtu turistov. To by však zároveň s výstavbou nových turistických trás, musel sa v rýchlejšom tempe rozbehnúť rozvoj služieb, najmä reštauračných, v jednotlivých obciach. Možností zastávok pre turistov, kde si môžu oddýchnuť, prípadne prespať, je veľmi málo, čo vplýva nepriaznivo na rozvoj celého regiónu.

Pohostinstvo je pritom tá najprirodzenejšia vlastnosť obzvlášť slovenského národa. Sme tým povestní na celom svete a napriek tomu vo vlastných obciach pohostinstvá chýbajú. Máme v každej obci krčmu, mnohé z nich sa však ako pohostinné nedajú veľmi nazvať. Mať pohostinstvo aj s ubytovaním je skvelá ekonomická aktivita.

Presný "návod" na dokonalé zvládnutie úlohy hostiteľa neexistuje, možno prispieť len niektorými radami a tipmi. Podobne je to i pri zostavovaní programu vašich hostí. Opäť je potrebná veľká dávka porozumenia a fantázie, pretože niektorí sú vďační za zostavenie celého programu pobytu; niektorí za tipy a nápady, možnosti a atraktivity v danom prostredí; ostatní nepožadujú, ba priam neznášajú akékoľvek organizovanie svojich voľných dní... (Zborník referátov – Z. Horváthová, VŠP Nitra, 1996)

2) Internetizácia obcí

V súčasnosti je na internet pripojených 23 obecných úradov, čo je len 59 %. Zo 16 obecných úradov bez internetového pripojenia sa až 10 nachádza v Mikroregióne Teplý Vrch. Údaje o počte domácností s internetom nie sú dostupné. V 8 obciach regiónu (Ožďany, Veľký Blh, Teplý Vrch, Drienčany, Hrachovo, Klenovec, Kokava nad Rimavicou a Hnúšťa) fungujú verejne prístupné miesta na internet. Zatiaľ, čo v obciach sú tieto služby poskytované najmä miestnymi združeniami, v Hnúšti sú to podnikateľské subjekty. (Audit zdrojov MAS Malohont, 2007)

Obrovskou nevýhodou v dnešnej modernej dobe techniky je, že iba 9 obcí a mesto Hnúšťa majú vlastnú internetovú stránku. V dnešnej dobe, kedy si mnoho ľudí a najmä mladých ľudí, potenciálnych návštevníkov Malohontu, vyberá svoje dovolenky, výlety a rekreačné aktivity cez internet, je skutočnosť, že naše územie je internetom, resp. vlastnou webovou stránkou a teda aktívnou propagáciou svojej obce, slabo pokryté, veľmi limitujúcim faktorom.

3) Cykloturistika

Cykloturistika popri pešej turistike ostala v regióne Malohontu zanedbaná. Značkované cykloturistické trasy sú iba v Klenovci, Kokave nad Rimavicou a v meste Hnúšťa. Vzhľadom na prírodné prostredie, v ktorom sa nami skúmané obce nachádzajú, by cykloturistika, po vystavaní ďalších cyklotrás, mohla byť veľkým lákadlom pre športovo naladených, aktívnych turistov, ktorých stále pribúda.

Pozitíva na území Malohontu, ktoré by mohli podporiť jeho rozvoj

a) Kultúrno–historické pamiatky

Okrem pešej turistiky je ďalším obrovským lákadlom pre turistov počet kultúrno-historických a najmä sakrálnych pamiatok. Iba v 8-myh obciach sa nenachádza významnejšia kultúrno-historická pamiatka. Ak vezmeme do úvahy, že pútnické miesta stáli na začiatku rozvoja cestovného ruchu, môžeme tento fakt výskytu sakrálnych pamiatok v obciach Malohontu brať ako jeden z najväčších faktorov, ktoré by mohli

podporiť rozvoj územia. Túto myšlienku dopĺňa Gotická cesta, ktorá vedie cez päť obcí Malohontu, resp. priamo stredom nášho skúmaného územia. Preto je tu určite priestor na zváženie ako zlákať turistov sledujúcich Gotickú cestu na odbočenie z nej a návštevu aj ďalších obcí, ktoré majú v podstate cestou a ktoré majú hlavne rôzne iné historické pamiatky.

b) Rybolov

V obciach Utekáč, Vyšný Skálnik a Ožďany si rybári prídu na svoje. Ved' snahou rybára je nielen uloviť rybu, ale aj stráviť príjemný pobyt v peknom prostredí. Vo Vyšnom Skálniku sú lososové - pstruhové vody a v Ožďanoch je zase povolený rybolov kaprov v miestnej vodnej nádrži.

c) Zber liečivých rastlín, lesných plodov a hubárčenie

Organizátori agroturistiky majú možnosť turistom a záujemcom ukázať okrem bežného života na vidieku a dennodennej práce, ktorú si takýto život vyžaduje aj úžasnú prírodu, ktorá oplýva nesčíselným množstvom biologického materiálu, ktorý si zasluhuje pozornosť najmä z hľadiska rôznej možnosti využitia. Jej ochrana zo strany človeka si preto vyžaduje rozhodný a pozitívny prístup pre zachovanie budúcim generáciám a s týmto odkazom by každý turista mal odchádzať späť do mesta. S pocitom, že je toho veľa, čo môžeme spraviť pre prírodu.

Ale tak isto príroda robí veľa pre nás. Jedna jej forma vďaky, sú liečivé rastliny, ktoré nám poskytujú. Príroda Malohontu je predurčená na ich zber a využívanie. Príroda v nich dômyselne sústredila rozmanité látky, schopné účinne pôsobiť pri prevencii i liečení nášho zdravia. To je ďalšia oblasť, z ktorej by Malohont mohol a mal ťažiť. Upokojujúco pôsobiace rastliny sú vhodné ako náplň podhlavníkov a vankúšov; podporujú pokojný spánok; používajú sa pri výrobe rôznych liečivých krémov a masť. Liečivé a koreninové rastliny - a výrobky z nich - sú vždy vhodným a nevšedným darčekom. A nevšedné darčeky sú veľmi obľúbené pri nákupoch na dovolenkách a výletoch a preto nepochybujeme, že turisti by o výrobky z liečivých rastlín mali záujem.

K tejto kategórii vhodných aktivít, ktoré by minimálne pomohli obciam malým zárobkom, patria aj zber lesných plodov a hřibov, ktoré sú veľmi obľúbeným tovarom najmä ľudi prichádzajúcich z mesta za oddychom.

4.2.1 Vidiecky cestovný ruch na území Malohontu

V posledných rokoch sa javí rozvoj turizmu vo vidieckych oblastiach Slovenska vhodným programom na znovuoživenie ekonomiky a zníženie nezamestnanosti. Pomáha tomu aj celosvetový trend, ktorý smeruje od masového turizmu na veľkých prímorských letoviskách k vidieckemu turizmu, agroturizmu a ekoturizmu.

Turisti zo západnej Európy začali vyhľadávať ekologicky nezávadné oblasti, ktoré nie sú postihnuté priemyselnou výrobou. V budúcnosti tie regióny, ktoré investujú do turistickej infraštruktúry, si môžu zabezpečiť relatívne jednoduchý zdroj príjmov a zvýšenie zamestnanosti.

Vidiecka turistika nie je na Slovensku novým fenoménom. Slovenská krajina bola už v období Rakúsko - Uhorska miestom pasívneho či aktívneho oddychu šľachtických rodín. Dôkazom toho sú početné šľachtické letné sídla vybudované na vidieku. Vidiek im poskytoval priestor pre aktivity, ktoré nebolo možné v stiesnených podmienkach mesta vykonávať, napr. jazda na koni, poľovníctvo, a napokon vidiek vábil aj dobrým vidieckym vzduchom.

Vývoj rozvoja vidieckeho cestovného ruchu a agroturistiky spôsobuje nielen atraktivnosť krajiny, dobrodružstvo spojené s poznávaním prírody a spôsobu života, ale aj domáckosť prostredia, tradičná gastronómia, tradície a remeselná výroba, snaha zotaviť sa, nájsť rovnováhu medzi prírodou a rodinou. Slovenská krajina pôsobivo láka turistov, vidiecky cestovný ruch a agroturistika sa stávajú nástrojom stretnutia obyvateľov vidieka a miest, spôsobom zmiernenia vzťahu medzi mestom a vidiekom, príležitosťou pre ekonomickú činnosť vidieckeho obyvateľstva, založenou na rešpektovaní potrieb a reálnych možností ponuky vidieckeho priestoru. Účastníci vidieckeho cestovného ruchu a agroturistiky majú nové očakávania, ktoré sa prejavujú v rastúcej citlivosti na kvalitu životného prostredia a poskytovaných služieb.

Vo všeobecnosti teda pod vidieckym turizmom rozumieme rekreačné činnosti, využívanie voľného času na vidieku s možnosťou ubytovania v rodinách, vo vidieckych domoch alebo v účelových komerčných ubytovacích zariadeniach v tomto prostredí. Patria

sem teda činnosti, ktoré sa približujú k službám charakterizujúcim cestovný ruch, ale sú etablované v podmienkach vidieka.

Agroturizmus treba chápať užšie ako vidiecky cestovný ruch. Agroturizmus zahŕňa špecifické činnosti agropodnikateľov a poľnohospodárskych podnikov podľa miestnych ekonomických a prírodných potrieb turistov. Poľnohospodársky podnik alebo súkromný podnikateľ v rámci agroturizmu zosúladuje svoje predpoklady s priestorovými možnosťami poskytovania doplnkových služieb. Do agroturizmu môžeme zahrnúť prakticky všetky činnosti, ktoré podľa miestnych podmienok môžu poskytovať či už súkromní roľníci, poľnohospodársky podnik alebo ďalšie podnikateľské subjekty na vidieku.

Mnohé obce Malohontu mali historicky svoj základ v poľnohospodárstve a dodnes sa na území obcí nachádzajú poľnohospodárske objekty. Obce ako Klenovec, Sušany alebo Španie Pole majú poľnohospodárske družstvá, ktoré sú aktívne, stále vyrábajú a preto by mohli vsadiť na rozvoj agroturistiky, čím by prilákali turistov, rôznych návštevníkov a predovšetkým finančné prostriedky, ktoré sú pre obce Malohontu veľmi podstatné k ich rozvoju a investovaniu do budúcnosti. Príkladom je Firma GULIK, ktorá v tomto roku vybudovala z prostriedkov EÚ ubytovanie na súkromí blízko obce Hrušovo s predajom výrobkov z ovčieho mlieka.

S prihliadnutím na vzrastajúci záujem o telesnú aktivitu a obľúbenosť jazdeckého športu ako aj na potrebu angažovanosti v podnikateľskej činnosti je iste účelné realizovať agroturistické aktivity. **Turistika na koni** je v zahraničí značne rozšírená a otvára nám nové perspektívy v podnikateľskej činnosti. Preto je škoda, že región akým je Malohont má iba jednu obec, Rimavské Brezovo, ktorá ponúka túto možnosť, teda turistiku na koni. Zvlášť, ak vieme, že oblasť Malohontu, je okrem iného známa aj chovom koní, o ktorých sme písali v podkapitole 3.2.5 Flóra, fauna a prírodné krásy.

4.2 Projekty podporujúce rozvoj územia Malohontu

Výroba biomasy a štiepky

Jedným z najväčších ekonomických projektov rozvoja Malohontu je výroba biomasy a štiepky. Plynová kríza nás vystrašila všetkých a tak sa popri plyne témou číslo jedna stali obnoviteľné zdroje energie. Jedným z východísk je využitie kapacít biomasy, čo má a bude mať za následok zníženie nezamestnanosti na území Malohontu.

20. októbra 2008 v Hnúšti otvorili novú kotolňu na drevnú štiepku, ktorá stojí na pozemku mesta a postavila ju bratislavská spoločnosť Intech Slovakia. Energetické využitie biomasy je dnes zabezpečované najmodernejšími technológiami. Supermoderný kotol s automatickou prevádzkou umožní energeticky využiť ako palivo drevnú surovinu, ktorá bola doteraz pokladaná za odpad. Najmä zvyšky po ťažbách (konáre), náletové dreviny, odpad po spracovaní dreva na pilách a pod. Energetická skupina Intech Slovakia má vo Veporských vrchoch vytvorený vlastný systém zabezpečenia biomasy. Okrem iného zabezpečuje biomasu pre Hriňovú, podnik PPS Detva a Revúcu. Nová kotolňa v Hnúšti tak má vďaka tomu garantovaný dostatok paliva. Navyac, vďaka tomu vzniknú aj nové pracovné príležitosti pri spracovaní paliva. (<http://hnusta.sk/book/export/html/508>)

Taktiež Gemerský sociálny podnik (GSP), ktorý vznikol v roku 2008 v Klenovci, zamestnal dosiaľ 46 ľudí. Prevažná časť z nich pracuje v piatich prevádzkach v okrese Rimavská Sobota, zameraných na spracovanie drevnej hmoty a výrobu štiepky. Výrobou biomasy zároveň zareagovali na vznikajúce teplárne v Hriňovej, Hnúšti či Revúcej, ktoré využívajú práve toto alternatívne palivo. Keďže je neustály dopyt po biomase, vedenie podniku chce aj ďalších nezamestnaných preškoliť na prácu s pilou či štiepkovačom. Pri hľadaní vhodných nezamestnaných úzko spolupracujú s rimavskosobotským úradom práce. Sociálny podnik je totiž zameraný na cieľové skupiny nezamestnaných nad 50 rokov, mladých absolventov stredných škôl a ženy po materskej dovolenke a úrad práce má presnú databázu týchto ľudí. (<http://www.echoviny.sk/view.php?cislocianku=2009030034>)

Ďalším okruhom, na ktorý sa GSP zameriava je príprava nezamestnaných na umeleckú prácu s drevom, kovom a ovčou vlnou. Klenovec a okolie bolo totiž v minulosti známe zručnými remeselníkmi. Podnik odkúpil od Ústredia ľudovej umeleckej výroby (ÚĽUV) objekt valchovne, kde ešte začiatkom 80. rokov uplynulého storočia spracovávali

ovčiu vlnu pre tamojších výrobcov gúb. K tradícii starých remesiel sa podľa riaditeľa GSP chcú vrátiť nielen starší zánietenci, ale zaujímajú sa o ňu aj mladí ľudia bez práce. Ak všetko dobre pôjde, valchovňa by mohla ožiť v polovici roku 2009. Cieľom podniku však je pripravovať nezamestnaných aj na prácu u iných zamestnávateľov. Vzhľadom na súčasnú hospodársku situáciu sa im to však príliš nedarí. Plán zamestnať do dvoch rokov 250 ľudí je preto až príliš smelý. Veria však, že keď kríza pomínie, budú mať pre stavebné, drevárske či poľnohospodárske firmy v okrese už pripravených ľudí. GSP dostal na svoju 30-mesačnú činnosť štátnu dotáciu vo výške viac ako 3,45 milióna eur (104 milióna Sk).

Miestna akčná skupina Malohont

Miestna akčná skupina (MAS) je partnerstvo zástupcov verejného, súkromného a občianskeho sektoru, ktoré pôsobí na celistvom a súdržnom území. MAS, združujúca dostatočné množstvo skúsených ľudí a inštitúcií, si spracuje a následne realizuje stratégiu rozvoja na základe princípov prístupu Leader. Realizácia stratégie spočíva predovšetkým v rozhodovaní o podpore projektov miestnych subjektov, vrátane ich monitorovania a v realizácii spoločných rozvojových projektov a programov.

Jedným z projektov bol: „Grantový program prebúdzanie Malohontu“. Začiatkom roka 2008 dali mikroregióny Rimava a Rimavica, Sinec - Kokavsko a Teplý Vrch dokopy 150 000 SK a dobrovoľní darcovia prispeli ďalšími 8 500 korunami na realizáciu spoločného grantového programu MAS. Výzva na predkladanie projektov, ktorá bola vyhlásená v apríli 2008, neostala bez odozvy a do termínu uzávierky v máji 2008 bolo predložených 28 projektov. Obce, podnikateľské subjekty a mimovládne organizácie sa mohli uchádzať o finančnú podporu v max. výške 10 000 SK na realizáciu svojich nápadov zameraných na:

- Rozvoj cestovného ruchu
- Obnova, úprava a zatraktívnenie prostredia v regióne
- Voľno časové aktivity

Z 25 projektov, ktoré splnili podmienky administratívnej kontroly, bolo podporených 18 projektov v celkovej sume 158 500 SK. Rozhodla o tom 7-členná Výberová komisia, ktorú si zostavila Miestna akčná skupina Malohont zo svojich členov.

Medzi podporenými projektmi bolo 9 projektov obcí, 8 projektov mimovládnych organizácií a 1 projekt miestneho podnikateľa. Väčšina projektov bola zameraná na úpravu

verejných priestranstiev, propagáciu v oblasti cestovného ruchu a spoločenské podujatia. Na ich realizácii sa podieľalo 150 dobrovoľníkov, ktorí odpracovali viac ako 1 290 hodín bez nároku na odmenu. Jeden žiadateľ projekt nerealizoval a finančné prostriedky vrátil na účet MAS. (http://www.malohont.sk/files/vyroczna_sprava_mas_2008.pdf)

Ďalším významným projektom, do ktorého sa pustila Miestna akčná skupina Malohont bola príprava na prístup Leader pre rok 2008.

Leader je skratka pre „Linky akcií pre rozvoj vidieckej ekonomiky“ (Links between actions of rural development). Ako už názov naznačuje, je to skôr metóda mobilizácie a realizácie rozvoja vidieka v miestnych vidieckych spoločenstvách než pevný súbor opatrení, ktoré treba zrealizovať. Skúsenosti ukazujú, že Leader môže znamenať skutočný rozdiel v každodennom živote ľudí vo vidieckych oblastiach. Môže hrať dôležitú úlohu v podpore novátorských reakcií na staré a nové problémy vidieka a stáva sa akýmsi „laboratóriom“ pre budovanie miestnych schopností a testovanie nových spôsobov plnenia potrieb vidieckych spoločenstiev. V mnohých oblastiach vidieka v členských štátoch EÚ dosiahol hodnotné výsledky.

(http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/pdf/library/methodology/leader_approach_sk.pdf)

Strategický cieľ pre prístup Leader, MAS Malohont definovali nasledovne:

Zlepšenie kvality života obyvateľov regiónu Malohont, s čo najlepším využitím miestnych ľudských, prírodných a kultúrnych zdrojov.

Prioritami MAS Malohont sú:

- 1) Podpora zamestnanosti
- 2) Rozvoj cestovného ruchu
- 3) Obnova a rozvoj obcí
- 4) Aktivizácia občanov
- 5) Partnerstvo a spolupráca

Okresné a regionálne podporné inštitúcie, s ktorými MAS Malohont spolupracuje

Partnerstvo Gemera – Malohontu v Rimavskej Sobote je zamerané najmä na sociálnu inklúziu a riešenie nezamestnanosti v okrese Rimavská Sobota. V tomto združení má MAS Malohont svoje zastúpenie prostredníctvom mikroregiónov a združení, ktoré sú členmi tohto združenia aj jeho výkonných orgánov.

Regionálna rozvojová agentúra (RRA) Rimavská Sobota ako záujmové združenie právnických osôb patrí do integrovanej siete RRA Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja, ktoré sú regionálnymi informačnými centrami prvého kontaktu pre štrukturálne fondy EÚ. Pôsobí v okrese Rimavská Sobota a jej cieľom je iniciovať, koordinovať a uskutočňovať strategické aktivity zamerané na sociálny a hospodársky rozvoj okresu.

Euroregión Slaná – Rimava so sídlom v Rimavskej Sobote je cezhraničný región, ktorý zahŕňa okresy Rimavská Sobota, Revúca a Rožňava na slovenskej strane a župu Borsod – Abaúj – Zemplén na maďarskej strane.

Na nadregionálnej úrovni aktívne pôsobí občianske združenie *Vidiecky parlament Banskobystrického kraja (BB VIPA)*. Hlavnou oblasťou aktivít je podpora a posilňovanie vidieckych partnerstiev a komunikačných centier a presadzovanie potrieb a záujmov vidieka v spolupráci s Banskobystrickým samosprávnym krajom a ostatnými regionálnymi inštitúciami.

Dôležitou podpornou inštitúciou je aj *Banskobystrický samosprávny kraj*.

V okrese Rimavská Sobota má svoje sídlo aj pracovisko *Slovenskej agentúry životného prostredia (SAŽP) Banská Bystrica – REPIS*. SAŽP je odbornou organizáciou Ministerstva životného prostredia SR s celoslovenskou pôsobnosťou a jej poradenské centrum REPIS poskytuje informácie, konzultácie a poradenstvo predovšetkým k príprave a implementácii projektov environmentálneho charakteru.

Pôsobnosť v rámci celého Slovenska má aj *Agentúra pre rozvoj vidieka (ARVI)* v Nitre ako príspevková organizácia Ministerstva pôdohospodárstva SR. Vo vidieckych regiónoch poskytuje odborné poradenstvo pre všetky inštitúcie a podnikateľov, realizuje vzdelávacie programy a podieľa sa na príprave programov rozvoja vidieka. (Audit zdrojov MAS Malohont, 2007)

4.3 Propagácia územia Malohontu

Územie Malohontu musí dokázať ponúknuť čo najviac informácií. Návštevník sa musí na danom mieste, do ktorého sa rozhodne prísť, v prvom rade vedieť ľahko zorientovať a musí mu byť jasné, kde získa potrebné informácie.

Tu je namieste spomenúť, že napr. TIC (turistická informačná kancelária) v Poltári je otvorená iba 2x denne po 1 hodine! A to hodinu ráno a hodinu poobede, jej

zamestnankyňa nemá uzavretú riadnu pracovnú zmluvu, ale len dohodu o práci a je limitovaná pracovať max. 10 hodín týždenne.

Najlepšie sa prezentujú regióny, ktoré spája nejaký známy prírodný, geografický útvar ako v našom prípade Muránska planina, Teplý Vrch a pod. K osloveniu návštevníkov môžeme využiť aj historické zaujímavosti ako hrad Muráň alebo historicko-kultúrne pamiatky v podobe napr. Gotickej cesty, ktorá vedie našim územím a pod.

Územie, v ktorom sa turista pohybuje, musí ponúkať dostatok informácií dostupných a zrozumiteľných na prvý pohľad. Sú to tabule, smerovky, značky upozorňujúce na významné miesta, budovy či prírodné útvary, informujúce o najrôznejších zaujímavostiach. Sú to informácie, ktoré by turisti mali mať možnosť získať napr. na čerpacích stanicích, v penziónoch, reštauráciách a pod. V niektorých západoeurópskych krajinách na nás popri hlavných cestných ťahoch neútočia komerčné reklamy, ale z billboardu sa dozvieme o pamiatkach a pamätihodnostiach v okolí, prípadne otváraciu dobu. Tieto informácie by mali byť plnohodnotnou súčasťou informačného a orientačného systému regiónov, ktoré tiež hovoria o životnom štýle ich obyvateľov.

Zaujímavé je, že na Slovensku ľudia stále hľadajú referencie o tom, kde stráviť dovolenku alebo kam ísť na výlet u svojich známych a priateľov. V tomto smere úplne nové možnosti a perspektívy začína cestovnému ruchu ponúkať internet. V predchádzajúcej kapitole sme spomínali slabú internetizáciu obcí Malohontu a práve preto si myslíme, že aj toto je cesta pozitívnej propagácie územia Malohontu a stojí za námahu do internetu a webových stránok jednotlivých obcí investovať.

Záver

Reliéf územia, na ktorom sa Malohont rozprestiera, ho predurčuje na rozvoj najmä vidieckej turistiky a agroturistiky. Zároveň však “vďaka“ polohe regiónu sa toto územie dostalo do marginality najmä vysokou nezamestnanosťou a zlou dopravnou a technickou infraštruktúrou.

Na začiatku našej práce sme si stanovili cieľ zistiť, či cestovný ruch by mohol byť tým správnym nástrojom na rozvoj marginálneho územia Malohontu. Zároveň sme sa rozhodli zistiť, akou inou formou by sa mohol rozvíjať ekonomický rozvoj Malohontu, teda predovšetkým zníženie nezamestnanosti.

Aj keď cestovný ruch má všeobecne progresívny celosvetový trend, v marginálnych oblastiach stráca svoju silu. Špeciálne v regióne akým je Malohont, ktorý má nedostatočne vybudovanú dopravnú infraštruktúru, ktorá je podstatným nástrojom rozvoja cestovného ruchu v akejkoľvek oblasti, pretože práve tá umožňuje pohyb obyvateľov za oddychom a rekreáciou.

Druhým podstatným faktorom je materiálno-technická základňa územia, ktorá taktiež Malohontu na mnohých strategických miestach chýba. Nehovoriac o slabej internetizácii obcí, ktorá v dnešnej modernej dobe je podstatným prostriedkom komunikácie a informatizácie obyvateľov.

Napriek týmto v celku zásadným nedostatkom nami skúmaného územia, dokázali sme identifikovať možnosti ďalšieho rozvoja územia formou vidieckej turistiky, agroturistiky, lepšou propagáciou prírodných jedinečností, ktoré sú súčasťou Malohontu a ktoré môžu vedomostne a hodnotovo obohatiť každého návštevníka. Príroda zároveň ponúka odpoveď na finančné prílepy miestnych obyvateľov zberom liečivých rastlín, výrobou liečivej kozmetiky, zdravotných masťí, predajom húb, lesných plodov či ovocia, zeleniny alebo biovýrokov spracovaných a dopestovaných na miestnych farmách a dvoroch. Veríme, že v dnešnej unáhlenej, pretechnizovanej dobe, každý návštevník ocení a s radosťou si pochutná na domácich výrobkoch a plodoch, ktoré sú v mestách nedostatkovým alebo vysoko preceneným tovarom.

Spoliehať sa však na prival turistov, ktorí “spasú“ miestnych obyvateľov by bolo krajne nerozumné. A preto sme zhodnocovali aj ďalšie alternatívy zárobku miestnych obyvateľov.

Veľmi pozitívne sa rozbehlo spracovanie biomasy a štiepky v meste Hnúšťa a v Klenovci. Pri dnešnej situácii a svetovej hospodárskej kríze, vysokej a zvyšujúcej sa nezamestnanosti v okrese Rimavská Sobota, je táto možnosť zamestnania miestnych obyvateľov viac ako pozitívna. Biomasa je navyše využiteľná aj pre bioplynové stanice, ktoré ju potrebujú pre fermentačný proces. Napr. AT Gemer, spol. s r. o. so sídlom v Rožňave si v súčasnosti žiada o nenávratný finančný príspevok na výstavbu bioplynovej stanice. Výroba elektrickej energie z obnoviteľných zdrojov je v súčasnosti veľmi aktuálna.

O propagáciu regiónu a získavanie prostriedkov z komunitárnych iniciatív, t.j. nadnárodných akčných programov pomoci, sa v regióne Malohont stará Miestna akčná skupina Malohont. Toto občianske združenie spolupracuje s viacerými inštitúciami Slovenskej republiky, aby dosiahli lepšiu propagáciu územia, jeho napredovanie a rozvoj, získanie finančných prostriedkov na lepšie uplatnenie sa v konkurencii, ktorá panuje aj na domácom trhu (blízky Severný Gemer, Slovenský kras, Slovenský raj) a navyše sa snažia o pozitívne naladenie domáceho obyvateľstva, pretože práve oni sú kľúčovým faktorom prilákania turistov do oblasti a podporenia rozvoju vidieckej turistiky a agroturistiky.

V okrese Rimavská Sobota miera nezamestnaných stále stúpa. A aj tento fakt by mala byť voda na mlyn pre miestnych obyvateľov, aby zmobilizovali svoje sily a začali podporovať vo svojom regióne to, čoho je dostatok. A okrem dreva, teda výroby biomasy a štiepky, je to nádherná, nezameniteľná a jedinečná príroda, na ktorej môžu stavať. S prichádzajúcimi turistami, obnovou pohostinstiev, penziónov, prípadne chát, poskytujúcich turistom prechodnú stanicu na ich ceste Malohontom, by sa aj mladí ľudia začali vracieť do Malohontu, podporili by regresívnu demografickú situáciu a región by mal šancu začať rozkvitať.

Malohont je krásny aj svojou nedokonalosťou a preto netreba za každú cenu čakať na zlepšenie stavu, treba Malohont propagovať taký aký je a práve na jeho jedinečnosť prilákať turistov, ktorí chcú vidieť a zažiť nefalšovaný vidiecky život.

Literatúra

- ANDREOLI, M. (1994): Development and marginalization in Liguria region. In: Džupinová, E., Halás, M., Horňák, M., Hurbánek, P., Káčerová, M., Michniak, D., Ondoš, S., Rochovská, A. (2008): Periférnosť a priestorová polarizácia na území Slovenska. Geo-grafika, Bratislava, 183 s., ISBN 978-80-89317-06-6
- BOSÁ, P. (2007): Cestovný ruch Malty (s užším zameraním na jazykové pobyty) - [Bakalárska práca]. Univerzita Komenského, Prírodovedecká fakulta, Bratislava, 49 s.
- ĎURČEK, J., (1981): Gemer: Turistický sprievodca. Šport, slovenské telovýchovné vydavateľstvo, Bratislava, 223 s., ISBN: 77-009-82 11-6
- DŽUPINOVÁ, E., HALÁS, M., HORŇÁK, M., HURBÁNEK, P., KÁČEROVÁ, M., MICHNIAK, D., ONDOŠ, S., ROCHOVSKÁ, A. (2008): Periférnosť a priestorová polarizácia na území Slovenska. Geo-grafika, Bratislava, 183 s., ISBN 978-80-89317-06-6
- Euro kompas, časopis MV a RR SR o štrukturálnych fondoch, č. 2/2007. Dostupné na: www.strukturalnefondy.sk, ročník IV.
- FALŤAN, Ľ., GAJDOŠ, P., PAŠIAK, J. (1995): Sociálna marginalita území Slovenska. S.P.A.C.E. centrum pre analýzu sociálnej politiky, Bratislava, 179 s., ISBN 80-967403-1-8
- FORET, M., FORETOVÁ, V., (2001): Jak rozvíjet místní cestovní ruch. Grada Publishing, spol.s.r.o., Praha, 180 s., ISBN: 80-247-0207-X
- GAJDOŠ, P. (2000): marginálne územia – závažný problém sociálno-priestorového vývoja Slovenska. In: Džupinová, E., Halás, M., Horňák, M., Hurbánek, P., Káčerová, M., Michniak, D., Ondoš, S., Rochovská, A. (2008): Periférnosť a priestorová polarizácia na území Slovenska. Geo-grafika, Bratislava, 183 s., ISBN 978-80-89317-06-6
- GAJDOŠ, P. (2005): Diferenciácia regionálneho rozvoja Slovenska a jej sociálno-priestorové súvislosti a dopady. In: New members – new challenges for the European regional development policy. Košice, EF, 9s.
- GÚČIK, M., ŠÍPKOVÁ, I. (2004): Globalizácia a integrácia v cestovnom ruchu. Slovak-Swiss Tourism, Banská Bystrica

- HLUŠKOVÁ, R., (2008): Vidiecky cestovný ruch v mikroregióně Pod Pajštúnom s možnosťou cezhraničných väzieb. [Diplomová práca]. Univerzita Komenského v Bratislave. Prírodovedecká fakulta; Katedra humánnej geografie a demogeografie. Bratislava, 94 strán, 24 príloh
- HÚSKA, J., (1995): Agroturistika, príroda a poľnohospodárstvo. Vysoká škola poľnohospodárska, Nitra, 145 s., ISBN:80-7137-186-6
- KOLLÁR, D., LACIKA J., PODOLÁK, P., (2003): Slovensko - putovanie po regiónoch. Dajama, Bratislava, ISBN 80-88975-56-5
- KOPŠO, E. (1992): Geografia cestovného ruchu. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava
- KOREC, P., LAUKO, V., TOLMÁČI, L., ZUBRICKÝ, G., (1997): Kraje a okresy Slovenska, Nové administratívne členenie. Vydavateľstvo Q 111, Bratislava, 391 s., ISBN: 80-85401-58-4
- KOREC, P. et al. (2005): Regionálny rozvoj Slovenska v rokoch 1989-2004. Identifikácia menej rozvinutých regiónov Slovenska.1. vyd. Bratislava: Geografika, 228 s.
- KUBALIAKOVÁ, E., KUBALIAKOVÁ, M., (2007): Audit zdrojov MAS Malohont, Sociálno-ekonomická analýza územia pôsobnosti občianskeho združenia Miestná akčná skupina Malohont. Vydalo o.z. Ozveny Hrachovo, Hrachovo, 43 s.
- LAUKO, V. a kol., (2006): Školský atlas SR. VKÚ, a.s., Harmanec, ISBN: 80-8042-488-8
- LAUKO, V., TOLMÁČI, L., DUBCOVÁ, A., (2006): Humánna geografia Slovenskej republiky. Bratislava: KartPrint, 200 s.
- MARIOT, P., (1983): Geografia cestovného ruchu. Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava, 252 s., ISBN: 71-053-83
- M.E.S.A.10 (1999): Regionálna politika a regionálne kapacity na Slovensku, 28 s. <dostupné na <http://www.mesa10.sk>> in: Žolna, M. (2007): Cestovný ruch ako nástroj rozvoja marginálnych oblastí Slovenska, Bakalárska práca. Univerzita Komenského, Prírodovedecká fakulta, 2007, 42 s. + 5 príloh
- Ministerstvo hospodárstva Slovenskej Republiky (2007). Operačný program Konkurencieschopnosť a hospodársky rast (OP KaHR), 167 s., dostupné na: <http://www.sario.sk/?dokumenty-op-kahr>

- Ministerstvo hospodárstva Slovenskej Republiky (2005). Regionalizácia cestovného ruchu v Slovenskej republike. MHSR, Bratislava, 114 s., dostupné na: <http://new.sacr.sk/strukturalne-fondy/programove-obdobie-2007-2013/dolezite-dokumenty/>
- Ministerstvo pôdohospodárstva Slovenskej republiky (2007). Program rozvoja vidieka Slovenskej republiky 2007 – 2013, 322 s., dostupné na: <http://www.apa.sk/index.php?start&navID=132>
- Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja. 235 s. Dostupné na: www.enviro.gov.sk
- Národný program rozvoja cestovného ruchu v Slovenskej republike. 41 s. Dostupné na : <http://new.sacr.sk/strukturalne-fondy/programove-obdobie-2004-2006/dolezite-dokumenty/>
- NOVACKÁ, Ľ. a kol., (2007): Sprievodca a delegát v cestovnom ruchu. Vydavateľstvo Ekonóm, Bratislava, 379 s., ISBN: 978-80-225-2342-4
- Ottova encyklopédia Slovenska A-Ž (2006): Neografia, a.s., Martin, 1053 s., ISBN 80-7360-578-3
- PATUŠ, P. a kol. (1996): Rukoväť podnikateľa. EF UMB Banská Bystrica, Cestovateľ.
- PLESNÍK, P., (1989): Malá slovenská vlastiveda. Obzor, Bratislava, 398 s., ISBN 80-215-0021-2
- Regionálna rozvojová agentúra (2007): Dotyk Európy v regióne Južný Gemer a Malohont. Rimavská Sobota, 40 s. Dostupné na: <http://www.rrars.szm.sk/cinnosti.html>
- RAJČÁKOVÁ, E. (2005): Regionálny rozvoj a regionálna politika. Univerzita Komenského, Bratislava, 120 s., ISBN 80-223-2038-2
- SOKOLOVSKÝ, L. (1997): Stručné dejiny Malohontu do roku 1803. Martin, Gradus, 170 s.
- SZÉKELY, V., KOLLÁR, D., (1994): Slovensko putovanie za jeho krásami. Spree Verlag, s.r.o., Bratislava, ISBN: 80-88713-00-5
- Štatistický úrad SR (2004): Regióny Slovenska. VEDA, vydavateľstvo SAV, Bratislava, 107 s.
- Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I., (1977): VEDA, encyklopedický ústav SAV, Bratislava

- Vlastivedný slovník obcí na Slovensku III., (1978): VEDA, encyklopedický ústav SAV, Bratislava
- TIBENSKÝ, J., URBANCOVÁ, V., (2003): Slovensko očami Európy 900-1850. Academic Electronic Press, Bratislava, 327 s., ISBN: 80-89104-23-1
- Turistická mapa 1: 100 000 Muránska Planina – Slovenské Rudohorie – západ (2007): SHOCart, spol.s.r.o., Bratislava, ISBN 978-80-7224-598-7
- WEISS, P., (1994): Turistický sprievodca Slovensko. Elita, ekonomická literárna agentúra, Bratislava, 432 s., 80-85323-61-3
- Zborník referátov z vedeckej konferencie so zahraničnou účasťou (11. – 13.9.1996): Vidiek – Šanca pre ekonomický rozvoj. Vysoká škola poľnohospodárska, Nitra, 249 s., ISBN: 80-7137-365-6
- ZUBRICKÝ, G., SZÖLLÖS, J., (2002): Gemer (Malohont) – turistický sprievodca. Dajama, Bratislava, 190 s., ISBN: 80-88975-50-6
- ŽOLNA, M. (2007): Cestovný ruch ako nástroj rozvoja marginálnych oblastí Slovenska, Bakalárska práca. Univerzita Komenského, Prírodovedecká fakulta, 2007, 42 s. + 5 príloh

Zdroje literatúry z internetových stránok:

- <http://www.arcr.eu/?dv=aktivita&ic=1> 19.11.2008
- <http://www.economy.gov.sk/pk/1880-2007-1000/ma.htm> 13.03.2009
- http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/pdf/library/methodology/leader_approach_sk.pdf 13.04.2009
- <http://www.echoviny.sk/view.php?navezclanku=miestna-akcna-skupina-malohont&cisloclanku=2007110025> 24.10.2008
- <http://www.echoviny.sk/view.php?navezclanku=miestna-akcna-skupina-malohont-pripravuje-miestny-grantovy-program&cisloclanku=2008020093> 25.11.2008
- <http://www.echoviny.sk/view.php?navezclanku=viete-ze&cisloclanku=2008010036> 25.11.2008
- <http://www.echoviny.sk/view.php?cisloclanku=2009030034> 06.04.2009
- <http://www.echoviny.sk/view.php?navezclanku=gemeranov-chyta-strach-pri-spravach-o-prepustani&cisloclanku=2009020004> 27.04.2009

- <http://www.gemerinfo.sk/hrady-zamky-jaskyne/> 14.04.2009
- <http://www.hnusta.sk/mikroregion-sineckokavsko> 05.09.2008
- http://www.krasy-slovenska.sk/index.php?a=clanok__302 13.09.2008
- http://www.malohont.sk/files/isru_skratena_verzia.pdf 12.03.2009
- http://www.malohont.sk/files/vyroca_sprava_mas_2008.pdf 12.03.2009
- <http://www.mrteplyvrch.info/?a=babinec&d=pozoruhodnosti> 25.03.2009
- <http://www.rimava.sk/view.php?cislocianku=2008013102> 16.12.2008
- http://www.rimavarimavica.sk/new/index.php?option=com_content&task=view&id=32&Itemid=49 29.08.2008
- http://www.rrars.szm.sk/kto_sme.html 21.10.2008
- <http://www.sario.sk/?banskobystricky-region> 15.04.2009
- http://www.sazp.sk/slovak/struktura/cuper/rimava_rimavica2/mikroregion.htm 23.03.2009
- www.sazp.sk/mikroregiony/parent/bb.htm 23.03.2009
- <http://www.sazp.sk/slovak/struktura/copk/chodniky/npmp.html> 23.03.2009
- <http://www.ueos.sk/mvrr.sr/isvov/> 14.04.2009
- <http://www.upsvar.sk/rsi/rsi.nsf/0/E95AC40BA6F6159EC12575660031E9E7?OpenDocument> 14.04.2009

SUMMARY

Malohont region is located in an environment that is conducive to tourism development, especially rural tourism and agrotourism. In that it is mainly agricultural area, there are still a number of farm objects which could be used for agrotourism.

Diploma work assesses the current status of the region in Slovakia as a marginal area. It deals with the rise of marginal areas in Slovakia, its development, causes and it describes the reasons for the continuation of current marginality of region.

Malohont is now just the name of the historic area, which existed around the same territory on which it is now 38 municipalities and 1 city in the three microregions of Banská Bystrica district. The interests of this area now represent an association of local civic action group Malohont, which is a partnership of representatives of public, private and civil sector. Its particular interest is the development of the region each available way. One of them is tourism development and enhancement of features using of region.

Apart from marginality of Malohont area, this work describes the other components of the region as human-demographic and physical-geographical characteristics of the territory. These sections describe the current economic, social and economic status of Malohont and give us real insight into the problems of the territory, which Malohont fights for a long time and seeks to eliminate them. These problems include high unemployment, few job opportunities, low educational level of people and last but not least, poor transport and technical infrastructure, which is the cause of bad availability of jobs and education. All the above listed problems are the cause of Malohont marginally position within the region and also in Slovakia.

In spite of, the work clearly points to the possibilities of developing tourism in this area. For many of the attractiveness, which is hidden, region has enormous potential for the development of rural tourism and agrotourism. There are a number of marked hiking trails for pedestrian tourists, protected areas and cultural and historical monuments, which could be aimed in and so on. The work deals also with the contributions of alternative funding options for local residents associated with ancillary activities such as collection of medicinal herbs, forest fruits and many others, including the restoration of local handicrafts.

Tourism can not be the only possibility of employment of local residents and therefore we selected also one of the other options, such as plants for the production of biomass and chips and the supply of these raw materials for production of biogas.

The development of the area as a whole and the development of tourism in this region is not possible without the assistance of local citizens who are the foundation of a pleasant environment in which tourists will be happy to come.

But to be able to deliver there, the region needs to invest in development and repair of transport infrastructure, better promotion of the region, internetting of individual municipalities, but in particular the extension of material-technical base, which is thus a large area desperately low.

Tourism is on the rise and it is essential that the Malohont will be added to this direction and to use tourism to their advantage, to the development of territory and municipalities where the progress of their own well-being and satisfaction.

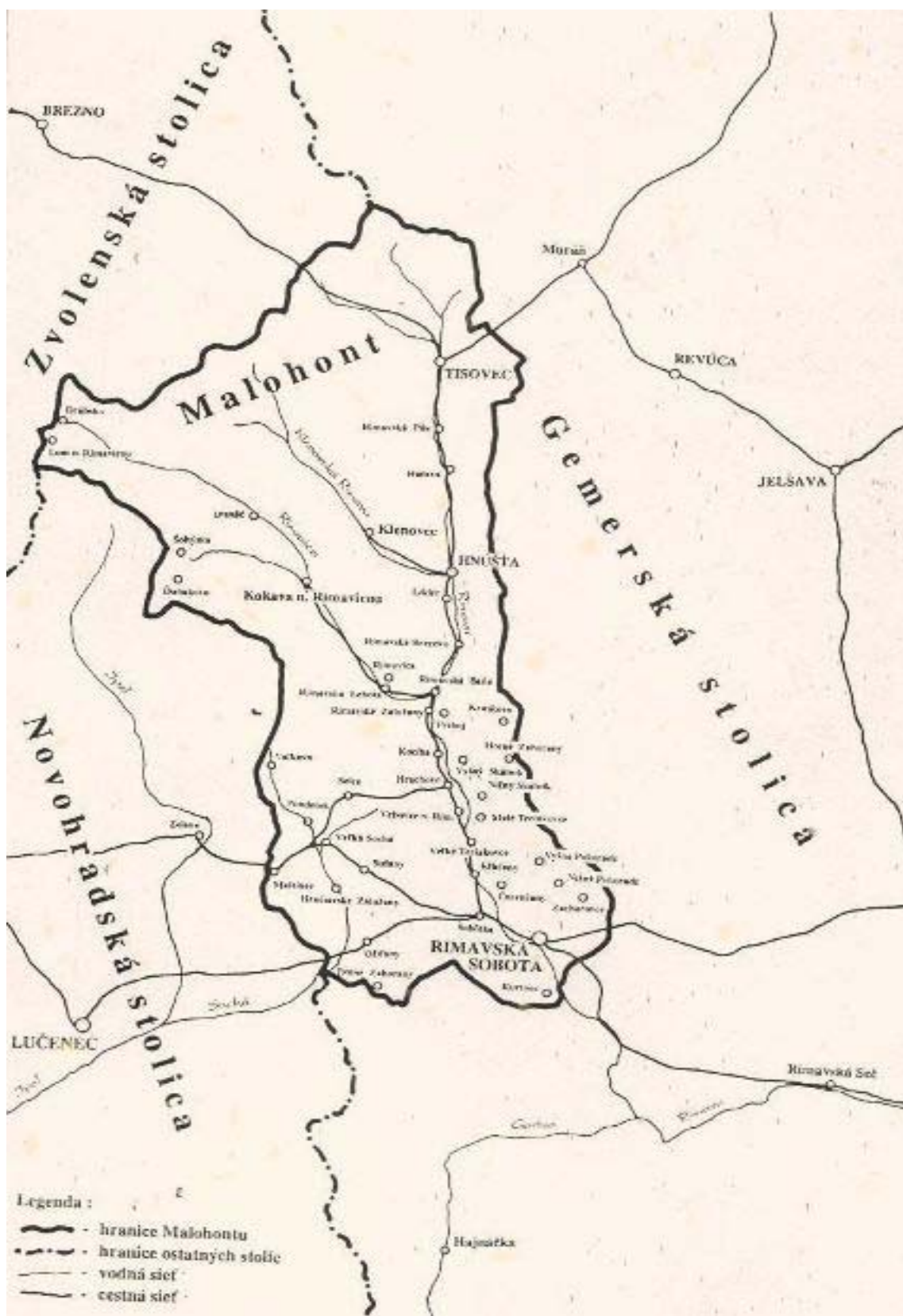
Prílohy

Zoznam príloh a obrázkov

- Príloha č. 1 Historická mapa územia Malohontu
- Príloha č. 2 Územie mikroregiónu Rimava a Rimavica
- Príloha č. 3 Územie mikroregiónu Teplý Vrch
- Príloha č. 4 Územie mikroregiónu Sinec – Kokavsko
- Príloha č. 5 Cestná sieť okresu Rimavská Sobota
- Príloha č. 6 Cestná sieť okresu Poltár
- Príloha č. 7 Prehľad turistických možností Malohontu

- Obrázok č. 1 Informačné tabule v obci Muráň
- Obrázok č. 2 Vstupná brána hradu Muráň
- Obrázok č. 3 Gotická cesta na území Malohontu
- Obrázok č. 4 Vodný mlyn – Veľké Teriakovce
- Obrázok č. 5 Vodná nádrž Teplý Vrch

Príloha č. 1 – Historická mapa územia Malohontu

Zdroj: Audit zdrojov MAS Malohont, 2007

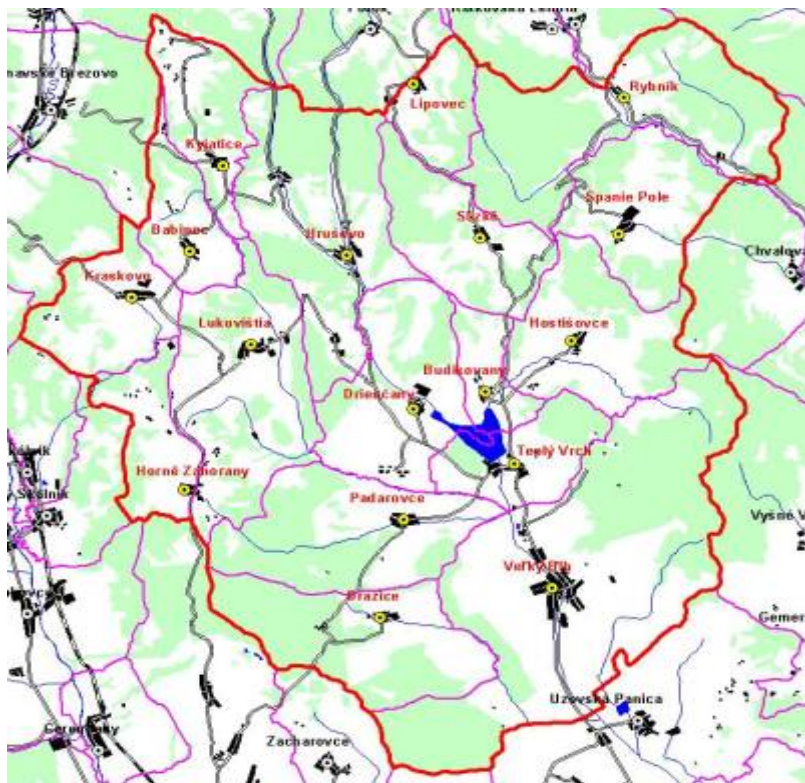

Príloha č.2 – Územie mikroregiónu Rimava a Rimavica

Zdroj: <http://www.sazp.sk/mikroregiony/mikro/bb/1157.htm>

Príloha č. 3 – Územie mikroregiónu Teplý Vrch

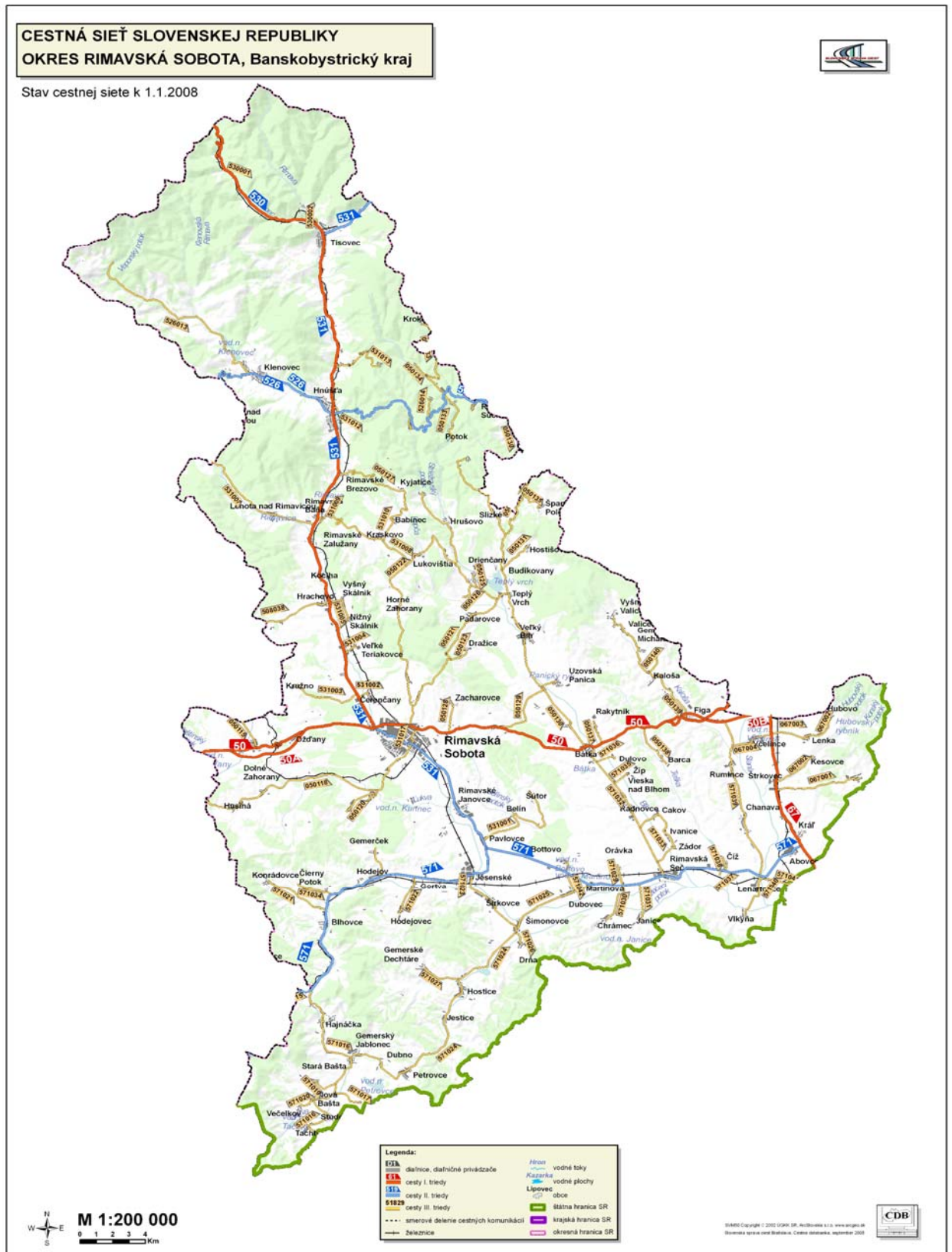
Zdroj: <http://www.sazp.sk/mikroregiony/mikro/bb/1041.htm>

Príloha č. 4 – Územie mikroregiónu Sinec - Kokavsko

Zdroj: <http://www.sazp.sk/mikroregiony/mikro/bb/1117.htm>

Príloha č. 5 – Cestná sieť okresu Rimavská Sobota

Zdroj: <http://www.cdb.sk/sk/Vystupy-CDB/Cestna-siet-SR/Udaje-podla-uzemno-spravneho-clenenia/SR.alej>

Príloha č. 6 – Cestná sieť okresu Poltár

Zdroj: <http://www.cdb.sk/sk/Vystupy-CDB/Cestna-siet-SR/Udaje-podla-uzemno-spravneho-clenenia/SR.alej>

Obrázok č. 1 – Informačné tabule v obci Muráň

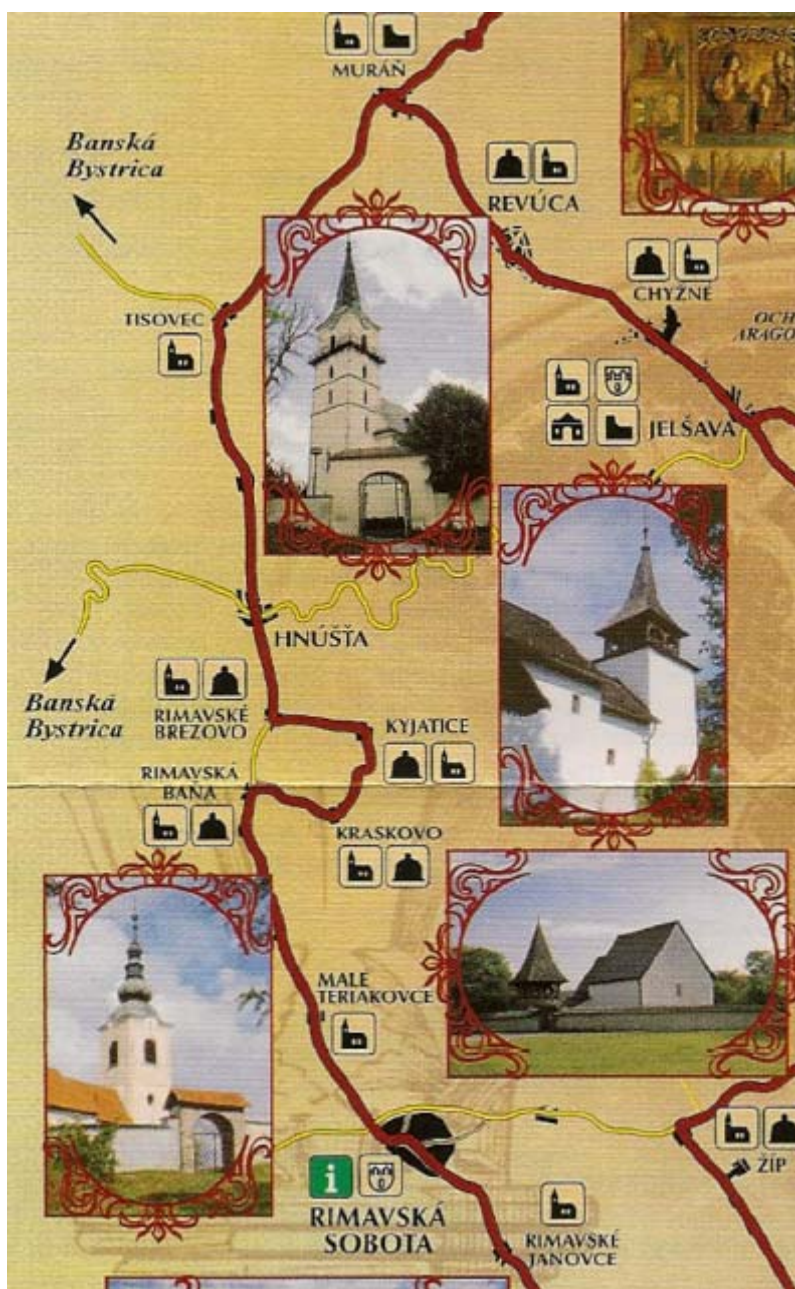
Zdroj: Autorka

Obrázok č. 2 – Vstupná brána hradu Muráň

Zdroj: Autorka

Obrázok č. 3 – Gotická cesta na území Malohontu

Zdroj: informačný leták o Gotickej ceste na Slovensku

Obrázok č. 4 – Vodný mlyn – Veľké Teriakovce

Zdroj: <http://www.mlyn.ozveny.sk/>

Obrázok č. 5 – Vodná nádrž Teplý Vrch

Zdroj: www.mapysr.sk/atrakcia/vodna-nadrz--teply-vrch/